

ODGOVORNOST ZA SMRT I TJELESNE OZLJEDE ČLANA POSADE – RAZVOJ HRVATSKIH PRAVNIH RJEŠENJA

Dr. sc. PETAR KRAGIĆ*
DIANA JEROLIMOV, dipl. iur.**

UDK 656.045:343.6
347.793:343.6
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 20.11.2014.
Prihvaćeno za tisak: 15.4.2015.

U članku se daje prikaz razvoja pravnih rješenja hrvatskog prava u pitanjima vezanim za smrt, tjelesne ozljede i narušenje zdravlja člana posade kao što su odgovorne osobe, sudska nadležnost, temelj odgovornosti, izravna tužba protiv osiguratelja, te rješavanje sporova mirenjem i arbitražom. Objašnjavaju se razlozi donošenja i formuliranja pojedinih propisa te predlažu rješenja de lege ferenda. Članak daje uporedni prikaz hrvatskih propisa i sudske prakse s onima engleske i američke te se zalaže za harmonizaciju hrvatskog pomorskog prava s pravima pomorskopravno razvijenih zemalja.

Ključne riječi: član posade broda; odgovornost za smrt, tjelesne ozljede i narušenje zdravlja; odgovorne osobe; nadležnost suda; temelj odgovornosti; izravna tužba; mirenje; arbitraža.

1. UVOD

1.1 O pojedinim aspektima sporova o odgovornosti brodarica za smrt i ozljede pomoraca ("Sporovi") često se u prošlosti raspravljalo u pomorskopравnim krugovima u Hrvatskoj, kroz seminare, članke i stručne grupe utemeljene radi pripreme donošenja propisa. Držimo korisnim u ovom radu dati prikaz razvoja prava u pojedinim pitanjima. S jedne strane, navesti što se promijenilo, kako i zašto; a s druge, što bi (po našem mišljenju) bilo uputno još promijeniti. Obradit ćemo (a) pasivnu legitimaciju (koga tužiti?); (b) nadležnost suda (gdje tužiti?); (c) temelj odgovornosti (zašto se odgovara?); (d) izravnu tužbu (da li osiguratelj odgovornosti odgovara izravno?); (e) rješavanje sporova mirenjem i arbitražom (kako učinkovito rješavati Sporove?). Naravno, kod rješavanja ovih pitanja treba utvrditi pravo *mjerodavno* za Spor, ali taj aspekt problema nećemo obraditi.

1.2 Komplikiranost pojedinih pitanja vezana za Sporove proizlazi iz *međunarodnog* obilježja brodarstva i složene strukture pravnih osoba koje obavljaju djelatnosti vezane za iskorištavanje broda.

---

* Dr. sc. Petar Kragić, Tankerska plovidba d.d., B. Petranovića 4, 23000 Zadar, e-mail: petar.kragic@tankerska.hr

** Diana Jerolimov, dipl. iur., Tankerska plovidba d.d., B. Petranovića 4, 23000 Zadar, e-mail: diana.jerolimov@tankerska.hr

1.3.1 Oko 3/5 većih brodova svjetske flote plovi pod zastavama pogodnosti. Brodovlasničke tvrtke i poslovodstvena poduzeća upisana su u zemljama u kojima im nije sjedište djelovanja; većina pomoraca plovi na brodovima koji nisu upisani u zemljama njihova prebivališta ili državljanstva; nezgode se događaju za vrijeme plovidbe u međunarodnim vodama ili u teritorijalnim vodama odnosno lukama zemalja širom svijeta; ugovori o zapošljavanju pomoraca se zaključuju u lukama ukrcaja pomoraca ili u mjestima gdje agent za pribavljanje posade (*crewing agent*) ili brodar ima sjedište ili poslovnicu i navode kao poslodavca jednu od osoba na strani broda – brodovlasnika, brodarka, agenta za pribavljanje posade ili neku od njihovih filijala. Osiguratelji brodareve odgovornosti osnovani su često u bezporeznim oazama, a posluju iz sjedišta u drugim zemljama.

1.3.2 Odnosi pravnih osoba koje u praksi susrećemo pod nazivima brodovlasnik, brodar, operator, menadžer i poslovođa često su nejasni i bez precizno utvrđenih odgovornosti za obavljanje pojedinih djelatnosti, kao što su opremanje broda, tehničko održavanje, popunjavanje posadom, zapošljavanje broda itd., a događa se da se odgovornosti preklapaju u smislu obavljanja posla i obveze nadzora njegova obavljanja.

1.3.3 Uz sve to, humani aspekt kod slučajeva povreda i smrti posade stavlja dodatni teret na sud, ali i na sve ostale zainteresirane jer radi se o ljudskim patnjama i sudbinama.

1.4 Što se tiče uzroka nezgoda jedna raščlamba¹ je pokazala:

- (i) da od ukupnog broja većih odštetnih zahtjeva zbog povreda 3/4 otpada na ozljede posade, dok ostatak čine zahtjevi putnika, slugača i raznih posjetitelja brodova,
- (ii) da su osnovni uzroci povreda posade padovi zbog pokliznuća (41%), padovi raznih predmeta (20%), istegnuća zbog podizanja predmeta (8%), opekline i eksplozije (5%) itd.,
- (iii) da se nezgode mogu pripisati propustima posade (27%), obavljanju posla od strane jednog člana posade kad ih za taj posao treba dva ili više (17%), kvaru opreme (13%), pogrešci časnika palube (13%), grešci u strukturi broda (4%) itd.,
- (iv) da se najviše nezgoda događa na palubi (35%), pa u strojarnici (12%), zatim u skladištima (8%) itd.,
- (v) da je od ukupnog broja odštetnih zahtjeva za *ozljede* preko 50% podneseno od pomoraca državljana SAD; zatim Južne Koreje (12%); Turske (6%); Grčke (5%), itd.,
- (vi) da je od ukupnog broja odštetnih zahtjeva zbog *smrti* pomorca njih 25% podneseno zbog smrti pomoraca državljana Turske, zatim Filipina (18%),

---

¹ UK P&I Club, *Analysis of Major Claims*, 1996.

- Južne Koreje (15%), Japana (12%), Grčke (12%); SAD (5%), s time da po ukupnom iznosu isplaćenih šteta udio zahtjeva zbog smrti pomoraca SAD iznosi 18%; itd.,
- (vii) da po broju zahtjeva zbog ozljede pomoraca prednjače brodovi pod zastavom SAD (preko 50%), zatim Paname (11%); Južne Koreje (5%); Cipra i Liberije po 4%; itd.,
- (viii) da u ukupnom broju svih šteta ozljede pomoraca iznose 21%, a po iznosu troškova i isplaćenih šteta 12%.

2. PASIVNA LEGITIMACIJA

2.1 O problemu pasivne legitimacije za tužbe za naknadu štete zbog smrti i tjelesne ozljede pomoraca duže se raspravljao u stručnim i znanstvenim krugovima u Hrvatskoj, a to pitanje je dobilo posebnu pozornost 1999. godine u pripremanju izmjenu Pomorskog zakonika ("PZ"). Htjelo se, s jedne strane, zaštititi *socijalnu sigurnost* pomoraca i njihovih obitelji, a s druge strane, poštovati *pravnu sigurnost* (da trgovačko društvo s ograničenom odgovornošću odgovara za svoje obveze samo svojom imovinom).

Struktura trgovačkih društava na strani brodovlasnika

2.2 U pravilu, brodovlasnici iz niza razloga² prave strukturu od više trgovačkih društava (često upisanih u različitim državama) putem kojih iskorištavaju brod. Tako se događa da se popunjavanjem broda posadom bavi jedno društvo, tehničkim održavanjem drugo, ugovaranjem zaposlenja broda treće itd., dok je vlasništvo broda opet upisano na posebno društvo.

2.3 Kada dođe do ozljede ili smrti pomorca postavlja se *formalnopravno* pitanje: tko je odgovoran za naknadu štete proistekle iz tog događaja, i *praktično* pitanje: od koje će se osobe (trgovačkog društva) na strani broda pomorac, odnosno u slučaju njegove smrti njegovi srodnici, moći naplatiti. Drugim riječima, u krajnjem slučaju protiv koje će osobe moći uspješno izvršiti presudu.

2.4 Ako je formalnopravno odgovorno društvo koje je upisano u inozemstvu i nema imovine koja se može ovršiti ili je ta imovina teško dostupna, pomorčev će odvjetnik nastojati da sud proglašuje odgovornim trgovačko društvo u Hrvatskoj koje ima vezu s brodom i čija se imovina može ovršiti u Hrvatskoj.

---

² Zahtjevi financijera da brodovi koje financiraju budu u posebnim trgovačkim društvima radi osiguranja otplate zajmova (kako izbjegavanja da ti brodovi budu dostupni ostalim vjerovnicima tako i zbog pravno-tehničkih razloga kao zalaganje dionica brodovlasničke tvrtke itd.), želje brodovlasnika da smanje rizik poslovanja osnivanjem poduzeća s jednim brodom (single ship company), podjele poslova upravljanja brodom, tehničkog održavanja, pribave posade itd.; smanjenja troškova poslovanja, poslovanje u režimu bez fiskalnih – poreznih i carinskih obveza itd.

Kvalifikacija odštetnih zahtjeva kao ugovornih ili izvanugovornih

2.5.1 Postavilo se pitanje, da li je odštetni zahtjev za tjelesne ozljede i/ili narušenje zdravlja *ugovorne ili izvanugovorne prirode*. Kada je u pitanju odnos poslodavca i pomorca, onda za hrvatsko pravo³ držimo da zahtjev za naknadu štete nastale zbog tjelesne ozljede i/ili narušenja zdravlja potpada pod ugovorni odnos. Naime, pomorac se ukrcava na brod temeljem ugovora o radu. U okviru prava i obveza iz tog *ugovora* pomorac ima pravo na uvjete za siguran rad i na takvo ponašanje poslodavca (brodara) koje neće prouzročiti pomorčevo ozljeđivanje niti narušenje njegova zdravlja.

2.5.2 U potporu gornjoj tvrdnji navedimo da *Zakon o radu*⁴ propisuje da je poslodavac *dužan osigurati radniku uvjete za rad na siguran način i na način koji ne ugrožava zdravlje radnika u skladu s posebnim zakonom i drugim propisima*.⁵ To je dakle obveza iz radnog odnosa nastalog temeljem ugovora o radu.

2.5.3 Po *Jakaši* brodar odgovara za tjelesni integritet pomorca na isti način kao i za putnika, a to znači *da za povredu tjelesnog integriteta koja nije smrt, brodar odgovara uvijek ugovorno, jer dok je (... pomorac ...) živ, samo on može postavljati zahtjev prema brodaru*⁶.

2.5.4 Odštetni zahtjevi zbog smrti pomorca spadali bi u izvanugovornu odgovornost. *Jakaša* kaže da se o izvanugovornoj odgovornosti radi *uvijek kada je ... (pomorac) ... izgubio život*.⁷ Tada osobe koje imaju pravo na naknadu štete *moгу prema brodaru postaviti izvanugovorni zahtjev*.⁸ Naime, osobe kojima pravo priznaje zahtjev za naknadu štete zbog smrti pomorca nisu u ugovornom odnosu s poslodavcem – brodarom, pa se njihov odnos ne temelji na ugovoru.

2.5.5 Osobe koje mogu postaviti zahtjev za naknadu štete zbog smrti pomorca ne stječu to pravo kao njegovi nasljednici, pa ne postavljaju zahtjev u ime pokojnog pomorca kojem odgovorna osoba duguje određenu svotu, već kao *oštećeni* tj. osobe koje su smrću pomorca pretrpjele štetu (nematerijalnu – bol i materijalnu – gubitak uzdržavanja) i kojima zakon daje samostalno pravo na traženje naknade.

2.5.6 Međutim, stvar nije tako jednostavna. Šteta zbog smrti pomorca može imati i temelj u ugovoru o radu. U tom ugovoru može postojati obveza poslodavca da za slučaj smrti isplati supruzi i maloljetnoj djeci određenu novčanu svotu. To je ugovor u korist trećega, pa imenovani korisnici u čiju se korist ugovorila isplata (oblik osi-

---

³ Prikaz o shvaćanjima prirode zahtjeva za naknadu štete za smrt i tjelesne ozljede zaposlenih/pomorca u uporednom pravu vidi V. Tomljenović: *Pomorsko međunarodno privatno pravo*, Rijeka, 1998., str. 318–325.

⁴ NN 93/2014.

⁵ Stavak 3.; članak 7.

⁶ B. Jakaša: *Udžbenik plovidbenog prava*, Narodne novine, Zagreb, 1979., str. 292.

⁷ Isto.

⁸ Isto.

gurnine) imaju pravo, temeljem ugovora o radu zatražiti isplatu.⁹ Isti je slučaj ako je nasljednicima (zakonskim ili oporučnim) pripalo pravo potraživati plaće koje je pomorac zaradio prije smrti, a koje mu nisu isplaćene. Tu bi nasljednici utuživali pravo iz ugovora o radu koje je smrću ostavitelja prešlo na njih kao nasljednike. To potraživanje nije naknada štete koju oni trpe smrću pomorca (jer je malo vjerojatno da bi sav taj novac oni dobili, a da pomorac njegov dio ne bi potrošio za sebe ili ga dao nekom drugom) već pravo pomorca iz ugovora o radu koje je prešlo na njih.

Poslodavac kao odgovorna osoba

2.6. Ako se zahtjev za tjelesne ozljede pomoraca kvalificira kao zahtjev iz ugovornog, dakle radnog odnosa, onda bi po općem ugovornom i radnom pravu odgovorna osoba bio poslodavac.

2.7. Zakon o radu definira poslodavca kao fizičku ili pravnu osobu koja zapošljava radnika i za koju radnik u radnom odnosu obavlja određene poslove¹⁰, te propisuje da se radni odnos zasniva *ugovorom o radu*.¹¹

2.8.1 Postavilo se pitanje da li je članak 161. PZ-a iz [94]¹² (koji je propisivao da je brodar odgovoran za štetu zbog tjelesne ozljede i smrti člana posade) isključivao odgovornosti poslodavca kao ugovorne strane iz ugovora o radu?

2.8.2 Odgovor je ovisio o primijenjenoj metodi tumačenja. Tumačenjem *a contrario* PZ bi, kao *lex specialis*, isključivao odgovornost ugovornog poslodavca za smrt i ozljede pomoraca. Upitno je da li ovaj rezultat potkrepljuje i *ciljno* tumačenje propisa. Nedvojbeno, cilj zakonodavca je bio plovidbenog poduzetnika učiniti odgovornim za poslovanje brodom (vidi 2.10.2), pa tako i za smrt i ozljede pomoraca.¹³ Međutim, nesigurno je tvrditi da je time zakonodavac htio isključiti odgovornost poslodavca, pogotovo ako pretpostavimo da u vrijeme pisanja ovog propisa i onih koji su mu prethodili (u *Zakonu o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi*, ili još ranije u *zakonima o posadi brodova*) zakonodavac nije bio svjestan da bi se kao poslodavac mogla pojaviti druga pravna osoba umjesto brodarar. U praksi se u to vrijeme ovakvi slučajevi nisu pojavljivali. Posada je uvijek bila u radnom odnosu s brodarom.

2.8.3 Ako bi se čl. 161. PZ-a [94] čitao u cijelosti (... brodar odgovara ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje ... itd), može se zaključiti da je taj propis donesen (kao i propisi koji su mu prethodili) prvenstveno radi propisivanja posebnog temelja odgovornosti zbog specifičnih uvjeta rada, s time da se odgovornost usmjerila prema brodaru

⁹ Tako i presuda VSRH, br: II Rev 155/1999-2 od 8. srpnja 2003.

¹⁰ Čl. 4, st. 2. (NN 93/14).

¹¹ Čl. 10.

¹² NN 17/94.

¹³ U presudi Trgovačkog suda u Splitu XII-P-1355/96 povodom tužbe kojom je tužen poslodavatelj i vlasnik broda sud je zauzeo stajalište da za štetu odgovara brodar (kojeg je pronašao u vlasniku broda), te da nema temelja za solidarnu odgovornost poslodavatelja ni u propisu ni u ugovoru.

(kao nositelju plovidbenog pothvata) kao što se učinilo i za druge obveze vezane uz iskorištavanje broda. U ovom razmišljanju PZ ne bi isključivao odgovornost poslodavca, već bi se, štoviše, na njegovu odgovornost *analogijom* primijenio propis o temelju odgovornosti iz PZ-a. To bi bilo u skladu s načelom tumačenja radnopravnih propisa *in favorem laboratoris*. Pošto je tadašnji *Zakon o obveznim odnosima*¹⁴ propisivao pretpostavljenu krivnju i odgovornost za opasnu stvar, jedina razlika u režimu odgovornosti za ozljede pomoraca bio je propis o odgovornosti za nepostojanje uvjeta za siguran rad (st. 3; čl. 161; PZ-a [94]).

2.8.4 Potpunosti radi, postavimo još pitanje: može li trgovačko društvo s kojim je pomorac zaključio ugovor o radu (s obzirom na definiciju poslodavca kao fizičke ili pravne osobe *za koju zaposlenik u radnom odnosu obavlja određene poslove* – vidi (2.7) tvrditi da ono nije poslodavac jer zaposlenik u *radnom odnosu* obavlja određene poslove *za neko drugo* trgovačko društvo, tj. *stvarnog* poslodavca – brodara? Da li riječi u *"radnom odnosu"* i *"ugovor o radu"* koje nalazimo u definiciji poslodavca¹⁵ onemogućuju ovaj prigovor jer se radni odnos zasniva *temeljem ugovora o radu*¹⁶, pa prema tome s onim s kojim *nije* zaključio ugovor o radu zaposlenik ne može biti u radnom odnosu, iako u stvari za njega (trećeg) obavlja određene poslove.

Brodar kao odgovorna osoba

2.9 PZ [94] je propisivao da za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade odgovara brodar.¹⁷ Brodar je dakle bio odgovoran za ugovorne i izvanugovorne zahtjeve.

2.10.1 Zašto je PZ usmjeravao odgovornost za ugovorne zahtjeve za naknadu štete iz radnog odnosa prema brodaru, a ne poslodavcu? Odgovor na ovo pitanje treba potražiti u genezi instituta brodara kojeg je naše pomorsko pravo uvelo kao centralnu osobu na strani broda. Aktualni Pomorski zakonik još uvijek sadrži neizmijenjenu definiciju brodara:

*brodar jest fizička ili pravna osoba koja je kao posjednik broda nositelj plovidbenog pothvata, s tim što se pretpostavlja, dok se ne dokaže protivno, da je brodar osoba koja je u upisnik brodova upisana kao vlasnik broda.*¹⁸

2.10.2 *Brajković*, u studiji koja je bila temelj za uvođenje pojma brodara u naše pravo, tumači da je *"funkcija brodara svojstvo plovidbenog poduzetnika, koja u sebi sa-*

¹⁴ Preuzet kao hrvatski zakon od SFRJ ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i "Sl. list SRJ", br. 31/93).

¹⁵ Poslodavac je, u smislu ovoga Zakona, fizička ili pravna osoba koja zapošljava radnika i za koju *radnik u radnom odnosu* obavlja određene poslove. Čl. 10. Zakona o radu (NN 93/14).

¹⁶ Članak 10. Zakona o radu (NN 93/14).

¹⁷ Članak 161. (NN 17/94).

¹⁸ Članak 5, toč. 26.

drži plovidbene, tehničke i privredne aktivnosti”.¹⁹ Taj poduzetnik ne mora biti i vlasnik broda, ali mora imati posjed na brodu. Posjed prelazi na brodaru ne-vlasnika “ako je kao poseban oblik iskorišćavanja broda normiran takav institut, kojim posjed broda prelazi na drugu osobu, kao što je slučaj kod zakupa broda. ... Zakupnik poprima kvalitet brodarskog plovidbenog poduzetnika”.²⁰ U ovom konceptu brodar je stranka kod ugovora o pomorskom prijevozu²¹, pa se gubi potreba za korištenjem pojma “prijevoznik” (carrier) iz Haških pravila, kao osobe koja s krcateljem zaključuje ugovor o prijevozu. Izgleda da – bez obzira u kojoj su mjeri tadašnji pisci bili svjesni da ugovor o radu pomorca može na strani poslodavca zaključiti netko tko nije brodar – u ovom konceptu brodar kao plovidbeni poduzetnik ostaje stvarni poslodavac za koga posada radi.

2.10.3 Brajković nadalje tumači da “brodovlasnik i brodar ne moraju biti iste osobe ... jer je cjelokupno težište u posjedu broda i raspolaganju njime ... Vlasništvo je relativan pojam u odnosu na posjed kao ekonomsku činjenicu, jer faktički odnos prema stvari daje sadržaj i pravnom pojmu ...”.²²

2.11.1 Jedan od dva konstitutivna elementa pojma brodar je posjed²³ broda.

2.11.2 Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi iz 1977. godine²⁴ definira brodaru kao fizičku ili pravnu osobu:

... koja je kao držalac broda nosilac plovidbenog pothvata ...

2.11.3 Po tumačenju Jakaše, “na temelju okolnosti da je posada dužna pokoravati se nalogima zapovjednika, vlast nad brodom ima njegov zapovjednik.”²⁵ Međutim, zapovjednik ne obavlja tu vlast u vlastito ime, već u ime neke druge osobe. “To se ogleda u okolnosti

¹⁹ V. Brajković: Problem brodaru i njegove odgovornosti de iure condendo; *Zbirka Ugovori o iskorišćavanju brodova na moru*, JAZU, Zagreb 1951., str. 71.

²⁰ Isto, str. 74.

²¹ Isto, str. 75.

²² Str. 73.

²³ Traženje da poduzetnik ima brod u posjedu, a ne samo da ga drži, bilo je u suprotnosti s Općim austrijskim građanskim zakonikom iz 1811. godine “OGZ” (u vrijeme pisanja studije primjenjivan kao pravno pravilo), koji je razlikovao držaoca i posjednika stvari:

§. 309 *Tko stvar kakovu ima u svojoj vlasti ili sahrani, zove se njezin držalac. Ako držalac koje stvari ima volju zadržati ju kao svoju, tad je njezin posjednik*

Pravna je teorija tumačila da (u okviru ugovora o iskorištavanju broda) samo zaključivanjem ugovora o zakupu svojstvo brodaru prelazi s brodovlasnika – zakupodavatelja na zakupoprimca. Naime, zakupodavatelj mora u izvršenju ugovora o zakupu predati brod zakupoprimcu. Zakupoprimac koji postaje brodar, po toj teoriji nije mandatar vlasnika. Tužbe se upućuju njemu kao pomorskom vlasniku. On je funkcija, koja se ne može mimoći, dok postoji plovidbena poduzetnost, a kvalitet brodaru ovisi o tome tko drži brod, tj. tko se pod propisanim uslovima kao takav smije evidentirati (Brajković: Isto). Brajković nigdje ne govori o voljnom elementu posjeda (*animus possidendi; animus domini; animus rem sibi habendi*), a po rimskom pravu zakupoprimac, jer je držao stvar temeljem obveznog ugovora, nije bio posjednik (nije imao *animus* jer je stvar držao za drugoga) pa nije uživao posjedovnu zaštitu.

²⁴ Sl. list SFRJ, br. 22/77; 13/82 i 30/85.

²⁵ Jakaša: Op.cit. *Udžbenik plovidbenog prava* .... str. 120.

da se zapovjednik, u zakonu navedenim granicama, dužan pokoravati naređenjima te osobe. Osoba kojoj se zapovjednik dužan pokoravati je držalac broda.”²⁶

2.11.4 PZ [94] ponovo vraća riječi *posjednik* (vidi definiciju pod 2.10.1), s time da je u međuvremenu 1980. g. stupio na snagu *Zakon o osnovnim vlasničkim odnosima*²⁷ koji posjed definira samo s objektivnim elementom:²⁸

Posjed stvari ima svaka osoba koja neposredno vrši faktičnu vlast na stvari (neposredan posjed). Posjed stvari ima i osoba koja faktičnu vlast na stvari vrši preko druge osobe, kojoj je po osnovi ... zakupa ... dala stvar u neposredan posjed (posredan posjed).

2.11.5 *Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima* iz 2012. godine²⁹ razlikuje neposrednog i posrednog, te samostalnog i nesamostalnog posjednika³⁰.

2.11.6 PZ [94] se vratio na izraz *posjednik* broda, ali je taj izraz sada definiran *Zakonom o vlasništvu i drugim stvarnim pravima*. Taj zakon razlikuje posrednog od neposrednog posjednika (vidi 2.11.5).

2.12.1 Postavlja se pitanje tko posjeduje (drži) brod. Posjeduje li ga hrvatsko trgovačko društvo, koje nije vlasnik broda, a moguće s vlasnikom broda nema ni ugovor o vođenju broda (jer je u stvari vlasnik brodovlasničkog društva), ako faktički drži brod tj. *donosi odluke* o vođenju broda i daje upute zapovjedniku koje će ovaj slijediti čak i u slučaju kad dobije od nekog drugog suprotnu uputu? Takvo trgovačko društvo može neke poslove vođenja broda obavljati samostalno, a neke povjeravati drugim tvrtkama (npr. održavanje broda) kojima upravlja (ovisna društva) ili s kojima zaključi ugovor o pružanju usluga. Postavlja se pitanje da li u PZ-u pod riječju *posjednik* treba razumjeti *posrednog* ili *neposrednog* posjednika, ili oba. Možda bi se moglo tvrditi da je brodar onaj posjednik, posredni ili neposredni, za kojeg se može ustanoviti da je *nosilac plovidbenog pothvata*.

2.12.2 To nas dovodi do pitanja tko je nosilac plovidbenog pothvata, kao drugog bitnog elementa definicije brodarka. To je osoba koja organizira plovidbu broda radi obavljanja određene djelatnosti i u tu svrhu po *Jakaši* preuzima obveze i odgovara za

²⁶ Isto.

²⁷ Sl. list SFRJ, br. 6/80.

²⁸ Članak 70.

²⁹ NN 143/12.

³⁰ **Posjednik** (Članak 10.)

(1) Osoba koja ima faktičnu vlast glede neke stvari, njezin je posjednik.

(2) Tko svoju faktičnu vlast izvršava osobno ili posredovanjem pomoćnika u posjedovanju neposredni je posjednik.

(3) Kad netko stvar posjeduje kao ... zakupoprimac ... ili u kojem drugom sličnom odnosu u kojem je prema drugome ovlašten ili obavezan kroz neko vrijeme posjedovati je, onda je posjednik te stvari i taj drugi (posredni posjednik)...

Samostalni posjednik (Članak 11.)

(1) Tko stvar ... posjeduje priznajući višu vlast posrednog posjednika, nesamostalni je posjednik; tko stvar posjeduje kao da je njezin vlasnik ... samostalni je posjednik.

plovidbenu djelatnost s time da *"neposredno ili putem punomoćnika nastupa u vlastito ime. Ne mora nastupati za svoj račun."*³¹

2.12.3 Danas i ovdje nailazimo na poteškoće. Naime, u organizaciji plovidbenog pothvata stvarni brodar ne nastupa kroz jedno, već više trgovačkih društava. Stvarni brodar može zaključivati ugovore o prijevozu u svoje ime kao brodar (operator), ili se pak pojavljivati kao agent ili posrednik na strani upisanog brodovlasnika. Niz drugih poslova u organiziranju plovidbenog pothvata – održavanje broda, popuna posadom, nabavka goriva i sl. obavljat će putem drugih trgovačkih društava kojima izravno upravlja ili s kojima je zaključio ugovor o pružanju potrebitih usluga.

Probijanje pravne osobnosti

2.13 S obzirom na rečeno [o konstitutivnim elementima pojma brodara (posjednik broda i nositelja plovidbenog pothvata) u uvjetima iskorištavanja broda kroz mrežu samostalnih društava s ograničenom odgovornošću od strane dominantnog društva koje ih nadzire i upravlja njima, te donosi odluke o brodu i njegovu iskorištavanju koje sprovodi kroz podređena društva], postavlja se pitanje koliko je pravno snažan argument da treba probiti pravnu osobnost i za štetu zbog ozljeda i smrti pomorca proglasiti odgovornim *dominantno* društvo. Ono bi odgovaralo jer je *stvarni* brodar, bez obzira koje od njegovih podređenih društava zaključuje ugovor o radu s pomorcem, osigurava odgovornost brodara, figurira kao formalnopravni vlasnik broda itd.

2.14 Anglosaksonsko pravo ne dopušta probijanje pravne osobnosti kod zahtjeva za naknadu štete iz ugovornih odnosa, ali je dopušta kod izvanugovornih odnosa. Tumači se da kod ugovornih odnosa oštećena strana bira svog ugovornog partnera i može primjerenim utanačenjima zaštititi svoju poziciju. Međutim, ovaj pristup ne može služiti kao putokaz jer, prvo, angloameričko pravo drži sve zahtjeve vezane za ozljede i smrt pomorca izvanugovornim, i drugo, u današnjim prilikama neorganiziranog zapošljavanja pomoraca ne može se pretpostaviti da pomorci imaju mogućnosti ozbiljnije utjecati na ugovore o zapošljavanju. U takvim prilikama iluzorno je očekivati da će kod zaključivanja ugovora o zapošljavanju pomorac konzultirati odvjetnika, kao što bi bilo iluzorno očekivati da bi se pojedini pomorac mogao izboriti da mu agent za zapošljavanje, koji regrutira pomorce, unosi u ugovor o zapošljavanju dodatna utanačenja na kojima inzistira pomorčev odvjetnik.

2.15.1 Hrvatski *Zakon o trgovačkim društvima* propisuje da *trgovačko društvo odgovara za svoje obveze cijelom svojom imovinom*³² te da *dioničari ne odgovaraju za obveze*

³¹ Isto.

³² NN 111/93; čl. 9.

društva.³³ Slučajevi da jedno trgovačko društvo odgovara za obveze drugoga su vrlo specifične iznimke kao kod priključenih društava.³⁴

2.15.2 Pojava društava s ograničenom odgovornošću civilizacijsko je dostignuće koje je omogućilo financiranje poduzetničkih pothvata, često rizičnih, ograničenom imovinom, bez straha da će u slučaju neuspjeha ulagači biti odgovorni cijelom svojom imovinom. Načelo *pravne sigurnosti* mora zaštititi ovaj obrazac organiziranja privrede. S druge je strane načelo *pravde* koje traži da se određena društvena i prirodna dobra zaštite, makar i po cijenu narušavanja pravne sigurnosti.

2.15.3 Međutim, kada sudac ocijeni da je oštećeno dobro toliko značajno za zajednicu da ne može neizvršiti pravdu (recimo u obliku naknade štete), ponukan je da između dvije vrijednosti – pravne sigurnosti i pravde – žrtvuje onu koja će u danim okolnostima biti od manjeg značenja za zajednicu.

2.15.4 Dobar primjer je slučaj *Amoco Cadiz* gdje je na jednoj strani za odvagu bilo načelo odgovornosti brodovlasničkog poduzeća njegovom imovinom, a na drugoj, načelo naknade štete koja je nastala izlivanjem tada (1978. godine) rekordnih 210.000 MT sirove nafte u more. U tom predmetu američki je sud prihvatio da je odgovorno dominantno poduzeće *Standard Oil Co.*, koje je bilo vlasnik brodovlasničkog poduzeća *Amoco Transport Co.*, između ostalog, jer:

Kao integrirana multinacionalna korporacija koja djeluje kroz sustav ovisnih poduzeća u ... trgovini ... prijevozu ... prodaji naftnih proizvoda ... Standard je odgovoran za štetna djela svojih ovisnih poduzeća u njegovu potpunom vlasništvu i podružnica.³⁵

2.15.5 Hrvatska sudska praksa načinila je korak u probijanju pravne osobnosti i u ugovornom odnosu kada je u pitanju bila povreda pomorca. Prema usmenoj predaji Okružni privredni sud u Splitu (kako se tada zvao) donio je osamdesetih godina presudu (nažalost izgleda nesačuvanu) u kojoj je proglasio odgovornim domaće brodarsko društvo za naknadu štete zbog ozljede pomorca, makar je ugovor o radu bio zaključen s inozemnom tvrtkom i makar je vlasništvo na brodu bilo upisano na inozemnu tvrtku. (Slučaj je poznat kao predmet "Jadroplov"). *Ratio* suda je bio da je domaće brodarsko društvo *stvarni* brodar i da odgovara za djela svojih ovisnih trgovačkih društava. Dakle, sud je pošao od pretpostavke da pomorac, makar bio u ugovornom odnosu, nije realno mogao u pregovorima o zaposlenju ugovorom zaštititi svoje interese u smislu traženja da mu poslodavac i formalno bude stvarni brodar.

³³ Čl. 159.

³⁴ Od upisa priključenja glavno društvo odgovara vjerovnicima priključenog društva kao solidarni dužnik za obveze toga društva koje su nastale prije i koje nastanu nakon priključenja. (Čl. 506.).

³⁵ "As an integrated multinational corporation which is engaged through a system of subsidiaries in the ... trade ... transportation ... sale of petroleum products ... Standard is responsible for the tortious acts of its wholly owned subsidiaries and instrumentalities".

2.15.6 *Zakon o trgovačkim društvima*³⁶ sada daje temelj za probijanje pravne osobnosti:

Odgovornost članova trgovačkoga društva
Članak 10.

...

- (2) ... dioničari dioničkoga društva ... ne odgovaraju za obveze društva izuzev kada je to određeno ovim Zakonom.
- (3) Onaj tko zloupotrebljava okolnost da kao član trgovačkoga društva ne odgovara za obveze društva ne može se pozvati na to da po zakonu ne odgovara za te obveze.
- (4) Smatra se da je ispunjena pretpostavka za odgovornost člana društva iz stavka 3. ovoga članka naročito:
  1. ako koristi društvo za to da bi postigao cilj koji mu je inače zabranjen,
  2. ako koristi društvo da bi oštetio vjerovnike,

...

2.16.1 Temeljem svega navedenog došlo se do zaključka da bi bilo dobro zakonski intervenirati i zaštititi pomorca te otkloniti potrebu sudskog probijanja pravne osobnosti radi očuvanja pravne sigurnosti i predvidivosti, kao i zbog povećanja izgleda da se domaća presuda izvrši u inozemstvu u slučaju primjene hrvatskog prava.

2.16.2 Rješenje se našlo u taksativnom³⁷ nabranjanju odgovornih osoba. U PZ-u [04] je propisano da za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade solidarno odgovaraju *brodar, poslovođa, kompanija i poslodavac*.

2.16.3 Sada oštećeni pomorac ili njegovi nasljednici mogu tužiti krug osoba na strani broda, a jedna od njih mora platiti štetu. Da li će se isplatiatelj štete moguće naplatiti od osobe koja je u odnosima vezanim za strukturu vođenja broda odgovorna za sigurnost na brodu ili je napravila propust zbog kojeg se nezgoda dogodila, je za oštećene irelevantno.

2.16.4 Ovakvo rješenje nije bilo bez presedana. PZ je već imao propise koji su u interesu ovlaštenika tereta proglašavali solidarno odgovornim više osoba na strani broda, prepuštajući njima da između sebe refundiraju štetu koju jedan od njih plati ovlašteniku na teretu. Tako kod prijevoza u kojem sudjeluje više vozara odgovara brodar koji je zaključio ugovor o izravnom prijevozu, brodar koji je izdao izravnu

³⁶ ZTD, NN 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13.

³⁷ Osim taksativnog navođenja odgovornih osoba razmatrala se mogućnost da se općom formulacijom uputi sud na probijanje pravne osobnosti. Takav je prijedlog unesen u Nacrta Zakona o izmjenama i dopunama PZ-a gdje je rečeno:

"Za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade broda odgovara brodar i osoba na strani broda koja ima gospodarski interes na brodu."

Protiv ovog prijedloga hrvatski su brodari putem svoje udruge iznijeli prigovor da je preopćenit, pa da može uključiti čak i naručitelja prijevoza koji se mogućem tumačenju može naći na strani broda i biti odgovoran pomorcu, što, kazali su brodari, svakako treba izbjeći jer bi preuzimanje takva rizika odvratilo naručitelje od zaključivanja hrvatskih brodova.

ispravu, brodar koji je predao teret primatelju i brodar za čijeg se prijevoza zbio događaj iz kojeg proistječe zahtjev za naknadu štete.³⁸

2.16.5 Držimo da je ovo rješenje s popisom odgovornih osoba za štete nastale pomorcima dobro. Ono je odgovor na suvremeni razvoj organizacije poslovanja na strani broda, omogućuje pomorcu da lakše dođe do naplate štete jer može po svom izboru tužiti jednu od četiri osobe ili sve njih zajedno, a istovremeno daje pravnu sigurnost jer skoro da umanjuje potrebu da sud po svom nahođenju probija pravnu osobnost trgovačkih društava [iako takav slučaj nije isključen – držimo da bi probijanje pravne osobnosti bilo dopušteno samo prema tvrtkama roditeljima koje stoje iza trgovačkih društava (i upravljaju njima) s popisa kruga odgovornih osoba (brodar, poslovođa, kompanija i poslodavac)].

2.16.6 S druge strane, sve ove osobe znaju da mogu odgovarati pomorcu za štetu, pa mogu unaprijed između sebe dogovoriti aranžman u slučaju takvih tužbi, koji bi kao najvažniji element trebao odrediti tko će ugovoriti osiguranje odgovornosti, a tko sve imati položaj osiguranika (pravo refundiranja svote isplaćene pomorcu s naslova naknade štete).

2.17.1 Što se identifikacije pojedinih osoba tiče, situacija je slijedeća. Međunarodne konvencije sve više usmjeravaju odgovornost prema vlasniku broda jer je vlasnik upisan u javni registar i lako ga je identificirati. Propis PZ-a nije u krug odgovornih osoba uključio brodovlasnika, ali pretpostavlja, dok se ne dokaže protivno, da je brodar osoba upisana u upisnik brodova kao vlasnik broda.³⁹ Držimo da bi bilo logično da brodovlasnik može oboriti ovu predmnjevu samo ako otkrije osobu brodarka. Međutim, to može biti i kontraproduktivno za tužitelja, jer umjesto brodovlasnika koji ima brod kao imovinu može mu biti odgovoran imenovani brodar bez imovine. Čini se da bi bilo oportuno *de lege ferenda* uključiti i brodovlasnika u krug odgovornih osoba za ozljede i smrt pomoraca (što je bilo predlagano u nekim pripremnim materijalima za PZ [04]).

2.17.2 Što se *kompanije* tiče, ona je po zakonskoj definiciji osoba koja je preuzela odgovornost za upravljanje brodom od vlasnika broda i koja je preuzimanjem takve odgovornosti preuzela ovlasti i odgovornosti sukladno Međunarodnom pravilniku o upravljanju sigurnošću (ISM Pravilnik)⁴⁰ te mora imati službenu potvrdu da je kompanija po ISM kodu za određeni brod. Kompanije ne mogu biti papirnata trgovačka društva jer radi ispunjavanja kriterija za dobivanje potvrde/ovlaštenja prolaze

---

³⁸ Članak 649.– Postoji mišljenje da bi se članak 550. PZ-a, (po kojem kod odgovornosti za teret brodar odgovara za radnje i propuste zapovjednika broda, drugih članova posade broda i ostalih osoba koje rade za brodarka.) mogao ekstrapolirati za područje odgovornosti za tjelesne ozljede i smrt pomoraca, (pa u "ostale osobe" uključiti agenta za zapošljavanje i sl). – kao načelo da se brodar ne može skrivati iza osoba koje za njega rade.

³⁹ PZ čl. 5, st. 1, toč. 32.

⁴⁰ PZ čl. 5, st. 1, toč. 34.

rigorozne preglede u kojima moraju dokazati da su ljudstvom, organizacijom i opremom u mogućnosti ispunjavati propisane zadaće.

2.17.3 Identitet poslodavca je naveden u ugovoru o radu, pa ostaje jedino problem kako ustanoviti identitet poslovođe broda, jer se on može utvrditi izravno samo iz privatnog ugovora između brodovlasnika (brodara) i poslovođe (*manager-a*).

Ugovorno određivanje odgovorne osobe / jamca platca

2.18.1 U ugovoru o radu pomorac i poslodavac mogu ugovoriti tko će platiti štetu pomorcu, nadležnost suda i sl. To se može učiniti u individualnom ugovoru o radu ili u kolektivnom ugovoru koji dopunjuje individualni ugovor.

3. NADLEŽNOST HRVATSKOG SUDA

3.1 Nadležnost hrvatskog suda je pitanje na koje, s obzirom na odstupanje od rješenja međunarodnog privatnog prava, izgleda nije zadovoljavajuće odgovoreno, pa će trebati razmotriti izmjenu propisa PZ-a koji glasi:

Članak 988.a

Za suđenje u sporovima za naknadu štete nastale zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade broda ili zbog narušavanja zdravlja koju član posade pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu, međunarodno je nadležan hrvatski sud ako tužitelj ima prebivalište na području Republike Hrvatske.

3.2 Unošenje ovog propisa u PZ bila je reakcija na presudu Vrhovnog suda RH u slučaju *Katić v. Wijsmuller Bros, Rederij Gebr. Wijsmuller B.V.* (2007)⁴¹ u kojem je presuđeno da se pod mjestom nastanka štete kod ozljede pomoraca drži mjesto gdje je oštećeni pretrpio tjelesnu ozljedu s naslova koje traži naknade štete, a ne mjesto gdje se manifestirala (osjetila), materijalna i nematerijalna šteta – (prema ranijem konceptu) mjesto prebivališta pomorca. Po riječima suda:

... pod nastankom štete u ovom slučaju podrazumijeva se ozljeda tijela odnosno oštećenje zdravlja pa stoga, budući da se štetni događaj u kojem je tužitelj pretrpio ozljede tijela odnosno oštećenje zdravlja zbog kojih ističe potraživanje s naslova naknade štete, zbio u inozemstvu, tamo je nastala i šteta, a ne u Republici Hrvatskoj.

3.3 Ovom je presudom onemogućeno zasnivanje nadležnosti hrvatskog suda temeljem članka 53. *Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima*⁴² koji propisuje da je u sporovima o izvanugovornoj odgovornosti postoji nadležnost suda RH ako je šteta nastala na teritoriju RH. Do tada su hrvatski sudovi ovaj propis redovito koristili za prihvaćanje nadležnosti u sporovima pomo-

---

⁴¹ Presuda Revt 51/03-2) od 27.2.2007.

⁴² NN 53/91, 88/01.

raca protiv inozemnih brodara, makar se ozljeda pomorcu dogodila u inozemstvu. Po tom pristupu šteta je nastala tamo gdje oštećeni i njegova obitelj žive, jer se tamo osjeća manjak novca zbog neprimanja plaće, tamo on i njegova obitelj trpe duševne bolove itd.

3.4 Izgleda da se u slučaju *Katić* Vrhovni sud nije jasno odredio da li zahtjev pomorca za naknadu štete zbog tjelesne ozljede (dakle, ne zahtjev nasljednika zbog smrti pomorca) drži ugovornim ili izvanugovornim. Samo je konstatirao:

*Šve ako se prihvaća*⁴³ utvrđenje i zaključak prvostupanjskog suda, koje prihvaća također i drugostupanjski sud da, o primjeni propisa o *izvanugovornoj* odgovornosti za štetu, do primjene dolaze i odredbe čl. 53. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima ... (... po kojim nadležnost za izvanugovorne zahtjeve postoji ...) ... ako je šteta nastala na teritoriju Republike Hrvatske.

Ako bi se zahtjev zbog ozljede pomorca tretirao kao dio ugovornog odnosa, ne bi se mogao primijeniti čl. 53. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, već bi se na njega moglo pozivati samo kod (*izvanugovornog*) zahtjeva zbog smrti pomorca, što ovdje nije bio slučaj.

3.5 Zabrinutost za zaštitu prava pomoraca zbog presude u slučaju *Katić* rezultiralo je mišljenjem upućenim Ministarstvu mora naslovljenim "*Pravno mišljenje o potrebi hitne izmjene Pomorskog zakonika (NN 181/04; 76/07) radi utvrđivanja posebnog kriterija za ustanovljenje međunarodne nadležnosti hrvatskog suda za sporove o naknadi štete zbog smrti ili tjelesne ozljede hrvatskih pomoraca*" koje je izradila profesorica Tomljenović s Pravnog fakulteta u Rijeci ("Mišljenje"). U Mišljenju se upozorava na činjenicu da bi pomorci (s prebivalištem u RH) mogli ostati bez pravne zaštite ako zbog odbijanja nadležnosti domaćih sudova za odštetne zahtjeve protiv inozemnih brodara budu morali podnositi tužbe u sjedištima brodara koja su često u "*dalekim i specifičnim državama kao što su St. Vincent i Grenadini, Kajmanski otoci, Panama, Liberija*"⁴⁴ ili u državama u kojima se nezgoda dogodila, koje – dodajmo – isto mogu biti "*daleke i specifične*". Mišljenje nabraja poteškoće koje mogu nastati hrvatskim pomorcima ako tuže pred stranim sudom, kao nepoznavanje jezika, korištenje skupih stranih odvjetnika, primjena stranog prava moguće nepovoljnijeg od hrvatskog, registracija fiktivnih kompanija, nepostojanje kolektivnog ugovora, pa zaključuje:

"Iako dakle, hrvatski pomorac i kad ne može pokrenuti postupak pred hrvatskim sudom uvijek to može načelno učiniti pred stranim sudom, pristup tom stranom sudu biti će

⁴³ Po dikciji se ne čini da se pretpostavka prihvaća kao točna, već samo radi izvođenja zaključka da o tome ne treba raspravljati, jer da se i prihvati, opet ne bi za tužitelja proizvela željeni učinak – ustanovljenje nadležnosti hrvatskog suda.

⁴⁴ V. Tomljenović: *Pravno mišljenje o potrebi hitne izmjene Pomorskog zakonika (NN 181/04; 76/07) radi utvrđivanja posebnog kriterija za ustanovljenje međunarodne nadležnosti hrvatskog suda za sporove o naknadi štete zbog smrti ili tjelesne ozljede hrvatskih pomoraca*, toč 13.

zbog gore navedenih razloga otežan, a ponekad i u toj mjeri da će hrvatski pomorac biti lišen sudske zaštite⁴⁵.

3.6 Zbog navedenog je predložena dopuna PZ-a odredbom koja je skoro doslovce prihvaćena i unesena u PZ (citirana pod 3.1 gore).

3.7.1 Problem s važećim propisom leži u činjenici da uredba *Brussels I (Uredba Vijeća Europe br 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti, priznanju i ovrsi u građanskim i trgovačkim predmetima)*, ("Uredba") koja čini dio europskog građanskog postupovnog prava, ne dopušta *forum actoris* na temelju prebivališta tužitelja (kad su u pitanju osobe iz država članica EU-a). Uredba za sporove iz ugovora o zapošljavanju propisuje

Poslodavac s domicilom u državi članici može biti tužen:

1. pred sudovima države članice u kojoj ima domicil; ili
2. u drugoj državi članici:
  - (a) pred sudovima u mjestu u kojemu zaposlenik obično obavlja posao ili pred sudovima mjesta u kojemu je posljednji puta obavljao posao; ili
  - (b) ako zaposlenik ne obavlja ili nije obično obavljao svoj posao samo u jednoj državi, pred sudovima u mjestu u kojemu se nalazi ili se nalazila poslovna jedinica koja ga je zaposlila. (Članak 19.).

a za sporove

u stvarima koji se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte, pred sudovima u mjestu u kojemu se dogodio štetni događaj ili bi se on mogao dogoditi (Članak 5.3).

3.7.2 Kriterij *forum actoris* na temelju prebivališta tužitelja drži se pretjeranim u zaštiti interesa vlastitih građana (pravih osoba), nasuprot interesa stranih građana (pravnih osoba). Osim što bi trebalo uskladiti domaće pravo s pravom EU, postavlja se i praktično pitanje priznanja i izvršenja presuda hrvatskih sudova u inozemstvu donesenih temeljem propisa čl. 988.a PZ-a.

3.8 U razmatranju nadležnosti pošli bismo od slijedećih pretpostavki:

- a. U visoko globaliziranim odnosima današnjice, a posebice onima u svjetskom pomorstvu, treba uvažavati prava i sudove drugih država, pa sudovi jedne države ne mogu "krasti" nadležnost od sudova druge države ako sudovi te druge države – po općeprihvaćenim standardima – imaju više razloga za suđenje u sporu.
- b. Poteškoće s kojima se hrvatski pomorac susreće kod utuženja u inozemstvu navedene po 3.5 (nepoznavanje jezika, skupi odvjetnici, nepoznavanje prava itd.) nisu valjani pravni razlozi za ustanovljavanje nadležnosti, jer te poteškoće vrijede u pravilu i za strane građane kad tuže ili su tuženi u RH, pa bi onda svaka država mogla svojim građanima omogućiti povoljniji tretman putem nadležnost na temelju *forum actoris*.

⁴⁵ Isto, toč 14., (kurziv naš).

- c. U ovim sporovima presude treba često izvršavati *u inozemstvu*, što znači da *strani* sud ili drugi organ treba presudu priznati.
- d. Da treba utvrditi tko su odgovorne osobe i to, u pravilu, po pravu *mjerodavnom* za spor.
- e. Da je (s obzirom na praksu upisa brodova u državama zastava pogodnosti) u nekim slučajevima teško dobiti presudu razumne kvalitete u razumnom roku u državi upisa broda (ili državi registracije brodovlasnika, koje se ne moraju podudarati). Osim toga, imovina brodovlasnika ili druge odgovorne osobe ne mora biti u toj državi jer se stvarno poslovanje može odvijati iz neke treće zemlje.
- f. Da tužitelj može zaustaviti brod u pogodnoj luci i ishoditi jamstvo od brodarka ili osiguratelja brodareve odgovornosti za naplatu dosuđenog potraživanja. Time tužitelj koji put može ishoditi nadležnost suda za suđenje o meritumu spora, ali u pravilu, sud luke zaustavljanja broda kod kojega je položeno jamstvo izvršavat će prema tom jamstvu presudu stranog nadležnog suda.
- g. Obzirom da hrvatsko pravo priznaje izravnu tužbu protiv osiguratelja odgovornosti brodarka, iako to osiguranje nije obvezno, treba voditi računa gdje se te tužbe mogu podnositi da bi bile priznate i izvršne u državi sjedišta ili poslovanja osiguratelja.
- h. Da hrvatsko pravo mora slijediti općeprihvaćene standarde u svom substancijalnom pravu kada se tiče utvrđivanja odgovornih osoba, temelja odgovornosti i isprika od odgovornosti, kao i kod prihvatanja nadležnosti, i utvrđivanja mjerodavnog prava za spor, ako želi da presude hrvatskih sudova budu priznate i izvršne u drugim državama.

Slučaj Katić

3.9.1 Po našem mišljenju, ključni problem koji je otvorio slučaj *Katić* leži u tome što je revizijski sud (tumačenjem propisa o nadležnosti) utvrdio da hrvatski sud nije nadležan, ali u postupku nije utvrđeno *ima li tužitelj razumnu pravnu zaštitu svoga zahtjeva pred sudom u inozemstvu*.

3.9.2 Tu postoji razlika između *kontinentalnog* pravnog sustava, gdje sudovi primjenjuju propise, ali ne stvaraju pravila, i *anglosaksonskog* pravnog sustava, gdje sudovi, polazeći od nekih pravnih vrijednosti, slobodnije stvaraju pravila da bi pružili opravdanu pravnu zaštitu.

3.10.1 U tom smislu razumljivo je mišljenje sutkinje *Gasparini* izneseno na sjednici Građanskog odjela Vrhovnog suda u raspravi o problemu odbijanja nadležnosti hrvatskog suda, da se to pitanje treba riješiti *promjenom zakona*⁴⁶, a ne promje-

---

⁴⁶ Zapisnik s treće sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda RH od 26.2.2007., str. 3.

nom dotadašnje sudske prakse. (Što se i dogodilo unošenjem odredbe čl. 988.a u PZ [08]). U raspravi se pokušala naći "suglasnost"⁴⁷ između (a) odbijanja nadležnosti hrvatskih sudova za tužbe pomorca zbog ozljede na brodu u inozemstvu i (b) "nedvojbene volje zakonodavca da se privilegira oštećeni."⁴⁸

3.10.2 Sutkinja *Brežanski* je bila mišljenja da za rješenje problema ne treba mijenjati zakone, već one postojeće drugačije tumačiti. Tako se založila da se pored propisa,

Članak 53.

U sporovima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu nadležnost suda Republike Hrvatske postoji ... i ako je šteta nastala na teritoriju Republike Hrvatske⁴⁹.

uzme u obzir i propis *Zakona o parničnom postupku*

Članak 52.

Za suđenje u sporovima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu ... nadležan je i sud na čijem je području štetna radnja počinjena ili sud na čijem je području štetna posljedica nastupila.

Po njenom mišljenju, budući da zakonodavac razlikuje mjesto gdje je šteta počinjena i mjesto gdje je štetna posljedica tj. šteta nastala, nije moguće isključiti mjesto stvarnog nastanka štete, npr. prebivalište oštećenog, u primjeni odredbe čl. 53. *Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima*.

3.10.3 Sudac *Perin* se izjasnio protiv analogne primjene propisa čl. 52. *Zakona o parničnom postupku* pri tumačenju odredbe čl. 53. *Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima*, jer prvi propis u (drugom stavku) propisuje da je kod šteta nastalih zbog smrti ili tjelesne ozljede nadležan (pored suda iz stavka 1. tog članka) i sud na čijem području tužitelj ima prebivalište odnosno boravište.⁵⁰ U Zapisniku stoji da je u nastavku argumentiranja sudac *Perin* rekao da *Zakon o parničnom postupku* razlikuje sud na čijem je području radnja počinjena i sud na čijem području tužitelj ima prebivalište, a da " ... (suci u raspravi) ...to pogrešno ... (žele) ... izjednačiti."⁵¹ Zaključio je da odredba čl. 52. *Zakona o parničnom postupku* ne ide u prilog stajalištu referata koji je htio riječi "ako je šteta nastala na teritoriju RH" iz čl. 53. *Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima* protumačiti u smislu da obuhvaća i štetnu posljedicu nastalu u Hrvatskoj, makar se štetna radnja dogodila u inozemstvu. Drugim riječima, da je *Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima*

⁴⁷ Vidi raspravu sutkinje *Brežanski* – Zapisnik s treće sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda RH od 26.2.2007., str. 3.

⁴⁸ Isto.

⁴⁹ *Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima*, NN 35/91, 88/01.

⁵⁰ Članak 52.(2) Ako je šteta nastala zbog smrti ili tjelesne ozljede, nadležan je pored suda iz stavka 1. ovog članka i sud na čijem području tužitelj ima prebivalište odnosno boravište.

⁵¹ Zapisnik s treće sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda RH od 26.2.2007., str. 3.

želio uključiti i prebivalište tužitelja (kao osnovu za zasnivanje nadležnosti hrvatskog suda), onda je to morao izričito propisati kao što je učinio *Zakona o parničnom postupku* u propisu čl. 52(2).

3.10.4 Nakon glasovanja 7 "za", 11 "protiv", odlučeno je da se ne mijenja ranije stajalište koje je glasilo:

Pod nastankom štete podrazumijeva se ozljeda tijela, smrt ili oštećenje stvari. Zato ako se štetni događaj u kojem je smrtno stradala osoba zbog čije smrti tužitelj traži odštetu, zbio u inozemstvu, tamo je šteta i nastala, bez obzira na to što su troškovi pogreba te osobe nastali u Republici Hrvatskoj.⁵²

3.11 Čini se da je problem bio u čl. 53. *Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima*, koji propisuje da nadležnost hrvatskog suda postoji ako je šteta *nastala* na teritoriju RH, ali ne definira pojam "šteta", pa se ne zna da li misli na štetni događaj ili na štetnu posljedicu.

3.12 Ako uzmemo da se mislilo na štetnu posljedicu, tumačenje *ad absurdum* jasno pokazuje da bi bilo krajnje nelogično da se hrvatski sud proglasi nadležnim za tužbu zbog prometne nezgode nastale u Australiji, gdje je živio nastradali vozač, njegova supruga i petoro djece, koju podnese njegovo šesto maloljetno dijete koje živi u Hrvatskoj i koje u Hrvatskoj trpi štetu zbog gubitka uzdržavanja. Čak više, to se dijete može nalaziti na školovanju u nekoj trećoj državi, pa bi ispalo da tamo trpi duševne boli, ali i nestanak školarine koju je plaćao otac. Sudac *Perin*⁵³ je dobro upozorio da se postavlja pitanje provedivosti (izvršavanja) takve presude u drugoj zemlji.

3.13.1 Možda je pretjerano očekivanje da će Vrhovni sud RH uzeti toliko slobode i unatoč tradiciji kontinentalnog pravnog sustava, u koji spada i hrvatski, pozvati se na Ustav RH (koji propisuje: *Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama*) i upustiti se u utvrđivanje ima li tužitelj razumne mogućnosti zaštititi svoj interes pred stranim sudom, pa u slučaju da utvrdi da takva mogućnost ne postoji, prihvati nadležnost hrvatskog suda.⁵⁴

3.13.2 Držimo da je Vrhovni sud mogao pravno-tehnički odabrati uvođenje provjere mogućnosti zaštite interesa tužitelja u inozemstvu i temeljem toga donijeti odluku o prihvaćanju ili odbijanju nadležnosti hrvatskog suda. Sud mora stvaralački interpretirati norme radi ostvarenja pravde i u ekstremnim slučajevima gdje je nepravda etički neprihvatljiva, naći zadovoljavajuće rješenje, umjesto da slegne

⁵² Izbor odluka 1/98, sentenca 139-Rev-2390/94 od 3. rujna 1977.

⁵³ Zapisnik s treće sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda RH od 26.2.2007; str. 3.

⁵⁴ U slučaju Katić podnesena je ustavna tužba gdje je prigovoreno da Revizijski sud " ... nije detaljno analizirao uvjete i okolnosti pod kojima hrvatski pomorci mogu ostvarivati pravnu zaštitu u inozemstvu ... Vrhovni sud je praktički ostavio bez pravne zaštite u RH skoro 28.000 hrvatskih pomoraca i njihovih obitelji". Držimo, da se tužitelj trebao ograničiti na konkretan slučaj, a ne govoriti o svim pomorcima jer je pitanje pravne zaštite u inozemstvu *questio facti* u svakom pojedinom slučaju.

ramenima i kaže što se tu može *mala lex sed lex*. U spomenutoj presudi "Jadroplov" Privrednog suda u Splitu (vidi 2.15.5) pokazana je baš takva primjerena kreativnost kod probijanja pravne osobnosti s opravdanim rezultatom.

3.13.3 Nekoliko mjeseci nakon odluke u predmetu *Katić*, Vrhovni se sud imao prilike u predmetu *Kontić* (2007)⁵⁵ ponovno izjasniti o pitanju nadležnosti hrvatskih sudova. U tom predmetu Viši trgovački sud je zauzeo stajalište da se

smrt [... pomorca ...] ne smatra štetom ... već se štetom u konkretnom slučaju smatraju duševne boli ... [...supruge i kćerke ...] ... (nematerijalna šteta) odnosno gubitak uzdržavanja (materijalna šteta). I jedna i druga šteta nastupile su na teritoriju Republike Hrvatske.⁵⁶

Vrhovni sud nije prihvatio gornje stajalište, već se pozvao na svoje pravno shvaćanje od 26.2.2007. doneseno povodom slučaja *Katić*, usvojio je reviziju i odbacio tužbu zbog nenadležnosti hrvatskog suda.

Američko pravo

3.14 U Americi sud uzima veću slobodu, pa s obzirom na okolnosti *konkretnog* slučaja važe argumente (svakog pojedinačno i sve zajedno) za i protiv prihvaćanja i odbijanja nadležnost.

3.15 U slučaju *Lauritzen*⁵⁷ Vrhovni sud SAD-a je razmatrao kriterije za određivanje mjerodavnog prava, koje onda ima veliku težinu u odluci o prihvaćanju ili odbijanju nadležnosti suda, a to su:

- i. Mjesto štetne radnje,
- ii. Pravo zastave broda,
- iii. Državljanstvo ili prebivalište oštećenog,
- iv. Državljanstvo tuženog brodovlasnika,
- v. Mjesto zaključenja pomorčeva ugovora o radu,
- vi. Nedostupnost stranog suda,
- vii. Pravo suda (dakle pravo SAD-a ako tuženi brodovlasnik manje-više redovno obavlja posao u SAD-u).

3.16 U tom je sporu presuđeno da se ima primijeniti dansko pravo jer je brod bio danski, kao i pomorac i brodovlasnik, a ugovor o radu se pozivao na dansko pravo. U korist američkog prava govorila je samo činjenica da se pomorac ukrcao na brod u New Yorku i da je podnio tužbu pred sudom u tom gradu.

3.17 Kasnije, u slučaju *Rhoditis*⁵⁸, Vrhovni sud SAD-a je, uz napomenu da lista od 7 poveznica nije isključiva, dodao kao poveznicu i brodovlasnikovo djelatno sjedi-

⁵⁵ REVT 69/06-2 od 18.7.2007.

⁵⁶ VTSXXXII PŽ-6000/04-3 od 3.2.2006.

⁵⁷ Supreme Court *Lauritzen v. Larsen*, 345 U.S. 571 (1953).

⁵⁸ *Hellenic Lines, Limited v. Rhoditis*, 398 U.S. 306 (1970).

šte, jer je uočeno da u suvremenim uvjetima poslovanja registrirano i djelatno sjedište brodovlasnika ne moraju biti u istom mjestu.

3.18 Kad prosuđivanje po spomenutim kriterijima navede na odluku o primjeni američkog prava, neki američki sudovi drže da se tada nadležnost suda ne može odbiti na temelju instituta *forum non conveniens*. Druga grupa američkih sudova pak drži da je izbor prava samo dio rasčlambe u okviru instituta *forum non conveniens*, te da se i u slučaju zaključka da se primjenjuje *Jones Act* ili američko pravo nadležnost američkog suda može uskratiti.⁵⁹

3.19 Institut *forum non conveniens* preuzet je u američko pravo iz Škotske i omogućuje sudu da po širokoj diskrecionoj ocjeni odbije nadležnost ako zaključi da negdje drugdje postoji pogodniji sud za suđenje u tom predmetu.⁶⁰ Institut *forum non conveniens* se temelji na prijateljstvu i uvažavanju drugih država i njihovih pravnih i političkih sustava (*international comity*).

3.20 U slučaju *Gulf Oil Corp. v. Gilbert* (1947)⁶¹ Vrhovni je sud postavio čimbenike za test o primjeni instituta *forum non conveniens*, a to su: dostupnost dokaza, postojanje prisile za privođenje svjedoka koji se ne odazovu dobrovoljno, troškovi dolaska svjedoka koji su se voljni odazvati ... i svi drugi praktični problemi koji će omogućiti lako, brzo i jeftino suđenje. *Također treba voditi računa o mogućnosti izvršenja presude ako se donese*. Sud mora odvagnuti relativne prednosti i prepreke za pravedno suđenje.

3.21 Tuženik snosi teret pozivanja na institut *forum non conveniens* i teret dokaza. Nadležnost može biti odbijena i u slučaju kada bi strani sud bio manje pogodan za tužitelja od američkog, ali pravna zaštita mora biti razumno dostupna. Dakle, prije nego što odbije nadležnost u nekom predmetu sud mora proo ustanoviti da je strani sud adekvatan i dostupan.⁶² Ako sud prihvati traženje odbijanja nadležnosti, njegova odluka o odbijanju bit će *uvjetovana time da strani sud preuzme nadležnost i donese odluku*.

3.22 Napomenimo da će i u slučaju kada američki pomorac tuži stranog brodovlasnika pred američkim sudom, unatoč pomorčevu američkom državljanstvu koje podupire tezu o logičnoj primjeni američkog prava, sud konzultirati kriterije iz slučaja *Lauritzen* isto kao što to čini u slučaju tužbe stranog pomorca. Tako je u predmetu *Mexico Bilyk v Nair*⁶³ sud odlučio da se na tužbu američkog pomorca ne primjenjuje američko pravo jer je povreda nastala na otvorenom moru, na meksičkom brodu čiji su vlasnici bili meksički državljani s boravištem u Meksiku. Drugi slučajevi su slijedili ovu odluku prihvaćajući da američko državljanstvo pomorca

⁵⁹ Schoenbaum: *Admiralty and Maritime Law*, Vol 1, West Publishing Co, 1994, str. 282.

⁶⁰ Isto str. 283.

⁶¹ 330 U.S. 501, 67 S.Ct.839,91. Ed. 1055(147)L.

⁶² Schoenbaum: Isto str. 283.

⁶³ 754 F2d 1541 (9th Cir. 1985).

nije, samo po sebi, dovoljno da opravda primjenu američkog prava pred američkim sudovima protiv stranog tuženika.⁶⁴

3.23 Utanačenja o nadležnosti stranog suda ili arbitraže u ugovorima o zaposlenju pomoraca značajan su čimbenik u odluci američkih sudova o prihvaćanju ili odbijanju nadležnosti.

3.24.1 U slučaju *M/S BREMEN v. Zapata Off-Shore Co*⁶⁵ Vrhovni je sud odlučio da su uglavci o nadležnosti suda u pomorskim sporovima *prima facie* valjani i moraju se prihvatiti ako stranke koje im se opiru ne dokažu da je ... (prihvaćanje ugovorene nadležnosti) ... u okolnostima slučaja nerazumno.

3.24.2 Da bi u tome uspjele te stranke moraju dokazati (1) da bi prihvaćanje ugovorene nadležnosti bilo nerazumno ili nepravedno; ili (2) da je klauzula o nadležnost nastala prevarom i (3) da bi odabrani sud bio tako težak i nepogodan, te da bi stranka u svakom pogledu bila u postupku obespravljena.⁶⁶ Opći kriteriji položeni u ovom sporu u kojem se odlučivalo o šteti na teretu, primijenjeni su i u sporovima o naknadi štete za ozljede putnika i pomoraca. U odluci Vrhovnog suda u slučaju *Carnival Cruise Lines, Inc v. Shute*⁶⁷ o zahtjevu putnika zbog pokliznuća i pada na brodu prihvaćena je klauzula o nadležnosti ugovorenog suda u Floridi (sjedište brodar), protiv prebivatelja iz države Washington, uz napomenu da su klauzule o nadležnosti u adhezionim ugovorima valjane ako su razumne.

3.25 Iako se neki sudovi opiru primjeni klauzula o nadležnosti suda iz adhezionih ugovora o zaposlenju pomoraca [jer da su protivne (i) javnom poretku koji mora štiti pomorce kao slabiju stranu i (ii) propisu *Jones Act-a* koji dopušta pomorcu podnošenje tužbe gdje god može pronaći poslodavca ili njegovu imovinu], veliki broj presuda primjenjuju *BREMEN/Shute* kriterije.⁶⁸ Tako je u slučaju *Marine Chance Shpg. v. Sebastian*⁶⁹

⁶⁴ *Jones v. The Vessel Nair*, 586 F. Supp. 507 (S.D.CA), corrected 612 F. Supp. 414 (S.D.CA); *Lockwood v. M/S Royal Viking Star*, 663 F. Supp. 181 (C:D:CA 1986), aff'd 820 F. 2d 1227 (9th Cir. 1987).

⁶⁵ 407 U.S. 1(1972).

⁶⁶ (That the forum selected would be so gravely difficult and inconvenient that for all purposes the party would be deprived of their day in court).

⁶⁷ 499 U.S. 585 (1991).

⁶⁸ Uz presudu navedenu u ovoj točki vidi *Ioannides v. Marika Maritime Corp.*, 928 F. Supp. 374 (S.D.N.Y. 1996) gdje je prihvaćena klauzula o nadležnosti grčkog suda iz kolektivnog ugovora protiv nasljednika poginulog grčkog pomorca, makar je brod bio vođen i u vlasništvu brodovlasnika iz New Yorka; *Damigos v. Flanders Compania Naviera S.A.*, 716 F Supp. 104, 105 (S.D.N.Y. 1989) gdje je prihvaćena klauzula o nadležnosti grčkog suda iz kolektivnog ugovora i odbačena tužba pomorca protiv grčkog brodovlasnika za nezgodu doživljenu na brodu pod grčkom zastavom; *Bastas v. Atlantic Maritime Enterprises Corp.*, 1988 A.M.C. 2162 (E.D. Pa. 1988).

⁶⁹ 143 F. 3d 216 (5th Cir. 1998) gdje je prihvaćena klauzula o nadležnosti grčkog suda iz kolektivnog ugovora i odbačena tužba pomorca protiv grčkog brodovlasnika za nezgodu doživljenu na brodu pod grčkom zastavom u luci Philadelphia i liječenje u toj luci; *Prado v. Sloman Neptun Schiffahrts – A. Gr.*, 611 So.2d 691 (La. App. 1992) klauzula o primjeni filipinskog prava i nadležnosti filipinskog suda je prihvaćena makar zakon Louisiane zabranjuje odbijanje nadležnosti po doktrini *forum non conveniens* i makar je brod uplovljavao u New Orleans svakih 12 dana; *Belloza v. Chios Sky Shipping /*

sud prihvatio klauzulu o Filipinskom pravu i sudu, makar se povreda dogodila u američkim vodama. S duge strane, u *Lejano v. Bandak*⁷⁰ sud u Lousiani prihvatio je nadležnost zbog toga što je temeljem prijašnjeg odbijanja nadležnosti zbog klauzule o nadležnosti filipinskog suda, tužitelj uzalud pokušao utužiti na Filipinima.

3.26 Američki sudovi prihvaćaju i arbitražne klauzule za sporove o ozljedama pomoraca bilo da su ugovorene kroz kolektivne ili pojedinačne ugovore o zapošljavanju. SAD su prihvatile *Konvenciju o priznavanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka* iz 1958. i ozakonile je u svom pravu ("*the Convention Act*"). Američki sudovi provjeravaju da li arbitražna klauzula ispunjava kriterije iz zakona, među kojima je i onaj da se ugovoreno mjesto arbitraže nalazi u zemlji potpisnici konvencije. Kako uz taj kriterij *Convention Act* traži da se radi o komercijalnim odnosima, odvjetnici pomoraca su tvrdili da se ugovor o radu pomorca ne može podvesti pod komercijalni ugovor. Posebno su ukazivali na to da propisi *the Federal Arbitration Act*-a isključuju ugovore o zaposlenju pomoraca, pa da bi u tom smislu trebalo tumačiti i *Convention Act*. Međutim, sudovi su prihvatili da se ta dva zakona razlikuju, ali su držali da se iz toga ne može zaključiti da je zakonodavac namjeravao iz *Convention Act*-a isključiti ugovore o zapošljavanju pomoraca. Tako je u slučaju *Francisco v. Stolt Achievement*⁷¹, gdje se radilo o ugovoru o zaposlenju pomorca na koji se primjenjivalo filipinsko pravo i koji se pozivao na arbitražu u Filipinima, sud zaključio da treba odbiti nadležnost američkog suda jer su Filipini potpisnici Međunarodne konvencije o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka i da američki zakonodavac nije namjeravao uskratiti Filipinima kao potpisnicima Konvencije njenu primjenu na ugovore o zapošljavanju pomoraca, bez obzira što o tome propisivao *Federal Arbitration Act*.

Englesko pravo

3.27 U Engleskoj tužitelj može pokrenuti postupak za naknadu štete ako se tuženik nalazi u Engleskoj ili Walesu, a ako je on izvan tog područja sud može prihvatiti nadležnost prema Pravilima za postupak u građanskim stvarima (*Civil Procedure Rules*) koja, između ostalog, propisuju nadležnost:

"Za zahtjeve iz ugovora

- (5) Ako je zahtjev postavljen u vezi ugovora koji je
  - a. zaključen unutar područja nadležnosti (Engleska i Wales),
  - b. ako je zaključen od strane ili putem agenta koji posluje ili prebiva u području nadležnosti,

---

Trading S.A., 1999 A.M.C. 1607 (E.D. La 1999) gdje je prihvaćena klauzula iz ugovora o zaposlenju o nadležnosti Grčkog suda i odbijen pomorac nikaragvanskog državljanstva koji je doživio nezgodu na panamskom brodu usidrenom u New Orleansu.

⁷⁰ AMC 1697 (24th Dist. LA. 2000).

⁷¹ 293 F 3d 270 (5th Circuit 2002).

- c. ako se ugovor ravna po engleskom pravu, ili
  - d. ako je ugovorena nadležnost engleskog suda,
- (6) ako je zahtjev postavljen u vezi kršenja ugovora učinjenog unutar područja nadležnosti,
- (7) ako je zahtjev postavljen za utvrđivanje da ugovor ne postoji, a nađe se da ugovor postoji i da udovoljava uvjetima iz paragrafa (5),
- (8) ako je zahtjev iz izvanugovornog odnosa,
- a. da je šteta nastala unutar područja nadležnosti (Engleska i Wales),
  - b. da je nastala šteta proistekla iz djela učinjenog na području nadležnosti."

3.28 Ako su gornji uvjeti ispunjeni sud neće automatski prihvatiti nadležnost, već mora ocijeniti je li predmet pogodan za prihvaćanje nadležnosti i dostavu obavijesti o postupku tuženiku koji se nalazi izvan područja nadležnosti.⁷² Sud će razmotriti sve čimbenike u prilog i protiv suđenja u Engleskoj.⁷³

3.29 Situacija je drugačija ako se primjenjuje Pravilo 44/2001 (*Civil Procedure Rules*) između članica EU-a. Po tom pravilu za ugovorne odnose poveznica je mjesto izvršenja ugovora, a za izvanugovorne mjesto gdje se štetni *dogadaj dogodio* ili se može dogoditi.

3.30 U slučaju u kojem je trebalo primijeniti Briselsku konvenciju (koja ima isto rješenje kao i Pravilo 44/2001) engleski sudac je istaknuo da je elastični engleski sustav zamijenjen krutim pravilom, ali da je cilj konvencije bio izbjeći sukob nadležnosti između sudova članica EU-a.⁷⁴ Mi bismo dodali kako su propisi EU-a o nadležnosti sudova nastali na predmnjevi *da bilo koji sud članice EU-a može pružiti strankama pravedno i razumno suđenje*.

3.31 Engleski se sud može proglasiti nadležnim ako je na njegovu području zastavljen brod tužbom *in rem*. Međutim, zaustavljanje broda ne isključuje primjenu instituta *forum non convenience*. Tako tuženi može uvjeriti sud da postoji neka druga pogodnija nadležnost za suđenje o tužbenom zahtjevu.

3.32 Postojanje klauzule o nadležnosti u ugovoru o zaposlenju pomorca je značajan, ali ne i odlučujući čimbenik u odlučivanju o zaustavljanju postupka pred engleskim sudom.

3.33 Međutim, ako sud i odluči prepustiti nadležnost drugom sudu, može odlučiti da će zadržati jamstvo dano za oslobađanje zaustavljenog broda kako bi omogućio izvršenje presude stranog suda ili arbitraže iz tog jamstva.

⁷² RCC Ord 11 No such permission shall be granted unless it shall be made sufficiently to appear to the court that the case is a proper one for service out of the jurisdiction under this order.

⁷³ In *Schapira v. Ahronson* [1999] E.M.L.R. 735, Peter Gibson L.J. said that the fact that the tort had been committed in the jurisdiction was a factor which he said should be taken into account, but he went on to say, at p. 745: "It is common ground that the court must conduct a balancing exercise, weighing the factors which tell in favour of a trial in England against the factors which tell in favour of a foreign trial."

⁷⁴ Lord Goff of Chieveley in ... case of *Airbus Industrie G.I.E. v. Patel* [1999] 1 A.C. 119, 132. ... said that the purpose of the Brussels Convention was to parcel out jurisdiction according to clear rules.

3.34 Međutim, ako engleski sud zaustavi brod brodovlasnika rezidenta u nekoj EU članici, mora poštovati načelo *litis pendente* propisano u člancima 27–30 EU Pravila 44/2001 te odbaciti nadležnost ako između istih stranaka o istom zahtjevu već teče parnica pred nekim sudom EU-a, ali po svom nahodañju može odlučiti hoće li zadržati jamstvo položeno za oslobađanje broda.

Roerig v. Valiant Trawlers Ltd

3.35 Odabir suda može biti važan i za primjenu propisa povoljnih za tužitelja, čak i ako sud primijeni kao mjerodavno neko strano pravo. Spor *Roerig v. Valiant Trawlers Ltd*⁷⁵ ilustrira kako odabir prava i suda može utjecati na povoljnost odnosno nepovoljnost presude za pojedine stranke te kako mjesto prebivališta oštećenika nije značajno u odlučivanju o pravu ili nadležnosti. U tom je predmetu engleski sud trebao odlučiti hoće li primijeniti englesko ili nizozemsko pravo na zahtjev nevjenčane udovice nizozemskog ribara koji je stradao na engleskom ribarskom brodu. Sud je pošao od propisa o izboru mjerodavnog prava⁷⁶ i razmotrio

⁷⁵ [2002] 1 Lloyds Rep 681 "This system achieves its purpose, but at a price. The price is rigidity, and rigidity can be productive of injustice. The judges of this country, who loyally enforce this system, not only between United Kingdom jurisdictions and the jurisdictions of other member states, but also as between the three jurisdictions within the United Kingdom itself, have to accept the fact that the practical results are from time to time unwelcome. This is essentially because the primary purpose of the Convention is to ensure that there shall be no clash between the jurisdictions of member states of the Community."

The common law approach to conflicts of jurisdiction was altogether different:

"There is, so to speak, a jungle of separate, broadly based, jurisdictions all over the world. In England, for example, jurisdiction is founded on the presence of the defendant within the jurisdiction, and in certain specified (but widely drawn) circumstances on a power to serve the defendant with process outside the jurisdiction. But the potential access of common law jurisdictions are generally curtailed by the adoption of the principle of *forum non conveniens* – a self-denying ordinance under which the court will stay (or dismiss) proceedings in favour of another clearly more appropriate forum."

Prijevod:

"Sustav postiže svoje cilj, ali uz cijenu. Cijena je krutost, a krutost može proizvesti nepravdu. Suci ove zemlje, koji lojalno sprovode ovaj sustav, ne samo između jurisdikcije Ujedinjenog Kraljevstva i jurisdikcija drugih država članica, nego također između triju jurisdikcija unutar Ujedinjenog Kraljevstva, moraju prihvatiti činjenicu da su praktični rezultati povremeno nedobrodošli. To je u biti zbog toga što je prvenstveni cilj Konvencije osigurati da ne bude sukoba između jurisdikcija država članica zajednice".

Pristup općeg prava sukobu jurisdikcija je bio potpuno drugačiji:

"Tamo je, da tako kažem, džungla, zasebnih, široko utemeljenih, jurisdikcija širom svijeta. U Engleskoj, na primjer, jurisdikcija je utemeljena na nazočnosti tuženika unutar jurisdikcije, i na nekim određenim posebnim (ali široko uzetim) činjenicama o ovlasti o dostavi tuženiku obavijesti o parnici izvan jurisdikcije. Ali potencijalna dostupnost jurisdikcija općeg prava je općenito sužena prihvaćanjem načela nepogodnog suda – samo uskraćujuća odredba po kojoj će sud zaustaviti (ili odbiti) postupak u korist drugog očito prikladnijeg foruma".

⁷⁶ Section 11 of the Private International Law (Miscellaneous Provisions) Act 1995 provides as follows:

"Choice of applicable law: the general rule"

(1) The general rule is that the applicable law is the law of the country in which the events constituting the tort or delict in question occur.

okolnosti slučaja gdje su u korist nizozemskog prava govorile činjenice da je ri-bar bio Nizozemac, da je zaključio ugovor o zaposlenju s Nizozemskim poslodavcem, da je plaćao poreze i doprinose za socijalno osiguranje i osiguranja života u Nizozemskoj, da oštećeni – nevjenčana supruga i djeca *žive u Nizozemskoj gdje trpe*

- (2) Where elements of those events occur in different countries, the applicable law under the general rule is to be taken as being –
  - (a) for a cause of action in respect of personal injury caused to an individual or death resulting from personal injury, the law of the country where the individual was when he sustained the injury;
  - (b) for a cause of action in respect of damage to property, the law of the country where the property was when it was damaged; and
  - (c) in any other case, the law of the country in which the most significant element or elements of those events occurred.
- 3) In this section 'personal injury' includes disease or any impairment of physical or mental condition."

"Choice of applicable law: displacement of general rule

- (1) If it appears, in all the circumstances, from a comparison of –
  - (a) The significance of the factors which connect a tort or delict with the country whose law would be the applicable law under the general rule; and
  - (b) The significance of any factors connecting the tort or delict with another country, that it is substantially more appropriate for the applicable law for determining the issues arising in the case, or any of those issues, to be the law of the other country, the general rule is displaced and the applicable law for determining those issues or that issue (as the case may be) is the law of that other country.
- (2) The factors that may be taken into account as connecting a tort or delict with a country for the purposes of this section include, in particular, factors relating to the parties, to any of the events which constitute the tort or delict in question or to any of the circumstances or consequences of those events."

Prijevod:

Odjeljak 11 Privatnog Međunarodnog Prava (Razne odredbe) Zakona 1995 propisuje kako slijedi:

"Izbor mjerodavnog prava: opće pravilo

- (1) Opće je pravilo da je mjerodavno pravo zemlje gdje su se djela koja čine izvanugovornu odgovornost ili delikt dogodila.
- (2) Ako su se elementi tih djela dogodili u različitim zemljama, mjerodavno će pravo po općem pravilu biti
  - (a) za temelje tužbe za osobne povrede učinjene pojedinoj osobi ili smrt kao posljedice povrede, pravo zemlje u kojoj je osoba bila kada je pretrpjela ozljedu;
  - (b) za temelj tužbe za štetu imovini, pravo zemlje gdje je bila imovina kada je bila oštećena; i
  - (c) u svakom drugom slučaju, pravo zemlje u kojoj su se najvažniji element ili elementi dogodili.
- (3) U ovom odjeljku 'osobna povreda' uključuje bolest i narušenje fizičkog ili mentalnog stanja."

"Izbor mjerodavnog prava: odstupanje od općeg pravila

- (1) Ako se čini, u svim okolnostima, kod usporedbe
  - (a) Značaja čimbenika koji povezuju izvanugovornu odgovornost ili delikt sa zemljom čije bi pravo bilo primijenjeno po općem pravilu; i
  - (b) Značaja bilo kojih drugih čimbenika koji povezuju izvanugovornu odgovornost ili delikt s drugom zemljom, tako da je supstancijalno primjerenije da mjerodavno pravo za odlučivanje o pitanjima koja se pojavljuju u slučaju, ili bilo koje od tih pitanja, bude pravo te druge zemlje, opće pravilo bit će otklonjeno i mjerodavno pravo za odlučivanje o tim pitanjima ili pitanju (ovisno o slučaju) bit će pravo te druge zemlje.
- (2) Čimbenici koji se mogu uzeti u obzir da povezuju izvanugovornu odgovornost ili delikt s nekom zemljom za potrebe ovog odjeljka uključuju, posebice, čimbenike koje se odnose na stranke, na bilo koje djelo koje predstavljaju izvanugovornu odgovornost ili delikt ili na bilo koje okolnosti od posljedice tih djela."

štetu u obliku gubitka uzdržavanja, da je brod krenuo u ribolov iz Nizozemske luke i da se s ulovom u nju trebao vratiti. Odluka o mjerodavnom pravu bila je važna jer nizozemsko pravo zahtijeva da se od naknade štete odbiju primanja koja po drugim osnovama (osiguranje itd.) nakon smrti hranitelja dobivaju uzdržavani, dok englesko pravo po *Fatal Accidents Act*-u takva primanja koja umanjuju štetu ne uzima u obzir i ne odbija ih od iznosa dosuđenog na ime štete. Sud je zaključio da je za izbor mjerodavnog prava bitna poveznica mjesta nastanka štete (brod upisan u Engleskoj), te da se *Fatal Accidents Act* u svakom slučaju primjenjuje kao postupovni propis nadležnog suda (*lex fori*) u dijelu u kojem propisuje utvrđivanje visine štete, dok se vidovi štete utvrđuju po mjerodavnom pravu koje je po kriteriju mjesta nastanka štetnog događaja opet bilo englesko.

Izvršenje presuda temeljem izravne tužbe

3.36 Treba razmotriti kakvi su izgledi za priznanje i izvršenje hrvatskih presuda donesenih temeljem propisa o pravu na izravnu tužbu u zemljama upisa (sjedišta) ili djelovanja osiguratelja. P&I klubovi kao najčešći osiguratelji brodareve odgovornosti u pravilu poštuju presude donesene po opće prihvaćenim standardima i isplaćuju dosuđene iznose, tako da takve presude ne treba prisilno izvršavati. Međutim, za očekivati je da će postojati otpor prema presudama koje krše temeljne pravne institute. U slučajevima kada se presuda drži nerazumnom, postoji poticaj za njenim osporavanjem pred stranim sudom i otežavanjem njena izvršenja.⁷⁷

3.37 Što se engleskog prava tiče, strana će presuda biti priznata i prisilno izvršena ako je strani sud koji ju je donio prihvatio svoju nadležnost sukladno pravilima međunarodnog privatnog prava koje primjenjuju i engleski sudovi. To, između ostalog, znači da će engleski sud poštivati klauzule o nadležnosti stranog suda ili arbitraže iz ugovora o zaposlenju pomoraca, ali isto tako i klauzule o nadležnosti arbitraže koje sadrže pravila P&I klubova za sporove svojih članova (brodara) s klubom.

3.38.1 U predmetu *Trough Transport v. New India Assurance*⁷⁸ engleski je sud presudio da treba poštivati arbitražnu klauzulu u klupskim pravilima. U tom je slučaju oštećeni (osiguratelj tereta) utužio (bankrotiranog) brodarka pred finskim sudom pozivajući se na Finski zakon o osiguranju [1994], koji dozvoljava izravnu tužbu protiv osiguratelja odgovornosti kada je osiguranik (prijevoznik) insolventan. Prvostupanjski je sud zaključio da unatoč činjenici što se tužba temelji na finskom

⁷⁷ Mislimo da nećemo pogriješiti ako kažemo da je obrana promašene pasivne legitimacije počela biti korištena od strane hrvatskih brodarka pred hrvatskim sudovima za tužbe pomoraca zbog određenog broja presuda izrazito loše kvalitete gdje su sudovi bili pristrani prema pomorcima i zanemarujući činjenice, vještva i temeljnu logiku donosili presude koje su bile nerazumne. Međutim, Trgovački sud u Splitu je s pravom bio donio presudu o probijanju pravne osobnosti, a PZ je to pitanje riješio st. 4. čl. 145. Međutim, sada treba riješiti drugu stranu, a to je kvaliteta presuda.

⁷⁸ [2005] 1 LLR, p. 67.

zakonu, odluku o *prirodi* tog zahtjeva treba donijeti po engleskom pravu, a ono takav zahtjev karakterizira kao zahtjev iz *ugovora* jer oštećeni temelji svoj zahtjev na subrogaciji u prava insolventnog osiguranika (prijevoznika) koji je strana u ugovoru o osiguranju, pa ne može imati više prava od svog prednika. Žalbeni je sud podržao prvostupanjsku odluku, ali je stavio naglasak na određivanje prirode tužbenog zahtjeva po spomenutom finskom zakonu koji propisuje da je "osoba koja je pretrpjela ... (štetu) ... po općem osiguranju odgovornosti ... ovlaštena tražiti naknadu štete sukladno ugovoru o osiguranju izravno od osiguratelja ... ako je osiguranik proglašen u stečaju ili je na drugi način insolventan."

3.38.2 Postavlja se pitanje bi li Žalbeni sud odlučio drugačije da finski zakon nije upućivao da se radi o zahtjevu iz ugovora, već o neovisnom zahtjevu temeljem propisa, ili bi neovisno o tekstu finskog zakona kvalificirao prirodu spora temeljem načela engleskog prava kako je sugerirao prvostupanjski sud. PZ propisuje da oštećeni može zahtijevati neposredno od osiguravatelja naknadu štete koju je pretrpio događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osiguravateljeve obveze. Ne spominje se ugovor o osiguranju, ali je očito da je visina naknade ograničena osiguranom svotom određenom između osiguranika i osiguratelja ugovorom o osiguranju. Pored toga, kod *dobrovoljnih* osiguranja od odgovornosti osiguratelj bi imao pravo koristiti prema oštećeniku sve prigovore iz ugovora koje ima i prema osiguraniku.

Prijedlog propisa

3.39 Posebno bismo naglasili da bi prilikom razmatranja prijedloga o promjeni propisa o nadležnosti trebalo voditi računa:

- i. Da je Hrvatska postala članica EU-a i da treba primjenjivati propise EU-a odnosno uskladiti svoje pravo s pravom EU-a. U ovom slučaju radi se o *Council Regulations (EC) No 44/2004* koji se izravno primjenjuju i koji za naknadu štete ne poznaju *lex actori* po prebivalištu tužitelja;
- j. Da će se takve presude hrvatskih sudova morati često izvršavati u inozemstvu pa da pravna rješenja trebaju biti usklađena s opće prihvaćenim standardima (što se tiče prihvaćenja nadležnosti, temelja odgovornosti i obrane tuženika);
- k. Da Hrvatska ne smije "krasti" nadležnost sudovima drugih država već se pridržavati načela poštivanja i priznavanja sudova drugih država (*international comity*), tako da se propisivanje nadležnosti hrvatskog suda ne može opravdavati time da tužitelj ne pozna jezik stranog suda, ili strano pravo ili da je postupak u inozemstvu skup i sl.;
- l. Da postoje slučajevi u brodarstvu kada je opravdano omogućiti hrvatskom pomorcu pravnu zaštitu kada je ostvarivanje takve zaštite u inozemstvu nemoguće ili nerazumno otežano, " ... ponekad i u toj mjeri da će hrvatski pomorac biti lišen sudske zaštite" kako je napisano u Mišljenju.

3.40 Zbog navedenog mi smo se zalagali da se prihvati rješenje iz toč. 23 Mišljenja koje je glasilo:

Zanimljivo je međutim, istaći da su države koje su pod utjecajem europskog međunarodnog procesnog prava napustile *lex actoris* koji se temeljio na prebivalištu ili državljanstvu tužitelja, uvele posebnu autonomnu osnovu međunarodne nadležnosti kao *forum necessitatis* (na primjer, Nizozemska, Belgija, Austrija). Naime, domaći sud prihvatit će svoju međunarodnu nadležnost, iako ne bi bio međunarodno nadležan u konkretnom sporu, pod uvjetom da se strani sud proglaši nenadležnim, odnosno ukoliko strani sud nije "podoban" sud.

3.41 U vrijeme rasprava o izmjeni propisa o nadležnosti držali smo da se krutim propisom bez diskrecione ocjene suda ovaj problem nadležnosti u suvremenim uvjetima ne može riješiti. Sudska praksa, inspirirana pravnom znanošću, može postaviti i primijeniti kriterije koji će u svakom konkretnom slučaju naći optimalno rješenje za zaštitu pomoraca, imajući u vidu i mogućnost izvršenja presude u inozemstvu, pa smo predlagali slijedeći tekst propisa (za potrebe ovog članka jezično popravljen):

Članak 988.a

Za suđenje u sporovima za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade ili narušenja zdravlja koju član posade pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu, međunarodno je nadležan hrvatski sud po općim propisima o nadležnosti, kao i u slučaju kad tužitelj ima **prebivalište** u Republici Hrvatskoj osim ako tuženik **uvjeri sud da je neki inozemni sud s obzirom na okolnosti slučaja pogodniji za suđenje o tom tužbenom zahtjevu**. [Sud može i zastati s postupkom i dati tužitelju primjeren rok da pokuša ostvariti svoje pravo pred inozemnim sudom]

3.42 U stručnom tijelu za izmjenu PZ-a, koje je raspravljalo moguća rješenja, prevladalo je mišljenje sutkinje *Gasparini* da još nije sazrelo vrijeme za rješenje po kojem bi domaći sudovi ocjenjivali podobnost stranog suda, pa je prihvaćen propis o nadležnosti hrvatskog suda u sadašnjem tekstu.

3.43 Isto tako, držimo da bi prijedlog iz 3.41, zbog izmijenjenih okolnosti trebalo drugačije formulirati:

Članak 988.a

- (1) Za suđenje u sporovima za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede, smrti ili narušenja zdravlja člana posade broda ~~na radu ili u vezi s radom na brodu~~, međunarodna nadležnost hrvatskog suda se ocjenjuje po općim propisima o nadležnosti.
- (2) Iznimno od stavka 1. ovog članka hrvatski će sud prihvatiti nadležnost ako tužitelj koji ima **prebivalište** u Republici Hrvatskoj dokaže da nije razumno očekivati da će pred inozemnim sudom koji bi bio nadležan po općim propisima o nadležnosti moći ostvariti zaštitu svojih prava.

3.44 Kod primjene propisa iz čl. 988.a PZ-a nije važna kvalifikacija odštetnog zahtjeva kao ugovornog ili izvanugovornog, jer izričaj propisa "za suđenje u sporovima

za naknadu štete nastale zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade broda ili zbog narušavanja zdravlja koju član posade pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu" izgleda pokriva obje situacije, za razliku od drugih gore razmatranih propisa o nadležnosti⁷⁹ koji uvjetuju svoju primjenu činjenicom da su sporovi iz "izvanugovorne" odgovornosti. Bilo bi dobro ispustiti riječi "na radu ili u vezi s radom" jer bi se dalo tumačiti da hrvatski sud nije nadležan ako je član posade doživio nezgodu na brodu kada nije obavljao radne zadatke, već koristio svoje slobodno vrijeme.

3.45.1 Vidjeli smo (pod 3.7.1) da Uredba ima posebne odredbe za radne odnose. Razlikuje slučaj kada poslodavac nema sjedište u EU-u i kada ga ima.

3.45.2 Uredba propisuje da radnik može tužiti poslodavca koji *nema* sjedište u EU-u, ali ima poslovnicu, agenciju ili neku drugu poslovnu jedinicu u državi članici EU-a, samo ako je spor nastao u *vezi s obavljanjem djelatnosti* te poslovnice, agencije ili poslovne jedinice.⁸⁰

3.45.3 Ovdje je ključno pitanje kako će sud tumačiti "vezu" s obavljanjem djelatnosti. Možemo zamisliti dva slučaja. Prvi, kad agencija za zapošljavanje (*crewing agency*) u Hrvatskoj zaključi ugovor o radu u ime i za račun poslodavca (brodara), a pomorac doživi nezgodu na radu dok je brod plovio Tihim oceanom. Da li između obavljanja djelatnosti agencije u Hrvatskoj i nezgode na brodu postoji veza? Drugi je slučaj ako šteta proizađe iz djelatnosti same agencije zbog toga što je agencija organizirala prijevoz do broda neispravnim automobilom?

3.45.4 Kada poslodavac *ima* sjedište u državi članici EU-a, radnik ga može tužiti u državi poslodavčeva sjedišta ili u drugoj državi članici u kojoj radnik obično radi ili u kojoj je zadnji put radio. Ako to nije slučaj (radnik ne radi ili nije radio u nijednoj državi), može ga tužiti pred sudovima mjesta gdje se nalazi ili se nalazio poslovni pothvat (*business*) koji ga je zaposlio.⁸¹ Za pomorca mjesto u kojemu obično obavlja posao može podrazumijevati luke između kojih brod stalno plovi u linijskoj plovidbi, a mjesto u kojem je pomorac posljednji put obavljao posao, luku u kojoj se iskrcao s broda. Ako pomorac nije radio u nijednoj državi, moglo bi se tumačiti da može tužiti agenta za zapošljavanje koji ga je zaposlio.

3.45.5 Čini se da ni ovdje nije bitna kvalifikacija odštetnog zahtjeva kao ugovornog ili izvanugovornog. S obzirom da je pravo EU spoj kontinentalnog i anglosaksonskog prava, namjerno su ostavljene šire mogućnosti. Tako spomenuti propis

⁷⁹ Koji govore o "sporovima o izvanugovornoj odgovornosti".

⁸⁰ "in disputes arising out of the operations of the branch, agency or establishment".

⁸¹ An employer domiciled in a Member State may be sued:

1. in the courts of the Member State where he is domiciled; or
2. in another Member State:

(a) in the courts for the place where the employee habitually carries out his work or in the courts for the last place where he did so, or

(b) if the employee does not or did not habitually carry out his work in any one country, in the courts for the place where the business which engaged the employee is or was situated.

Uredbe kad govori o nadležnosti za zahtjeve za naknadu štete navodi "stvari koji se odnose na štetne radnje, delikte ili kvazi-delikte". Dakle, štetna radnja je poveznica, bilo da je učinjena u okviru ugovornog ili izvanugovornog odnosa.

3.45.6 Primijeniti opće propise na brodarstvo nije, s obzirom na prirodu stvari, jednostavno a da se pri tome dobije svrsishodan i razuman učinak. U međunarodnoj tramperskoj plovidbi propis o nadležnosti sudova prema mjestu u kojemu zaposlenik obično obavlja posao nema praktične svrhe. Kada bi se tumačilo da je to sud luke upisa broda, ponovo – s obzirom na korištenje zastava pogodnosti – takvo rješenje u velikom broju slučajeva ne bi bilo od pomoći. Zbog toga tužitelj mora u okviru danih mogućnosti pronaći onu koja ima praktičnu vrijednost za vođenje spora i dobivanje presude koja se može u praksi izvršiti.

3.46.1 Što se propisa EU-a tiče, treba se osvrnuti na amandmane⁸² Uredbe gdje su nabrojani hrvatski propisi [radi se o propisima *Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima* i *Zakona o parničnom postupku* koji vežu nadležnost suda za boravište (umjesto prebivališta) tuženika, kao i lokaciju njegove imovine tuženika] koji se neće primjenjivati protiv osoba s domicilom u državama članicama EU.

3.46.2 Hrvatski propis koji se neće primjenjivati protiv osoba s domicilom u državama EU-a donesen je za potrebe članka 3. Uredbe koji propisuje u prvom stavku da osobe s domicilom u jednoj državi članici mogu biti tužene pred sudovima u drugoj državi članici samo temeljem propisa Uredbe⁸³, a u drugom stavku kaže:

Posebice nacionalni propisi navedeni u Dodatku II neće biti primjenjivani protiv njih ... (misli se na osobe s domicilom u EU-u)⁸⁴

3.46.3 Postavlja se pitanje da li nespominjanje propisa PZ-a o nadležnosti (članak 988.a) među propisima koji se neće primjenjivati znači da je taj propis prihvaćen od EU-a i da se može primjenjivati na osobe s domicilom u EU-u?

3.46.4 S obzirom da Uredba želi unificirati propise o nadležnosti u EU-u, da ne želi primjenu nacionalnih propisa koji odstupaju od njenih načela, da u tom smislu nabraja takve nacionalne propise naglašavajući da se "posebice" oni neće primjenjivati (što očito ne upućuje na mogućnost tumačenja "a contrario" u smislu dobivanja "numerus clausus" isključenih propisa) te činjenice da se po svemu sudeći radilo o provjeri nacionalnih zakona koji "sedes materiae" sadrže propise o nadležnosti, ne čini nam se da bi bilo sigurno tvrditi da je članak 988.a prihvaćen od EU-a i da izvršenje presude donesene njegovom primjenom neće naići na otpor u državama EU-a.

⁸² Council Regulation (EU) No 517/2013 of 13 May 2013.

⁸³ 1. Persons domiciled in a Member State may be sued in the courts of another Member State only by virtue of the rules set out in Sections 2 to 7 of this Chapter.

⁸⁴ 2. In particular the rules of national jurisdiction set out in Annex I shall not be applicable as against them.

4. TEMELJ ODGOVORNOSTI

4.1 Kod temelja odgovornosti razmotrit ćemo razvoj relevantnih propisa, te način njihove primjene u praksi.

4.2 Temelj odgovornosti je *skupina pretpostavki* koju čine određena pravna *norma* i *činjenična situacija* predviđena u njenoj hipotezi za koju ona vezuje nastanak štetničke obveze naknade štete oštećeniku. Prema *karakterističnoj* pretpostavci razlikujemo odgovornost na temelju *krivnje, uzročnosti i rizika*.

4.3.1 *Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi iz 1977. g.*⁸⁵, koji je prethodio PZ-u, kao temelj odgovornosti propisao je "krivnju":

Za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade brodar odgovara ako je tjelesna ozljeda ili smrt nastala njegovom krivnjom ili krivnjom osoba za koje brodar odgovara.

4.3.2 Pošto taj zakon nije postrožio opće načelo odgovornosti kada su u pitanju pomorci, izgleda da nije služio samo ponavljanju općeg načela, već više da kanalizira odgovornost prema brodaru (kao centralnoj osobi odgovornoj za iskorištavanje broda) i da ga učini odgovornim i za osobe za koje on odgovara. Tek drugi stavak relevantnog članka uvodi specifičnost vezanu za plovidbu i poboljšava položaj pomorca kod tereta dokazivanja. On glasi:

Krivnja se brodara pretpostavlja dok se protivno ne dokaže, ako su smrt ili tjelesna ozljeda člana posade nastupili neposredno ili posredno zbog brodoloma, nasukanja, eksplozije, požara ili mana broda.

4.4 PZ [94] donio je niz novina. Prvo uveo je načelo pretpostavljene krivnje, koje je već postojalo u *Zakonu o obveznim odnosima* iz 1978. g.⁸⁶ iz SFRJ (preuzetom kao zakon RH 1991. g.); drugo uveo je uzročnu odgovornost za opasnu stvar koja je također postojala u spomenutom *Zakonu o obveznim odnosima*, i treće, uveo je posebnu odgovornost za štetu nastalu zbog nepostojanja uvjeta za siguran rad, za koju se brodar mogao ekskulpirati ako bi dokazao da je pomorac štetu uzrokovao namjerno ili iz krajnje nepažnje. Propis PZ-a [94] je glasio:

Članak 161.

Za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade broda odgovara brodar ako ne dokaže da je šteta nastala ... (bez) ... njegove krivnje.

Za štetu iz stavka 1. ovoga članka nastalu od opasne stvari ili opasne djelatnosti brodar odgovara prema općim propisima o odgovornosti za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti.

Za štetu iz stavka 1. ovoga članka koju član posade broda pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu uslijed nepostojanja uvjeta za siguran rad, brodar odgovara ako ne dokaže da je član posade broda štetu uzrokovao namjerno ili krajnjom nepažnjom.

---

⁸⁵ Sl. list SFRJ 22/1977.

⁸⁶ Sl. list SFRJ 29/1978.

4.5.1 Novela PZ-a [13] (NN 56/2013) je izjednačila nepostojanje uvjeta za siguran rad s odgovornošću za opasnu stvar / djelatnost. Propis glasi:

Članak 145.

- (1) Za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade ili zbog narušenja zdravlja koju član posade pretrpi na radu ili u svezi s radom na brodu, odgovara brodar ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje.
- (2) Za štetu iz stavka 1. ovoga članka nastalu od opasne stvari ili opasne djelatnosti, **kao i za takvu štetu koju član posade pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu zbog nepostojanja uvjeta za siguran rad**, brodar odgovara prema općim propisima o odgovornosti za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti.
- (3) Za štete iz stavka 1. i 2. ovoga članka solidarno odgovaraju brodar, poslovođa, kompanija i poslodavac.

4.5.2 Prije nego pređemo na pitanje krivnje, napomenuli bismo dvije stvari. Prvo, da aktualni PZ nigdje ne definira pojam "član posade", već samo u čl. 125. propisuje da "posadu broda čine zapovjednik i druge osobe ukrcane za obavljanje poslova na brodu i upisane u popis posade", iz čega bi se dalo zaključiti da je član posade osoba (uključujući zapovjednika) ukrcana za obavljanje poslova na brodu koja je upisana u popis posade. Drugo, da nam se čini da stavak 1. čl. 145. PZ-a [94] nije trebalo mijenjati kvalificiranjem štete u smislu da je član posade broda mora pretrpiti "na radu ili u svezi s radom na brodu", jer bi, po našem mišljenju, bilo etično da brodar (uz ostale osobe nabrojene u st. 3. čl. 145. PZ-a [13]) odgovara za sve ozljede prouzročene njegovom krivnjom bez obzira da li su se dogodile članu posade na radu ili tijekom odmora. Npr. tijekom rekreacije posada igra košarku, pa slabo pričvršćeni koš u gimnastičkoj dvorani padne i ozlijedi igrača. Bilo bi dobro vratiti se na odgovarajući propis PZ-a [94] i dodati mu koncept *Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi* iz 1977. g. po kojemu brodar odgovara i za krivnju osoba "za koje brodar odgovara", koji bi trebalo samo drugačije izraziti. Naime, kako ćemo znati za koje to osobe brodar odgovara? To mora biti negdje propisano ili pak prepušteno sudskoj praksi da odlučuje za koje bi to osobe brodar odgovarao. *Jakaša* je predložio da se propiše da brodar odgovara "i za krivnju svojih radnika".⁸⁷ S obzirom da poslodavac i brodar ne moraju biti ista osoba, možda bi se *Jakašin* prijedlog mogao formulirati riječima "ili krivnje osoba koje za njega rade", odnosno "ili krivnje članova posade". Prva formulacija bi mogla biti preširoka pa uključiti radnike brodogradilišta koji kao neovisni ugovaratelji obavljaju popravke na brodu i sl. Zato bi možda bila najbolja solucija da st. 1. čl. 145. glasi:

"Za štetu nastalu zbog tjelesne ozljede, smrti ili narušenja zdravlja člana posade broda odgovara brodar ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje ili krivnje drugih članova posade".

⁸⁷ B. Jakaša: Nekoliko napomena uz Pomorski zakonik, *UIPP* v. 36., (1.–4.), 77.–93. (1994), str. 82.

4.5.3.1 Kod kvalifikacije štete *"na radu ili u svezi s radom na brodu"*, član posade koji doživi nezgodu na brodu u trenutku kada nije radio trebao bi tužiti temeljem propisa *Zakona o obveznim odnosima*, koji glasi:

Pretpostavke odgovornosti

Članak 1045.

- (1) Tko drugome prouzroči štetu, dužan je naknaditi je ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje!

osobu koja je štetu prouzročila, i ne bi bio mogao tužiti osobe navedene u st. 3. čl. 145. PZ-a (brodar, poslovođa, kompanija i poslodavac), osim ako bi dokazao da je baš jedna od njih štetu prouzročila. Štetnik bi odgovarao po načelu pretpostavljene krivnje.

4.5.3.2 Što se odgovornosti za rad radnika tiče, *Zakon o obveznim odnosima* propisuje:

Članak 1061.

- (1) Za štetu koju zaposlenik u radu ili u svezi s radom prouzroči trećoj osobi odgovara poslodavac kod kojega je radnik radio u trenutku prouzročenja štete, osim ako dokaže da su postojali razlozi koji isključuju odgovornost zaposlenika!

Jakaša drži da *"treće osobe nipošto ne mogu biti poslodavčevi radnici"* i da je PZ *"morao ... propisati da brodar za smrt i tjelesne povrede odgovora i za krivnju svojih radnika"*.⁸⁸

4.5.3.3 Postavlja se pitanje, ako iz propisa st. 1. čl. 145. uklonimo kvalifikaciju *"na radu ili u svezi s radom na brodu"*, da li to znači da brodar odgovara u slučaju kada jedan član posade nanese štetu drugom članu posade radnjom koja nije vezana uz rad. Na primjer, u tuči tijekom večere u salonu ili ga neoprezno gurne prilikom kupanja u bazenu? Odgovor bi bio potvrđan. Drugo je pitanje, da li je takvo rješenje opravdano. Mislimo da jest, jer brodar bira posadu i odgovora za održavanje reda i sigurnosti na brodu. Međutim, ono najvažnije kod ovog rješenja nalazi se u činjenici što bi oštećeni član posade imao mogućnost naplatiti se od zakonom navedenih odgovornih osoba (brodara, poslovođe, kompanije i poslodavaca), što bi mu bilo znatno teže, a možda i nemoguće, kada bi za štetu morao tužiti kao štetnika samo drugog člana posade (koji može biti slaba imovinskog stanja i sl.). Ovakvo rješenje bi prebacilo rizik za ponašanje članova posade jednog prema drugom na brodara, što bi s obzirom na uvjete rada i života na brodu bilo opravdano.

Krivnja

4.6 Kod odgovornosti na temelju krivnje štetnikova obveza za naknadu štete nastaje ako je štetu prouzročio namjerno ili iz nepažnje.

---

⁸⁸ Isto.

4.7.1 Kod utvrđivanja namjere treba ocijeniti štetnikovo stanje svijesti i volje tj. je li štetnik bio svjestan da će njegovo ponašanje izazvati štetu i je li to htio (*dolus directus*), ili je pak, ako nije htio izazvati štetu, bio svjestan da ona može nastupiti i je li na to pristao (*dolus eventualis*). Procjena će se temeljiti na cjelokupnom ponašanju štetnika tj. na njegovim izjavama, radnjama, njemu dostupnim obavijestima, upozorenjima, mogućnostima sprječavanja nastanka štete itd.

4.7.2 Npr. dođe do požara u strojarnici, osoblje u smjeni ne pokuša gasiti požar već se odmah nađe kod brodice za spašavanje, ostala posada pokuša gasiti aparatima koje je netko onesposobio, utvrdi se da brod nije imao goriva za cijelo putovanje već samo po prilici do mjesta izbijanja požara itd., iz čega se zaključi da je požar izazvan namjerno da bi se napravila šteta tj. potopio brod i dobila osigurina.

4.8 Prema stupnju, nemarnost može biti gruba – *culpa lata* i obična – *culpa levis*. Kao kriterij utvrđivanja stupnja nemarnosti koristi se pravni standard "pažljiva" ili "razumna čovjeka" (rimsko je pravo imalo standard *diligens pater familias*). To su tzv. "kaučuk norme", kod kojih se sadržaj pojma koji služi kao standard utvrđuje iskustvom iz prakse. Takvi su standardi "primjerena brzina", "sigurna udaljenost", "potrebne mjere" i sl.

4.9 Gruba nemarnost je ponašanje koje se ne može očekivati od *imalo* pažljiva čovjeka. Obična nemarnost je odstupanje od ponašanja *prosječno* pažljiva čovjeka.

4.10 Međutim, kod djelovanja unutar neke djelatnosti ili u okviru nekog poziva standard pažnje mjerit će se prema ponašanju koje se očekuje od određenog poduzeća ili čovjeka koji radi u određenoj djelatnosti ili pozivu. U tom smislu govorimo o savjesnom, razumnom, prosječnom itd. brodaru, inspektoru, zapovjedniku, prvom časniku, vođi palube, kormilaru, mornaru itd.

4.11 Ponekad se spominje i laka nemarnost – *culpa levissima*, koja bi predstavljala odstupanje od ponašanja posebno pažljiva čovjeka. Držimo da kod djelovanja unutar neke djelatnosti ili u okviru nekog poziva gdje se od profesionalaca očekuje profesionalna pažnja, nema potrebe uvoditi ovaj standard lake nemarnosti, jer nema svrhe razlikovati prosječne od posebno stručnih profesionalaca. Osim toga, razlika između grube i obične nepažnje može imati pravnih posljedica, ali ne i razlika između obične i male nepažnje.

4.12 Anglosaksonsko pravo koristi institut *negligence*, za koji je standard postupanje razumna čovjeka (*reasonable man*) u istim prilikama. Da bi netko bio nemaran mora postojati dužnost pažljiva postupanja (*duty to take care*). Kada se utvrđuje da li netko prema drugome ima obvezu pažljiva postupanja, treba utvrditi i potreban sadržaj obveznikova ponašanja u ispunjenju te obveze.

4.13.1 Ova dužnost pažljiva postupanja utvrđuje se i u hrvatskom pravu kada se ocjenjuje je li netko postupao pažnjom dobrog tj. pažljivog broдача, zapovjednika i sl. Naime, treba uvijek razmotriti što bi takav pažljiv čovjek u danim okolnostima učinio, te iz takva ponašanja zaključiti koje je obveze imao konkretan čovjek u konkretnim prilikama.

4.13.2 Sociološkim rječnikom rečeno, postoji određena *društvena uloga* (npr. zapovjednika broda) unutar koje se ponašanje određuje skupom očekivanja relevantne okoline koje nije osnovano samo na pravnim propisima već i na običajima, moralu, ranijem ponašanju, zdravom razumu itd. Takvo očekivano ponašanje služi kao *mjera* za ocjenu postupaka konkretnog čovjeka u konkretnim prilikama.

4.13.3 Npr. u jednoj je presudi⁸⁹ zaključeno da je zapovjednik bio dužan poduzeti primjerene mjere čuvanja duševno oboljelog člana posade iz čijeg se ponašanja dalo zaključiti da ima samoubojstvenih poriva. Kako po mišljenju suda poduzete mjere za čuvanje nisu bile dostatne s obzirom na ozbiljnost bolesti i snažne manifestacije samoubojstvenih težnji, sud je proglasio brodara odgovornim za štetu nastalu samoubojstvom pomorca. Naime, sud je procijenio da je zapovjednik – kojem zakon daje široke ovlasti na brodu (jer mora održavati pravni poredak na brodu daleko od institucija vlasti koje to čine na kopnu) i koji nije mogao priskrbiti liječničku pomoć – morao poduzeti radikalne mjere za čuvanje bolesnika, umjesto što se ograničio na povremeni nadzor od strane stražara ispred vrata bolesnikove kabine, davanje tableta za smirenje, tješjenje, te umirivanje bolesnika riječima. Prema tome, od iskusna i samopouzdana zapovjednika se očekivalo da vlada situacijom i radikalno intervenira radi rješavanja problema. Na kraju dodajmo i da je sud odlučio da se radi o podijeljenoj odgovornosti za štetu i to po pola, jer je i pomorac doprinio nastanku nesretnog slučaja time što je prilikom zasnivanja radnog odnosa zatajio da se liječio od alkoholizma i da je zbog toga umirovljen kao nesposoban za aktivnu službu u vojsci. Dakle, sud je trebao najprije utvrditi postoji li dužnost čuvanja bolesnika, pa nakon toga procijeniti je li dužnost ispunjena potrebitom pažnjom.

4.14 Ako brodar odgovara na temelju krivnje onda, kada se radi o poduzeću, odgovorna osoba mora napraviti propust ili pogrešku kakvu ne bi napravio savjestan (razuman) čovjek na tom položaju, odnosno organizacija posla unutar poduzeća ne smije biti ispod razine koja se očekuje od prosječnog brodarskog poduzeća. Ako se govori o krivnji pomorca, njegovo ponašanje isto tako ne smije biti ispod standarda koji se očekuje od savjesna (razumna) pomorca njegova zvanja i položaja na brodu.

4.15.1 Ako je nezgoda prouzročena istovremeno krivnjom brodara i pomorca, dakle, ako su se obojica propustila ponašati pažnjom profesionalca – stručnjaka, radi se o podijeljenoj krivnji. Navodimo nekoliko sudskih predmeta, dobrih primjera podijeljene krivnje.

4.15.2 Prilikom popravka crpke na tankeru koji je prevezio lužinu, lužina je poprskala mehaničara po očima od čega su mu povrijeđena oba oka i trajno oslabio vid. Prvostupni sud je presudio da je tjelesna povreda nastala *isključivom* krivnjom brodara jer je dopustio da pomorac obavlja posao bez zaštitnih naočala.⁹⁰ Prizivni je

---

⁸⁹ Okružni privredni sud u Splitu, VI P-1811/71.

⁹⁰ Okružni privredni sud u Splitu, P 2316/82.

sud preinačio tu odluku jer je zaključio da je pomorac *djelomično* doprinio nastanku štete, propustivši upotrijebiti naočale, unatoč tome što je bio obučen za zaštitu na radu i što mu je brodar priskrbio zaštitne naočale koje su se nalazile na brodu. Krivnja je podijeljena po pola.⁹¹

4.15.3 U jednom predmetu⁹² gdje je zapeo klizač sohe brodice za spašavanje, a njen koloturnik zahvatio prste člana posade koji je pokušao spustiti brodicu guranjem, sud je zaključio:

Tužitelj kao osposobljeni član posade i stroja, u trenutku kad je primijetio da se krmena soha čamca (za spasavanje) ne pokreće i da zapinje, prilikom guranja čamca morao je primijeniti dužnu pažnju da ne dodje do povrede njega samog... Kad je dakle tužitelj gurajući krmeni dio čamca za spasavanje desnom rukom položio lijevu ruku na klizište sohe po kojoj je znao da prelaze koloturnici koji služe za spuštanje čamca, nije postupao s pažnjom koja se traži od stručnog i osposobljenog člana posade za rukovanje odnosnom napravom.

te je i podijelio krivnju između broдача kojeg je držao odgovornim za kvar na sohi i člana posade.

4.15.4 U jednom predmetu⁹³ sud je podijelio krivnju po pola između broдача i člana posade – strojara, našavši da je brodar odgovoran jer je zapovjednik dao nalog za stavljanje stroja u pogon, iako ga je strojar upozorio da se u strojarnici osjeća jak miris benzinskih para i da je uključivanje stroja opasno. Strojlar je pak doprinio nezgodi jer je, poslušavši zapovjednika, uputio stroj bez poduzimanja potrebnih mjera opreza.

4.16 Prema općem načelu *actori incubit probatio*, pomorac ili njegovi nasljednici trebali bi dokazati da je šteta prouzročena krivnjom broдача, odnosno osobe za koju on odgovara. Hrvatsko je pravo prebacilo teret dokaza na broдача, tako da on mora dokazati da je do ozljede ili smrti pomorca došlo *bez* krivnje broдача. Ovo rješenje može biti presudno u slučaju brodoloma kada nitko ne može doći do dokaza, ili kada brodar skriva dokaze, što je katkad praksa, osobito prilikom smrtnih slučajeva na brodu, pa nasljednici ne mogu doći do dokaza. Napomenuti je da se predmnijeva obična nepažnja, što znači da bi tužitelj koji tvrdi da je šteta nastala namjerom ili grubom nepažnjom, trebao to dokazati i u slučaju kada brodar ne uspije dokazati da je šteta nastala bez njegove krivnje.⁹⁴

4.17 U pravima gdje vrijedi načelo dokazane krivnje – kao u engleskom, nemogućnost pribavljanja dokaza pogađa pomorca. Tako je u predmetu *Waddy v.*

---

⁹¹ Viši privredni sud Hrvatske, II-Pž-1960/83-2.

⁹² Viši privredni sud Hrvatske, Presuda drugog stupnja od 11.IV.1968., *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja* br. 38/68.

⁹³ Viši privredni sud Hrvatske, Prvostupna presuda, br. IV - P - 2839/70, *Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja* br. 54/72.

⁹⁴ I. Crnić: *Naknada štete*, Organizator, Zagreb, 1995., str. 35.

Boyd Line (1966)⁹⁵ udovica izgubila spor jer nije mogla dokazati da je prevrtanje broda u oluji u Sjevernom moru bilo prouzročeno zapovjednikovom pogrešnom navigacijom. Međutim, engleska pravna praksa koristi teoriju *res ipsa loquitur*, pa u nekim slučajevima gdje činjenice upućuju na krivnju broдача oslobađa pomorca dokazivanja brodareve krivnje odnosno krivnje ljudi za koje on odgovara. Tako je u predmetu *Foulder v. Canadian Pacific S.S. Ltd* (1962)⁹⁶ sud zaključio da je činjenica što je prevruća voda iz tuša teško opekla pomorca dovoljna da se iz nje zaključi kako je netko odgovoran za sustav grijanja morao pogriješiti puštajući tako vrelu vodu u cijevi tuševa.

Uzročnost – odgovornost za opasnu stvar / djelatnost

4.18 Odgovornost na temelju uzrokovanja štete uvedena je početkom 19. st. kada je industrijska revolucija omogućila masovno korištenje strojeva koji su postali izvor povećane opasnosti za okolinu. To se posebno odnosilo na željeznicu i automobile.

4.19 PZ je propisao da za štetu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade "... nastalu od opasne stvari ili opasne djelatnosti brođar odgovara prema općim propisima o odgovornosti za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti"⁹⁷.

4.20 *Zakon o obveznim odnosima* ne definira pojam opasne stvari, pa se ostavlja sudskoj praksi da od slučaja do slučaja, koristeći iskustva iz prakse, ocjenjuje je li pojedina stvar ili djelatnost opasna. Pokušavajući postaviti kriterije za kvalifikaciju opasne stvari sud je u jednoj presudi rekao da su opasne stvari "takve stvari koje po svojoj namjeni, osobinama, položaju, mjestu i načinu upotrebe ili na drugi način predstavljaju povećanu⁹⁸ opasnost štete za okolinu, pa ih zbog toga treba nadzirati povećanom pozornošću"⁹⁹, dok bi, analogno, opasna djelatnost bila ona djelatnost koja predstavlja povećanu opasnost za okolinu, pa radi sprječavanja nastanka štete treba poduzeti posebne mjere opreza.¹⁰⁰

4.21 Iz načina propisivanja temelja odgovornosti u čl. 145. PZ-a može se zaključiti da brod nije opasna stvar, jer da jest, ne bi imalo svrhe propisivati odgovornost na temelju krivnje (u stavku 1.), a uz to je za vjerovati da bi PZ, kao *lex specialis*, proglasio brod opasnom stvari da je to bila namjera zakonodavca.

4.22 Prema tome, ostaje sudskoj praksi da od slučaja do slučaja razmotri jesu li pojedini dijelovi broda ili njegove opreme opasna stvar, odnosno je li pojedina dje-

⁹⁵ 1 Lloyd's Rep. 335.

⁹⁶ 2 Lloyd's Rep. 448.

⁹⁷ St. 2. čl. 145. Pomorskog zakonika.

⁹⁸ Podvukli pisci.

⁹⁹ Vrhovni sud Republike Hrvatske, Rev-845/83-2 od 3.11.1983.

¹⁰⁰ "Neka je djelatnost povećana opasnost samo onda kad u njezinom redovitom tijeku, već po samoj njezinoj tehničkoj prirodi i načinu obavljanja, može biti ugroženo zdravlje ljudi ili imovina, tako da to ugrožavanje zahtijeva povećanu pažnju osoba koje tu djelatnost obavljaju." VS, Rev-298/88 od 13.10.1988. PSP-43/76.

latnost koja se obavlja na brodu opasna. U nedostatku boljeg putokaza sudska će se praksa vjerojatno držati juridičke definicije opasne stvari iz 4.20. Držimo da sama činjenica da se nezgoda dogodila na nekom dijelu broda ili od njegove opreme nije dokaz da se radi o opasnoj stvari, već kod ocjene da li neka stvar predstavlja *povećanu* opasnost za okolinu treba koristiti šire iskustvo iz prakse i zdrav razum. Npr. pad pomorca s brodskih stuba ne znači da su one opasna stvar. Naime, brodske stuba su rađene po međunarodnim standardima i po takvim stubama prolazi tisuće pomoraca, putnika, inspektora, lučkih vlasti itd. bez ikakvih problema. Pad pomorca se dakle može pripisati njegovoj nemarnosti. Slično je i s brodskom palubom kojom se koristi mnoštvo ljudi bez problema. Međutim, brodska paluba za vrijeme velikog nevremena na koju pomorac mora izaći radi obavljanja nekog posla, npr. provjere je li teret dobro učvršćen, može biti opasna stvar, ili se izlazak pomorca na palubu može držati opasnom djelatnošću.

4.23.1 Po hrvatskom pravu isprike od odgovornosti temeljem uzročnosti su (i) viša sila, (ii) radnja oštećenika i (iii) radnja treće osobe.

4.23.2 Sudovi vrlo restriktivno tumače pojam više sile, tako da u judikaturi nema primjera oslobađanja od odgovornosti zbog više sile, ali ima niz odluka gdje se slučajevi poput udara groma i sl. nisu držali višom silom.¹⁰¹

4.23.3 Isprika "*radnja oštećenog*" propisana je u stavcima (2) i (3) članka 1067. Zakona o obveznim odnosima, koji glase:

- (2) Imalac stvari oslobađa se odgovornosti i ako dokaže da je šteta nastala *isključivo* radnjom oštećenika ili treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeći ili otkloniti.
- (3) Imalac se oslobađa odgovornosti *djelomično* ako je oštećenik djelomično pridonio nastanku štete.

4.23.4 Radnja oštećenog oslobađa štetnika ako dokaže da je šteta nastala *isključivo* od te radnje. Postavljaju se pitanja odnosi li se (kurzivom) istaknuti dio rečenice čl. 177 (2) samo na treće osobe ili i na radnju oštećenog.

4.23.5 Jezičnim tumačenjem bi se moglo zaključiti da se istaknuti dio rečenice odnosi i na radnju oštećenika. Međutim, tradicionalno se kod odgovornosti na temelju uzročnosti nije tražilo da radnja oštećenika, kao isprika odgovornosti, ima elemente više sile. U potporu ovog drugog stajališta moglo bi se navesti da 3. stavak (gore citiran), koji govori o djelomičnom pridonosenju štetnika šteti, ne spominje elemente više sile, tj. predvidljivost i neizbježnost.

4.23.6 Logički je prihvatljivo da se za radnju treće osobe kao ispriku od odgovornosti traže elementi više sile, tj. da je nepredvidljiva ili neizbježna. Držimo da u tradicionalnom pravu nije ni bilo potrebe posebno isticati ovu ispriku, već ju se moglo podvesti pod opći pojam više sile.

¹⁰¹ Crnić: Isto, str. 51.

4.23.7 Ako bi se tumačilo da se istaknuti dio rečenice odnosi i na radnju oštećenika, držimo da bi se uvjet *nepredvidljivosti* trebao restriktivno tumačiti i svesti na onu predvidljivost koja se može očekivati od razumna čovjeka u okolnostima konkretnog slučaja.

4.24.1 Ako je oštećeni *djelomično* pridonio nastanku štete, imalac opasne stvari, analogno i bavitelj opasnom djelatnošću, djelomično će biti oslobođen odgovornosti u omjeru u kojem je oštećenik doprinio nastanku štete.¹⁰²

4.24.2 Oštećenik može doprinijeti šteti svojom krivnjom, tj. ako se u datim prilikama ponaša suprotno ponašanju pažljiva čovjeka. U tom smislu možemo govoriti o *doprinosnoj krivnji* (pandanu anglosaksonskom *contributory negligence*), ili o *podijeljenoj odgovornosti*, ali ne o podijeljenoj krivnji, jer se kod odgovornosti na temelju uzročnosti krivnja na strani štetnika i ne traži. Što se tiče oštećenika, možda se može zamisliti da on svojim *neskrivljenim* ponašanjem doprinese šteti (npr. otvori vrata skladišta i na njega padne loše složena roba), ali takvo ponašanje nije pravno relevantno za umanjene odgovornosti za štetu, jer se tu ne radi o adekvatnom uzroku.

4.24.3 Ako, primjera radi, uzmemo predmet iz 4.15.2 o povredi lužinom, rezultat bi trebao biti isti i u slučaju da je sud proglasio rad s lužinom opasnom djelatnošću te brodarka proglasio odgovornim temeljem uzročnosti. Naime, nekorištenjem zaštitnih naočala, dakle ponašanjem koje se ne očekuje od osposobljenog profesionalnog pomorca, oštećeni je pridonio nastanku štete, pa se naknada štete treba umanjiti u omjeru tog doprinosa.

4.25.1 *Zakon o obveznim odnosima* propisuje:

Šteta nastala u vezi s opasnom stvari, odnosno opasnom djelatnošću smatra se da potječe od te stvari, odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete. (Članak 1063. Zakona o obveznim odnosima).

4.25.2 *Gasparini* komentira:

Za odgovornost brodarka moraju se ostvariti dvije pretpostavke šteta i uzročna veza. Član posade broda *mora dokazati*¹⁰³ postojanje štete i *da ona potječe od opasne stvari*¹⁰⁴ ili opasne djelatnosti. Uzročnost se pretpostavlja (čl. 173. ZOO-a¹⁰⁵) i ovu pretpostavku brodarka će moći oboriti ako dokaže da njegova opasna stvar ili djelatnost nisu bile uzrok štete, odnosno da je šteta nastala iz drugog uzroka.¹⁰⁶

¹⁰² Vidi st. (3), čl. 177. Zakona o obveznim odnosima.

¹⁰³ Kurziv naš.

¹⁰⁴ Kurziv naš.

¹⁰⁵ Zakon o obveznim odnosima Sl.list SFRJ 29/78.

¹⁰⁶ G. Gasparini: *Odgovornost brodarka za štetu zbog tjelesne ozljede i smrti člana posade broda*; str. 3 u *Zbirka referata sa savjetovanja o Pomorskom zakoniku Republike Hrvatske*, Hrvatsko udruženje za pomorsko pravo, Rijeka, lipanj 1994.

Tako i Visoki trgovački sud RH u presudi iz 2007.¹⁰⁷:

Oštećeni kao tužitelj mora dokazati štetu i činjenicu da je šteta nastala od opasne stvari, a na tuženiku je teret dokaza da šteta nije uzrokovana opasnom stvari ili djelatnošću.

4.25.3 Propis koristi dva termina za opis odnosa između opasne stvari i štete. Šteta može "potjecati" od opasne stvari i biti od nje "prouzročena". "Potjecanje" se pretpostavlja ("*smatra*" se da šteta *potječe* od opasne stvari) pa je član posade ne treba dokazivati, dok bi uzročna veza bila stvar dokazivanja, s time da je teret dokaza na brodaru. On će se po propisu čl. 1067. *Zakona o obveznim odnosima* osloboditi odgovornosti ako dokaže da šteta (sada opet) "potječe" (a ne da je prouzročena??): (1) od nekog nepredvidivog uzroka koji se nalazio izvan stvari, a koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti, (2) da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika ili treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao ni izbjeći, ni otkloniti, a (3) djelomično će se osloboditi odgovornosti ako je oštećenik djelomično pridonio nastanku štete. Što onda treba dokazati oštećenik?

4.25.4 Iz propisa [čl. 1067. *Zakona o obveznim odnosima*] ("*Vlasnik (... opasne stvari ...) se oslobađa odgovornosti ako dokaže da šteta potječe od nekog nepredvidivog uzroka koji se nalazio izvan stvari ..., (... da je šteta ...) ... nastala isključivo radnjom oštećenika ili treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao ni izbjeći, ni otkloniti, (...da...) ... je oštećenik djelomično pridonio nastanku štete ...*") je jasno da imatelj opasne stvari (odnosno bavitelj opasnom djelatnošću) mora dokazati da nema uzročnosti između stvari (djelatnosti) i štete na način da dokaže uzrok štete koji se nalazi izvan stvari, da je štetu prouzročio oštećenik ili treća osoba ili da je oštećenik djelomično doprinio nastanku štete. Po riječima suda:

... kod utvrđivanja uzročne veze između štete i opasne stvari uzročnost se pretpostavlja, a takvu uzročnost tuženik može osporavati tek pružanjem jasnih dokaza o postojanju nekog drugog uzroka štete.¹⁰⁸

4.25.5 Tužitelj bi pak trebao dokazati da je šteta nastala u vezi opasne stvari (djelatnosti), ali ne da od njih potječe (jer to se pretpostavlja). *Klarić* kaže:

Novina u našem odštetnom pravu u vezi sa uzročnošću ... jest presumpcija postojanja uzročne veze ako je šteta nastala u vezi sa opasnom stvari. Teret dokaza raspoređen je tako da na oštećenika pada dokazivanje "veze" između pretrpljene štete i ... nezgode ... dok će ... imatelj (... opasne stvari ...) ako se želi osloboditi odgovornosti, dokazivati da uzročna veza ne postoji.¹⁰⁹

Novina o kojoj govori *Klarić* potječe od doktrinarnog prijedloga *Zakona o obligacijama* koji je sastavio prof. *Konstantinović*, a čiji je tekst glasio:

---

¹⁰⁷ PŽ 3769/04-3 od 13.12.2007.

¹⁰⁸ Vrhovni sud RH Broj: Rev 2591/00-2; od 16.12.2000.

¹⁰⁹ P. Klarić: *Odštetno pravo*; Narodne novine, Zagreb 1996., str. 202.

Šteta nastala u vezi sa funkcionisanjem opasne stvari, ili prilikom njene upotrebe, i uopšte štete u čijem je nastajanju stvar materijalno učestvovala, smatra se da potiče od te stvari, izuzev ako se dokaže da ta stvar nije bila uzrok štete.¹¹⁰

Vidimo ovdje porijeklo izraza "u vezi", "potiče" i "uzrok" u smislu odnosa opasne stvari i štete, dok su izrazi "prilikom njene uporabe" i "materijalno učestvovala" izostavljeni. Čini se da se o pravnom značenju svih ovih izraza nije puno raspravljalo prilikom njihova unosa u zakon, pa je ostavljeno sudskoj praksi da ih tumači. Međutim, bilo kako bilo, proizlazi da vlasniku opasne stvari koji ne može dokazati niti jedan od uzroka štete navedenih pod 4.25.4 ostaje dokazati da šteta nije nastala u vezi s opasnom stvari, ma što to značilo.

4.25.6 Izgleda da se sudovi u praksi ne pozivaju na presumpciju postojanja uzročne veze kao temelja za donošenje konkretne odluke. U realnoj situaciji tužitelj će dokazivati da postoji uzročna veza, a tuženik da ne postoji, pa će sud po slobodnoj ocjeni dokaza o tome odlučiti.

4.25.7 Međutim, i bez posebnog propisa logika dokazivanja bila bi ista, te bi se dokazom da je šteta nastala od opasne stvari u biti dokazivala uzročna veza, a teret dokaza da uzročna veza ne postoji prebacio bi se na imatelja opasne stvari. Radi se o dokazivanju postojanja odnosno nepostojanja uzročne veze. Sudska je praksa znala zanemariti propisani mehanizam presumpcija i tražiti da tužitelj kod utvrđivanja odgovornosti za opasnu stvar dokaže uzročnu vezu. Tako se u presudi Visokog trgovačkog suda RH iz 2006.¹¹¹ kaže:

U slučajevima iz čl. 161. st. 2. i 3. PZ, radi se o objektivnoj (st. 2.) i pooštrenoj objektivnoj odgovornosti brodarar (st. 3.). Objektivna odgovornost brodarar postojat će ako oštećenik dokaže štetnu radnju, štetu i uzročnu vezu između štetne radnje i štete.

Naime, za postojanje odgovornosti ili krivnje tuženika za predmetnu nezgodu, tužitelj je trebao dokazati postojanje štetne radnje na njihovoj strani, štete na svojoj strani i uzročne veze između njegove štete i štetne radnje tuženika kao štetnika (čl. 161. st. 1. i 2.), ...

4.25.8 S obzirom na navedeno, možda bi bilo bolje iz *Zakona o obveznim odnosima* brisati odredbu o "vezi" između opasne stvari i pretpostavljene uzročnosti i prepuštiti sudu donošenje odluke o postojanju ili nepostojanju uzročne veze temeljem dokaza izvedenih po općim načelima dokazivanja.

4.25.9 Nakon kraće analize odredaba *Zakona o obveznim odnosima* kojima je našao niz zamjerki *Jakaša* vezano za PZ zaključuje: " ... *smatramo da bi zakonodavac daleko bolje učinio da je propisao da za štetu prouzročenu opasnom stvari ili opasnom djelatnošću brodarar ne odgovara ako je za štetu kriv član posade koji ju je pretrpio*".¹¹² Postavlja se pitanje da li je bolje da PZ ostane na pozivanju na *Zakon o obveznim odnosima* za uređenje odgo-

¹¹⁰ M. Konstantinović: *Obligacije i ugovori: Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Beograd 1975; čl. 136.

¹¹¹ Odluka: Visoki trgovački sud Republike Hrvatske PŽ 370/04-3; od 23.8.2006.

¹¹² B. Jakaša: Nekoliko napomena uz Pomorski zakonik; str. 85.

vornosti za opasnu stvar (djelatnost) ili da se izmijeni stavak 2. čl. 145. na način da, recimo, glasi:

- (2) Za štetu iz stavka 1. ovoga članka nastalu od opasne stvari ili opasne djelatnosti, **kao i za štetu koju član posade pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu zbog nepostojanja uvjeta za siguran rad**, odgovara brodar, s tim da se šteta umanjuje u omjeru u kojem je njenom nastanku svojom krivnjom doprinio sam oštećenik.

Ovakav samostalan propis bi vjerujemo onemogućio supsidijarnu primjenu *Zakona o obveznim odnosima* i njegovu ispriku više sile i radnje trećeg, te pitanje predmnijeve uzročnosti.

Uzročnost – odgovornost zbog nepostojanja uvjeta za siguran rad

4.26 PZ [94] je poznavao još jedan slučaj odgovornosti na temelju uzročnosti, a to je kada je nezgoda (koja izazove tjelesnu ozljedu ili smrt) prouzročena nepostojanjem uvjeta za siguran rad [čl. 161 (3)]. Propis je glasio:

Za štetu ... (... nastalu zbog tjelesne ozljede ili smrti člana posade...) ... koju član posade broda pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu uslijed nepostojanja uvjeta za siguran rad, brodar odgovara ako ne dokaže da je član posade broda štetu uzrokovao namjerno ili krajnjom nepažnjom.

4.27.1 *Gasparini* propis komentira ovako:

Drugi slučaj odgovornosti bez obzira na krivnju predviđen je u odredbi stavka 3. članka 161. PZ. To je šteta zbog tjelesne ozljede ili smrti koju član posade broda pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu uslijed nepostojanja uvjeta za siguran rad. Odgovornost je kauzalna, s mogućnošću ekskulpacije iz samo jednog razloga – može se osloboditi dužnosti naknade štete ako dokaže da je član posade broda štetu uzrokovao namjerno ili krajnjom nepažnjom. Razlog za ovakvu strogu odgovornost jest u činjenici što je brodar dužan osigurati uvjete za siguran rad. On snosi rizik za nepostojanje tih uvjeta i onda kad su oni posljedica više sile ili radnje treće osobe, kao i obične nemarnosti člana posade broda.¹¹³

4.27.2 Visoki trgovački sud RH¹¹⁴ je u gore citiranom predmetu (4.25.7) u nastavku navoda ovako protumačio teret dokaza vezan za ovaj propis čl. 161. (3.) PZ-a [94]:

Naime, za postojanje odgovornosti ili krivnje tuženika za predmetnu nezgodu, tužitelj je trebao dokazati postojanje štetne radnje na njihovoj strani, štete na svojoj strani i uzročne veze između njegove štete i štetne radnje tuženika kao štetnika (čl. 161. st. 1. i 2.), ili do-kazati da baš u konkretnom slučaju tuženici nisu osigurali uvjete za siguran rad (čl. 161. st. 3. PZ).

¹¹³ G. Gasparini: Op. Cit. Odgovornost brodarica za štetu zbog tjelesne ozljede i smrti člana posade broda.

¹¹⁴ Odluka: Visoki trgovački sud Republike Hrvatske Pž 370/04-3; od 23.8.2006.

4.27.3 Sam dokaz da baš u "konkretnom slučaju tuženici nisu osigurali uvjete za siguran rad" ne znači puno, jer pored toga treba dokazati ili pretpostaviti da postoji uzročna veza između nepostojanja uvjeta za siguran rad i ozljede.

4.27.4 Čak ako se prihvati da brodar odgovara za rizik nepostojanja uvjeta za siguran rad, opet ostaje potreba dokazivanja uzročne veze između rizika i ozljede. Jedino kod osigurateljskog pokrića poznatog kao pokriće "svih rizika" (*All Risks*) osiguratelj mora platiti štetu ako ne dokaže da je ona nastala zbog uzroka za koji je isključio odgovornost (npr. terorističkog čina).

4.27.5 Unatoč teorijskim lutanjima oko tereta dokaza, čini se, kad treba donijeti konkretnu odluku, sudovi ipak traže da tužitelj dokaže uzročnu vezu između nepostojanja uvjeta za siguran rad i ozljede. Tako se u odluci Visokog trgovačkog suda RH iz 2007.¹¹⁵ kaže:

Za štetu nastalu zbog ozljede ili smrti člana posade broda koju ovaj pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu uslijed nepostojanja uvjeta za siguran rad, brodar odgovara ako ne dokaže da je član posade broda štetu uzrokovao namjerno ili krajnjom nepažnjom. Na oštećenom je teret dokaza da je šteta nastala na brodu, na radu ili u vezi s radom i to baš uslijed nepostojanja uvjeta za siguran rad. Ako oštećeni dokaže navedene okolnosti brodar se može osloboditi odgovornosti samo ako dokaže namjeru ili krajnju nepažnju oštećenog.

Dakle, po ovoj presudi tužitelj mora dokazati uzročnu vezu između ozljede i pomanjkanja propisanih ili razumnih uvjeta za siguran rad.

4.28.1 Međutim, nejasnoće oko odgovornosti za opasnu stvar i nepostojanja uvjeta za siguran rad znale su ići i dalje, pa se tako u revizijskoj odluci Vrhovnog suda RH iz 2013.¹¹⁶ sugerira da na činjenično stanje koje potpada pod odgovornost za opasnu stvar treba primijeniti mogućnost isprike od odgovornosti po propisu koji uređuje odgovornost za nepostojanje uvjeta za siguran rad. Tekst glasi:

Stoga, u konkretnom slučaju, tuženik odgovara po odredbi čl. 161. st. 2., u svezi sa čl. 173. Zakona o obveznim odnosima [dakle za opasnu stvar]¹¹⁷ po objektivnom kriteriju. Prema odredbi st. 3. čl. 161. PZ, [nedostatak uvjeta za siguran rad]¹¹⁸ brodar se može osloboditi odgovornosti ako dokaže da je član posade broda štetu uzrokovao namjerno ili krajnjom nepažnjom. Prema tome, ... brodar odgovara za štetu koja je prouzročena njegovom radniku ...

Jasno je da se radi o dvije odvojene situacije i da se ne može na činjenično stanje hipoteze norme koja se vezuje uz opasnu stvar (čl. 161. st. 2.) primjenjivati ispriku iz drugog propisa čija hipoteza govori o nepostojanja uvjeta za siguran rad. (Čl. 161. st. 3.).

---

¹¹⁵ Pž 3769/04-3; od 13.12.2007.

¹¹⁶ Revt 102/12-2; od 19.06.2013.

¹¹⁷ Dodali autori.

¹¹⁸ Dodali autori.

4.28.2 Postojalo je i mišljenje da je za primjenu ovog propisa "obvezno ... da ... šteta nastane 'na brodu'"¹¹⁹. Čini se kako propisani uvjet da šteta nastane "na radu" ili "u vezi s radom na brodu" nije trebalo tumačiti u smislu da se ozljeda mora dogoditi na brodu, već se može dogoditi i na kopnu, recimo u brodogradilištu, gdje je pomorac na obali vario cijevi ako je taj posao bio "u vezi s radom na brodu" – dakle s radom na popravku broda ili ukrcaja namirnica na brod i sl. bez obzira da li se pomorac u času ozljeđivanja nalazi na brodu ili kopnu.

4.29 Kod ovog propisa, po našem mišljenju, najveći je problem bio nemogućnost primjene instituta *podijeljene odgovornosti*. Naime, propis djeluje po načelu sve ili ništa. On je onemogućio primjenu *podijeljene odgovornosti* za *običnu nepažnju* pomorca, što je išlo pomorcima u prilog, ali je isto tako onemogućio primjenu *podijeljene odgovornosti* za slučaj *grube nemarnosti* pomorca.

4.30 Doduše u teoriji je bilo sporno da li propis članka 161. (3.) PZ-a [94] isključuje primjenu *podijeljene odgovornosti*. Bilo je i mišljenja da zakonska odredba o *podijeljenoj odgovornosti* dolazi do primjene bez obzira na oštećenikovu krivnju, jer je dovoljan oštećenikov makar i neskrivljeni doprinos šteti. *Gasparini* (koja je bila član radne grupe za izradu propisa) komentira *da brodar snosi rizik za izostanak uvjeta za siguran rad i onda kada su oni posljedica više sile ili radnje treće osobe, kao i obične nepažnje oštećenog*¹²⁰. Iz ovog proizlazi da brodar odgovara ne samo ako je oštećeni pridonio nastanku štete, već i u slučaju ako je štetu u cijelosti prouzročio. Prema tome, može se tvrditi da propis stavka 3. ne temelji odgovornost na *uzročnosti*, već *snošenju rizika*, pa prigovor *podijeljene odgovornosti* ne bi bio dopušten. Postojala bi samo isprika namjere i grube nepažnje, u kojem slučaju dolazi do potpune ekskulpacije brodara, a ne *dijeljenja krivnje*.

4.31 Probleme koji su se javili uz propis članka 161. (3.) PZ-a [94], možemo nabrojati ovako:

- a. Ako je šteta nastala grubom nemarnošću pomorca, on gubi prava na naknadu štete. Kod primjene instituta *podijeljene odgovornosti* i u takvim prilikama može doći do djelomične naknade štete, ako se i na strani brodara može naći neki propust, što je uvođenjem ISM Kodeksa sve češće slučaj.
- b. Po ranijem shvaćanju sudske prakse nepostojanje uvjeta za siguran rad svodilo se na nepostojanje na brodu sredstava za zaštitu na radu. Međutim, danas po ISM Kodeksu nepostojanje uvjeta za siguran rad će se tumačiti šire, kao nepostojanje obuke, sustava nadzora, dojavljivanja, upozorenja, te pomanjkanje ili neprimjenjivanje zaštitnih sredstava. Na taj način se skoro svaka situacija može tumačiti kao nepostojanje uvjeta za siguran rad.

¹¹⁹ D. Bolanča: Pravni temelj odgovornosti za štetu zbog smrti i tjelesne ozljede člana posade broda s posebnim osvrtom na smisao postojanja odredbi članka 161. Pomorskog zakonika; *Zbirka radova: Odgovornost za smrt i tjelesnu ozljedu člana posade, osiguranje i naknada štete*, Croatia osiguranje / Croatia Lloyd, Split, prosinac 1972.

¹²⁰ G. Gasparini: Po. Cit. *Odgovornost brodara za štetu zbog tjelesne ozljede i smrti člana posade broda*.

- c. Pomorsko pravo treba ujednačavati. To je tendencija u svijetu. Sustav osiguranja odgovornosti brodara je globalan jer se putem P&I klubova – na temelju uzajamnosti – dijele štete iz odgovornosti 90% svjetske trgovačke flote.
- d. U teoriji i stručnoj javnosti propis je prijeporan.
- e. Izmjena tog propisa povećala je diskrecionu ocjenu suda u prilagođavanju svog pravorijeka činjeničnom stanju konkretnog slučaja. Sudac nije automat koji primjenjuje propis, već ima znanja i mogućnosti kreativno primijeniti propis sukladno dostignućima relevantne svjetske pravne prakse i teorije i time ostvarivati socijalne ciljeve civiliziranog društva. Reforma pravosuđa stavlja naglasak na edukaciju sudaca i ujednačavanje prava i pravorijeka s pravnom stečevinom EU-a i razvijenog svijeta.
- f. S tim u vezi, izmjena propisa trebala bi omogućiti sudovima da pravednije presuđuju jer bi mogli uzeti u obzir sve okolnosti slučaja i, gdje je to opravdano, zaštititi kako pomorca, tako i brodara od ekstremnih rješenja sve ili ništa, koje je nudio propis čl. 161.(3.) PZ-a [94].

4.32.1 Evo kako bi to izgledalo na primjerima. U jednom predmetu navedenom pod 4.15.2 iz 1982.¹²¹ (dakle prije važenja čl. 161. (3.) PZ-a [94], Prizivni je sud, vidjeli smo, preinačio odluku nižeg suda o isključivoj odgovornosti brodara i krivnju podijelio po pola jer je zaključio da je pomorac djelomično doprinio nastanku štete, propustivši upotrijebiti naočale, mada je bio obučen za zaštitu na radu i mada mu je brodar priskrbio zaštitne naočale koje su se nalazile na brodu. Ova presuda Višeg privrednog suda Hrvatske iz 1983. je na razini svjetskih rješenja.

4.32.2 Postavlja se pitanje kakav bi bio ishod u ovom predmetu da je sud trebao primijeniti propis iz čl. 161(3.) PZ-a [94].

4.32.3 Sud bi odbio tužbu (ako bi našao da je nekorištenje naočala gruba nemarnost) ili bi prihvatio tužbu u cijelosti (ako bi našao da je nekorištenje naočala obična nemarnost). Za pretpostaviti je da bi sud kao u slučaju iz točke 4.31 našao da je propust pomorca krajnja nepažnja i odbio tužbeni zahtjev, jer bi proglašavanje pomorčevog propusta običnom nepažnjom, u okolnostima slučaja, bilo ispod standarda struke.

4.32.4 S druge strane danas, nakon izmjene propisa Novelom PZ-a [13], sud ne bi morao odbiti pomorca u cijelosti, niti bi morao ići ispod standarda struke proglašavajući nekorištenje zaštitnih naočala običnom nemarnošću, već bi mogao doći do pravednog rješenja, kako je to učinio Žalbeni sud u izvornom postupku. Ta presuda ne samo da je pravednija i povoljnija za pomorca od one koja bi se donijela po propisu čl. 161. (3.) PZ-a [94], već je i na razini najbolje svjetske pomorske sudske prakse.

---

¹²¹ Viši privredni sud Hrvatske, II-PŽ-1960/83-2.

4.33 Zanimljivo je pogledati što bi se dogodilo u slučajevima koje kao primjere podijeljene odgovornosti (u doba važenja propisa o odgovornosti brodarka za nepostojanje uvjeta za siguran rad) navodi *Gasparini*. Tako bi se, u njenom primjeru, podijeljena odgovornost primijenila u slučaju "gdje pijani član posade padne niz tehnički ne uvjetne stube ili kad član posade radi na iskrcaju / ukrcaju tereta bez kacige, a zadobije povredu glave zbog pada tereta s dizalice"¹²² Postavlja se pitanje, bi li brodar tužen za štetu nastalu od opasne stvari mogao navesti da se radi o gruboj nemarnosti pomorca pa da brodar ne odgovara temeljem čl. 161. (3.) PZ-a [94], jer povreda nije nastala od opasne stvari već od nepostojanja uvjeta za siguran rad. Sud nije vezan pravnom kvalifikacijom činjeničnog stanja od strane tužitelja (opasna stvar ili nepostojanje uvjeta za siguran rad) pa bi mogao po svom nahođenju birati kako će činjenično stanje kvalificirati odnosno pod koji će ga propis podvesti.

4.34 Iskoristimo primjer "gdje pijani član posade padne niz tehnički ne uvjetne stube" za još jednu primjedbu na račun bivšeg propisa. Da li je situacija drugačija ako je pomorac pao niz te iste stube tijekom radnog vremena pri obavljanju nekog radnog zadatka, ili kad nije bio na dužnosti pa se penjao stubama da iz hladnjaka u kuhinji uzme pivo. Naime, kako čl. 161. (3.) PZ-a [94] traži da se šteta dogodila "na radu" ili "u vezi s radom" proizlazi da se taj propis ne bi primijenio na slučaj kada je pomorac odlazio po pivo, već ako je odlazio po francuski ključ koji mu treba u radu. Brodar je dužan osigurati posadu sigurne uvjete ne samo za rad, već i za sveukupni život na brodu (vidi MLC 2006) pa ne vidimo razlog zbog čega bi se odvajao pravni temelj za odgovornost za dvije opisane situacije.

4.35 Primjer odabira propisa od strane suda po njegovom nahođenju nalazimo u presudi Visokog trgovačkog suda (2006.) koja glasi:

Promatrajući tijek nastupanja tužiteljeve ozljede kroz ovakav nalaz i mišljenje sudskog vještaka prvostupanjski sud je zaključio da je opisani nepravilni način vezivanja bokobrana teškog 20-tak kg s jedne strane predstavljao svakodnevnu opasnost za rukovatelja prema članku 161. stavak 2. Pomorskog zakonika, ali su istodobno izostali uvjeti za siguran rad na brodu. (Članak 161. stavak 3. Pomorskog zakonika).

U konkurenciji ovih dviju odgovornosti brodarka prvostupanjski sud se opredijelio za stroži osnov propisan člankom 161. stavak 3. Pomorskog zakonika budući da u sebi zapravo sadrži i osnov iz članka 161. stavak 2. Pomorskog zakonika. Sud je ocijenio da su u konkretnom slučaju za štetu na tužiteljevoj strani ispunjeni svi uvjeti za odgovornost tuženika kao brodarka propisani odredbom članka 161. stavak 3. Pomorskog zakonika, a kako je sud zaključio da tužitelj instinktivni pokušaj zadržavanja užeta bokobrana u namjeri da spriječi njegov nagli pad nije bilo postupanje iz namjere ili krajnje nepažnje,

¹²² Gasparini: Naknada materijalne i nematerijalne štete u slučaju smrti, tjelesne ozljede i oštećenja zdravlja člana posade broda. *Zbirka radova: Odgovornost za smrt i tjelesnu ozljedu člana posade, osiguranje i naknada štete*, Croatia osiguranje / Croatia Lloyd, Split, prosinac 1972., str. 34.

nego se radilo o običnoj nepažnji, ocijenio je da je tuženikov prigovor isključive tužiteljeve odnosno podijeljene odgovornosti neosnovan, te da je tuženik isključivo odgovoran tužitelju za štetu nastalu opisanom ozljedom na radu.¹²³

4.36 Nama se čini da je rješenje koje je izjednačilo temelj odgovornosti brodarka za štetu koju član posade pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu uslijed nepostojanja uvjeta za siguran rad s temeljem odgovornosti za opasnu stvar ili opasnu djelatnost vrlo dobro. Naime, rješenje je više nego logično jer se nepostojanjem uvjeta za siguran rad stvara *opasna* situacija, odnosno djelatnost postaje *opasna* djelatnost, a stvar *opasna* stvar, pa za takvu situaciju (nepostojanja uvjeta za siguran rad) brodarkar treba odgovarati kao za opasnu stvar odnosno djelatnost.

4.37 To je i stajalište *Jakaše* koji je u komentaru propisa čl. 161. (3.) PZ-a [94] napisao:

" ... (Propis) kaže: 'za štetu iz stavka 1. ovog članka koju član posade broda pretrpi na radu ili u vezi s radom na brodu uslijed nepostojanja uvjeta za siguran rad, brodarkar odgovara ako ne dokaže da je član posade broda štetu uzrokovao namjerno ili krajnjom nepažnjom'. Cit. propisom su ponajprije obuhvaćena zaštitna sredstva, koje je brodarkar po zakonu dužan članu posade staviti na raspolaganje. Čim su ta sredstva potrebna znači da je odnosna djelatnost opasna pa nije jasno iz kojih razloga se navodi šteta iz st. 1. ovog članka, koji stavak s obzirom na stavak 2. ne tretira štete prouzročene opasnom stvari ili opasnom djelatnošću. I bez obzira na izneseno nije nam jasno iz kojih se razloga brodarkar oslobađa odgovornosti samo za slučaj kvalificirane krivnje člana posade ako se takva krivnja ne traži za štete prouzročene opasnom stvari ili djelatnošću. *Mislimo da iz navedenih razloga cit. stavak nije trebalo ni uvoditi.*"¹²⁴

4.38.1 S druge strane, nemoguće je provoditi mjere sigurnosti na radu na brodu bez sudjelovanja pomorca. Dakle, od brodarka se očekuje da priskrbi brod na kojem postoje razumno sigurni uvjeti rada, da obavlja nadzor vezano za sigurnost i da obučava pomorca za siguran rad, a od pomorca se očekuje da se uporabom profesionalne pažnje brine o svojoj sigurnosti te da koristi zaštitnu opremu, pridržava se propisanih postupaka i razumno prilazi radnim zadacima. Radi se o ravnomjernoj raspoređenosti dužnosti korištenja profesionalne pažnje kod brodarka i pomorca.

4.38.2 Zbog toga je najbolje sudu dati mogućnost diskrecije da temeljem utvrđenog činjeničnog stanja raspodijeli odgovornost i štetu na pravedan način, umjesto da primjenom krutog rješenja propisa dovodi do grubog zakidanja jedne od stranaka, što može imati, vidjeli smo, i loše socijalne posljedice za pomorca. Uz to uvođenje ISM kodeksa i razvoj svjetske sudske prakse od vremena donošenja propisa, traži novi pristup sudova kojima se mora omogućiti više slobode u odlučivanju kako bi posljedice

¹²³ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske PŽ 3496/03-3 od 21.9.2006.

¹²⁴ B. Jakaša: Nekoliko napomena uz pomorski zakonik, *Uporedno pomorsko pravo*; broj 1.–4., Zagreb 1994., str. 85.

njihovih odluka bile pravednije i socijalno prihvatljivije te sukladne najboljoj svjetskoj praksi. Radi poboljšanja položaja pomoraca PZ je uveo niz novina, ali ovaj pokušaj s posebnom odgovornošću kod nepostojanja uvjeta za siguran rad nije izdržao test pravne logike i pravednosti presuda u konkretnim životnim slučajevima.

Što je uzrok štete?

4.39 Međutim, sam propis, makar bio harmoniziran sa svjetskim rješenjima, nije dovoljan da proizvede rezultat sukladan svjetskim standardima, već i tumačenje propisa mora biti na razini najbolje svjetske prakse. Ako za opasnu stvar brodar odgovara na temelju uzročnosti, treba u svakom konkretnom slučaju utvrditi što je uzrok ozljede (štete).

4.40 Uzrok ozljede je činjenični niz koji je prethodio šteti. Šteta se ne bi dogodila da je bilo koja od tih činjenica izostala. Možemo u tom smislu ići u nedogled. Na primjer, pomorac je ozlijedio prst stavivši ruku na osovinu sidrenog vitla koja se počela okretati i zahvatila je prst. Ta se ozljeda ne bi dogodila da se on nije odlučio za pomorsko zvanje, da se nije zaposlio kod brodara, da se nije ukrcao na njegov brod, da brod nije došao u luku u kojoj se trebao vezati, da drugi mornar nije otpustio kočnicu vitla što je pokrenulo okretanje osovine i na kraju da ozlijeđeni nije u tom trenutku držao ruku na osovini. Međutim, sve ove činjenice u nizu nisu pravno relevantne i ne drže se uzrokom ozljede. Koja činjenica je pravno relevantni uzrok ozljede?

4.41 Hrvatski sudovi prihvaćaju teoriju *adekvatnog* uzroka. Vrhovni sud RH, u jednoj odluci iz 1995. ovako je definirao uzročnu vezu¹²⁵:

Jedna od pretpostavki odgovornosti za štetu je postojanje uzročne veze između štetnog događaja kao uzroka i nastale štete kao posljedice.

Uprave stoga što uzročnost kao faktična, prirodna činjenica ima značaj pretpostavke potrebne da bi se zasnova odnos odgovornosti za štetu, nije svaka prirodna uzročnost i pravno relevantna. Kao pravno relevantni uzrok štete uzima se samo onaj događaj čijem redovnom učinku odgovara konkretna šteta, bez djelovanja posebnih i neočekivanih okolnosti.

pa je presudio:

Smrt je u konkretnom slučaju posljedica prometne nezgode zahvaljujući posebnoj okolnosti da je pokojnikovo srce bilo već oštećeno arteriosklerozom. Dakle, ne može se reći da je prometna nezgoda redovno podobna da izazove smrt sudionika zbog pretrpljenog straha.

4.42 Prvostupanjski trgovački sud i Viši trgovački sud RH su u jednom predmetu, gdje je činjenično stanje bilo isto kao u gornjem primjeru (4.35), utvrdili uzročnu vezu na slijedeći način:

---

¹²⁵ Broj: Rev 813/1994-2 od 6.6.1995.

Između štetne radnje i štete mora postojati adekvatna uzročna veza, tj. mora se raditi o radnji čijem redovitom učinku odgovara konkretna šteta.

S obzirom na nalaz i mišljenje ... vještaka ..., koji je naveo da nema potrebe dodirivati dijelove vitla jer se tako ne može ništa napraviti i koji je naglasio da komunikacija između radnika prije otpuštanja kočnice ima funkciju sprečavanja štete na opremi, jer otpuštanje kočnice ako se radi po pravilima posla i ne dira polugu rukom nema za posljedicu povređivanje osobe nego može izazvati samo štetu na opremi, otpuštanje kočnice nije radnja čiji je redovni učinak konkretna šteta. Dakle, kako između otpuštanja kočnice i štete ne postoji adekvatna uzročna veza, radnja otpuštanja kočnice nije uzrok štete koja je predmet ovog spora.

Po ocjeni ovog suda adekvatna uzročna veza postoji između radnje tužitelja koji je za vrijeme rada stavio ruku na mjesto koje nije smio dirati i nastale štete. I ovaj sud prihvaća mišljenje ... vještaka ... koji tu radnju smatra grubom nepažnjom jer je tužitelj pomorac koji zna koliko je to opasno.¹²⁶

4.43 Vrhovni sud RH je po reviziji ukinuo presudu i vratio predmet sudu prvog stupnja na ponovno suđenje uz obrazloženje:

Pobijanom presudom ... sud zauzima stajalište da je tužitelj doživio ozljedu isključivo zbog toga što je postupao krajnje nepažljivo, jer je postavio ruku na pogonsku osovinu vitla.

Međutim, u postupku je sud propustio ocijeniti bi li tužitelj doživio navedenu tjelesnu ozljedu i da ... (drugi mornar) ... za kojeg tuženik odgovora, nije otpustio kočnicu, odnosno je li tužitelj mogao predvidjeti ovu radnju ... (drugog mornara) ... , ili je li bio upozoren da će doći do otpuštanja kočnice pogonske osovine vitla na kojoj je bila prislonjena njegova ruka.

Ako je do štete i ozljeđivanja tužitelja došlo zbog toga što je ... (drugi mornar) ... otpustio kočnicu, tada već samim time postoji odgovornost na strani tuženika za nastalu štetu ... Drugo je pitanje, je li sam tužitelj svojom radnjom doprinio da do štete dođe, bilo isključivo ili samo djelomice (čl. 177. ZOO).

4.44.1 Iz citirane odluke (4.37) proizlazi da je Vrhovni sud napravio pogrešku u zaključivanju *non sequitur*. Iz silogizma gdje je viša premisa pravna norma, a niža činjenično stanje, koje je kao relevantno uzео sud, ne proizlazi zaključak da je činjenica otpuštanje kočnice stvorila odgovornost brodar.

4.44.2 Iz činjenice da je vitlo povrijedilo pomorca (ozljeda je nastala u vezi s opasnom stvari) proizlazi *predmnjeva* uzročne veze, pa onda i predmnjeva odgovornosti koju brodar može oboriti dokazom ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika ili treće osobe, koju on nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao ni izbjeći, ni otkloniti.

4.44.3 Prema tome, do odgovornosti brodar će doći tek ako sud nađe da brodar nije uspio oboriti predmnjevu uzročne veze. U ovom slučaju Žalbeni je sud zaključio da je brodar u svom dokazu uspio. Po njemu uzrok štete nije bio *otpuštanje kočnice*

¹²⁶ VTS 43. Pž-6704/07-3 od 19.5.2011.

jer otpuštanje kočnice redovito uzrokuje pokretanje osovine bubnja vitla, a ne ozljedu ruke, dok stavljanje ruke na osovinu u pravilu može dovesti do ozljede. Uz to, Žalbeni sud je utvrdio da ozlijeđeni nije trebao niti smio stavljati ruku na osovinu te da je kao iskusan pomorac znao da se osovina ne smije dirati, pa je dodirivanje osovine predstavljalo njegovu grubu nepažnju. Upozorenje o otpuštanju kočnice služi isključivo radi zaštite prijenosnog mehanizma, a ne radi upozorenja ljudima da se odmaknu od osovine, jer se i ne pretpostavlja da će netko osovini prilaziti i doticati je. Prema tome, izgleda da je Žalbeni sud utvrdio uzrok štete te sukladno tome nije ni došlo do nastanka odgovornosti broдача.

4.44.4 Ako zanemarimo razne teorije uzročnosti i počemo s aspekta zdravog razuma opće publike, držimo da bi intuitivan odgovor na pitanje što je uzrok ozljede glasilo *stavljanje ruke na osovinu*. Naime, to je jedina činjenica koja *odskače* u redovnom postupku pokretanja vitla i kao takva konkurira za glavnu činjenicu u cijelom činjeničnom sklopu kojoj se može pripisati prouzrokovanje ozljede. To bi bio i zaključak po teoriji najbližeg uzroka (*causa proxima*).

4.44.5 Slično opisanom, sudovi su kao uzrok štete uzimali i *sam kvar na brodu* koji nije neposredno prouzročio povredu pomorca, već se ona dogodila tijekom popravka tog kvara. Držimo da se kvar broда ne bi smio uzimati za uzrok nezgode, jer je posao posade da kvarove popravljaju. Odvojeno je pitanje da li se popravak obavljao na siguran način. U našem primjeru ozljede s lužinom (vidi iz 4.15.2), Prizivni je sud, po našem mišljenju, pogriješio u dijelu zaključka koji se odnosi na pitanje uzročne veze za povredu kada je kazao¹²⁷:

Iz rezultata prvostepenog postupka proizlazi da je šteta nastala iz dva uzroka: 1. zbog kvara na sigurnosnom ventilu i 2. zbog propusta tužitelja da prilikom obavljanja posla na iskrcaju lužine upotrijebi zaštitne naočale, *te da su oba ova uzroka podjednako pridonijela da šteta nastane*¹²⁸.

Adekvatan uzrok ili *causa proxima* nezgode (koju god teoriju odabrali) je obavljanje rada bez zaštitnih naočala, a ne sam nastanak kvara kojeg je trebalo popraviti. Sud je mogao pronaći doprinoseći uzrok štete npr. u činjenici da časnik koji je vodio radove nije neposredno pred početak radova na crpki upozorio pomorca da stavi zaštitne naočale, ali nikako ne u samoj činjenici nastanka kvara na ventilu.

4.44.6 Na kraju još spomenimo i dilemu koja je otklonjena ispuštanjem odgovornosti za nepostojanje uvjeta za siguran rad iz PZ-a. Može li sud birati temelj odgovornosti, pa ako nađe da je ozlijeđeni pomorac postupao grubom nemarnošću, odbiti primijeniti propis o odgovornosti za nepostojanje uvjeta za siguran rad (u smislu nepostojanja ili izostanka upozorenja o otpuštanju kočnice, obuke ljudi

¹²⁷ Viši privredni sud Hrvatska, II-PŽ-1960/83-2.

¹²⁸ Kurziv naš.

za rad na vitlu sl.) koji bi oslobodio brodaru i primijeniti kao temelj odgovornost za opasnu stvar? Primjenom ovog drugog temelja, unatoč gruboj nemarnosti ozlijeđenoga, sud ipak može naći da je oštećenik samo djelomično pridonio nastanku štete, makar bi s obzirom na njegovu grubu nepažnju razmjernost njegova doprinosa bio pretežiti (recimo 80–90%), ali da i na strani brodaru postoji propust koji je u manjoj mjeri doprinio ozljedi. Naravno da ovu mogućnost treba potkrijepiti činjenično stanje, što s obzirom na nalaze i mišljenje vještaka u ovom slučaju vjerojatno neće biti moguće.

Američko pravo

4.45 U američkom pravu sličan temelj odgovornosti stvara teorija nesposobnosti broda za plovidbu. Američki su sudovi pravni institut "*unseaworthiness*" preuzeli iz općeg pomorskog prava, gdje se koristio kod odgovornosti brodaru za teret u pomorskom osiguranju, kao i kod zahtjeva pomoraca za isplatu plaća koji su zbog nesposobnosti broda za plovidbu morali napustiti brod i time izgubili zaposlenje.¹²⁹ Po toj teoriji, primijenjenoj na tjelesne ozljede, brodar mora stvoriti pomorcima *razumno* sigurne uvjete rada. Ne traže se savršeni, već razumno sigurni uvjeti. Brodar nije obavezan pribaviti najnoviju i najbolju opremu pa ne postoji njegovo jamstvo da na brodu ne može doći do nezgode. ("*... there is no warranty against an accident free ship*").¹³⁰

4.46 Tužitelj mora dokazati da je nesposobnost broda u velikoj mjeri dovela do nezgode ili ju je prouzročila ("*proximate causa in the traditional sense*")¹³¹, a nepažnja pomorca koja je doprinijela šteti ("*contributory negligence*") je razlog za umanjenje odštetnog zahtjeva.

Odgovornost na temelju rizika

4.47 Prava pomorskih zemalja, uključujući i ona zastave pogodnosti, nalažu brodaru da oboljelom ili povrijeđenom pomorcima plati troškove liječenja, plaću za određeno razdoblje, da ga vrati u domovinu itd. Ovu odgovornost bi mogli podvesti pod snošenje rizika, jer je dovoljno da je bolest, odnosno tjelesna povreda nastala pa da brodar mora podmiriti određene troškove i isplatiti pomorcima plaću itd., bez obzira na krivnju. Često je jedina dopuštena isprika brodaru namjerno samoozljeđivanje pomorca, a takva je isprika uvijek dopuštena i osigurateljima.

4.48 Uz zakonske obveze temeljem nastanka događaja, dakle snošenja rizika, mogu postojati i ugovorne obveze. Tako u kolektivnom ugovoru o zapošljavanju posade brodar može preuzeti obvezu isplate dogovorene svote za gubitak života ili

---

¹²⁹ Schoenbaum: *Admiralty and Maritime Law*, St. Paul, Minn, 1987, str. 164.

¹³⁰ Isto, str. 166.

¹³¹ Isto, str. 167.

nastanak trajnog invaliditeta zbog nezgode na poslu. Može se ugovoriti da brodar osigura pomorca za rizik smrti i trajnog invaliditeta kolektivnom policom, gdje će brodar kao ugovaratelj osiguranja platiti premiju, a osiguranici će biti pomorci na njegovim brodovima.

Primjena prava

4.49 Propis koji je na razini svjetskog standarda sam po sebi ne jamči da će presude donesene njegovom primjenom ispunjavati kriterij izvrsnosti. U primjeni propisa sudac ponekad *a priori* ima na umu rješidbu koju bi trebalo postići da bi se zadovoljio princip pravde *kako ga on shvaća*, pa tumači činjenično stanje, pravnu normu, sadržaj pravnog standarda i sl. u cilju ostvarenja takve pravde. Tako se može dogoditi da pristup suca nalikuje na Prokrustovu postelju, tj. da sve prilagođava odluci koju je unaprijed zamislio bez obzira na činjenice.

4.50 U sporovima za naknadu štete zbog ozljeda ili smrti pomorca četo susrećemo želju suda da zaštiti slabijeg, tj. stradalog pomorca, na račun "bogatog" broдача, odnosno osiguratelja njegove odgovornosti. Bez obzira na propisan temelj odgovornosti, u presudama se nazire tendencija da se presuđuje kao da se radi o odgovornosti za snošenje rizika. Naime, po takvom pristupu pomorac radi u korist broдача pa je pravedno da brodar koji se koristi radom pomorca snosi rizik za ozljedu pomorca ako do nje dođe.

4.51 Ovo načelo "koristi" imalo je potporu u velikim rizicima plovidbe jedrenjaka kada je svako putovanje bilo avantura, a pomorci su često morali stavljati život na kocku da bi obavili radne zadatke. Držalo se nehumanim da se pomorca, koji riskira život da bi brod mogao ploviti, u slučaju ozljede napusti u stranoj luci gdje je, u pravilu siromašan i bez rodbine koja bi se za njega brinula (što je u prošlim stoljećima bio važan čimbenik socijalne sigurnosti), bio u bezizlaznom položaju. Zbog humanih razloga zakonodavci su počeli propisivati broдарima dužnost plaćanja liječenja u stranim lukama, obvezu repatrijacije i sl. Kasnije se ova teorija proširila i na odgovornost broдача za tjelesne ozljede (i smrt) pomorca, pa su sudovi katkada, bez obzira na propisani temelj odgovornosti, nastojali pod svaku cijenu proglasiti broдача odgovornim, pravdajući to koristi koju je brodar imao od pomorčeva rada, bez obzira što je pomorac svojom nesmotrenošću prouzročio povredu. Ovakav pristup može za sud izgledati posebno privlačan kada se pomorac ozlijedi kod hitnih popravaka potrebitih za nastavak iskrcaja, isplovljenje itd., gdje posada mora uložiti izvanredan napor, a otklanjanje kvara znači veliku uštedu broдарu.

4.52 Usporednim razmatranjem propisa i sudskih odluka došli smo do zaključka da su temelji odgovornosti, kako su propisani i kako se u pravilu tumače (iako nije teško naići na zastranjenja u sudskim odlukama), postavljeni na shvaćanju RAVNOMJERNE raspoređenosti dužnosti korištenja profesionalne pažnje i vještine

kod socijalnih partnera, broдача i pomorca. Od broдача se očekuje da priskrbi brod na kojem postoje razumno sigurni uvjeti za rad, a od pomorca se očekuje da se isto tako profesionalnom pažnjom brine o svojoj sigurnosti, te da koristi zaštitnu opremu, pridržava se propisanih postupaka i razumno prilazi radnim zadacima. Također, na brođaru leži obveza nadzora i obučavanja pomorca za rad na siguran način.

4.53 Ovaj je pristup lijepo iskazan u presudi u predmetu *Charles D. Gautreaux v. Scurlok Marine Inc* (1997)¹³², *US Court of Appeals for The Fifth Circuit*, gdje je između ostalog, rečeno:

A seaman, ..., is obliged under the Jones Act to act with ordinary prudence under the circumstances. The circumstances of a seaman's employment include not only his reliance on his employer to provide a safe work environment but also his own experience, training, or education. The reasonable person standard, therefore, and a Jones Act negligence action becomes one of the reasonable seaman in like circumstances. The hold otherwise would unjustly reward unreasonable conduct and would fault seamen only for their gross negligence, which was not the contemplation of Congress¹³³.

Držimo da je ovaj pristup primjeren suvremenom pomorstvu, gdje moderni brodovi u pravilu pružaju posadi visoku udobnost i sigurne uvjete rada, jer je, s jedne strane, veliki dio fizičkih poslova koji su tražili izlaganje pogibeljima plovidbe preuzela mehanika i elektronika, a s druge strane, sve stručnija i obrazovanija posada uz obvezne postupke po ISM-u¹³⁴ sve ozbiljnije shvaća imperativ zaštite na radu.

4.54.1 Primjenu vrijednosnog pristupa u konkretnom slučaju možemo ilustrirati primjerom ozljede lužinom navedenim pod 4.15.2. Očito da je sud prvog stupnja želio zaštititi pomorca kao slabiju stranu, pa je tome prilagodio utvrđivanje činjeničnog stanja i primjenu prava. Ključni zaključak suda glasi:

Iz nesporne činjenice da je tužitelj prilikom rada kod iskrcaja lužine bio poprskan po očima, te utvrđenih činjenica da je posao obavljao bez zaštitnih ... naočala, nedvojbeno slijedi da je tjelesna povreda tužitelja nastala krivnjom tuženika, bilo zato što na brodu uopće nije bilo te zaštitne opreme, bilo zato što je tuženik propustio da tužitelju stavi na raspolaganje zaštitna sredstva, bilo zato što je dopustio da se ovako opasan posao, obavlja bez potrebne i propisane HTZ opreme.¹³⁵

¹³² 107 F.3d331; 1977 U.S. App. Lexis 3910; AMC 1521.

¹³³ Pomorac, ..., je obvezan prema Jones Act-u djelovati s uobičajenom razboritošću u okolnostima. Okolnosti pomorčeva zaposlenja uključuju ne samo njegovo oslanjanje na poslodavca da priskrbi sigurnu radnu okolinu nego i na vlastito iskustvo, uvježbanost i obrazovanje. Prema tome standard razumne osobe i tužbe Jones Act-a za nemarnost postaje razuman pomorac u sličnim okolnostima. Držati drugačije, značilo bi neopravdano nagrađivati nerazumno ponašanje i kažnjavalo bi pomorca samo za njegovu grubu nemarnost, što nije bila namjera Kongresa.

¹³⁴ International Safety Management (ISM) Code – IMO Resolution A.741(18) Poglavlje IX SOLAS 1974, iz 1994.

¹³⁵ Okružni privredni sud u Splitu, P 2316/82.

Sud je zanemario dokaze broдача da je brod bio opskrbljen naočalama, da je posada bila upozorena da se prevozi lužina i da treba koristiti zaštitnu opremu, da je posadi bio podijeljen cirkular o potrebi nošenja naočala kada se radi s lužinom, da je tužitelj bio obučen za rad na siguran način itd.

4.54.2 Za razliku od pristupa prvostupanjskog suda, prizivni je sud pošao od načela **ravnomjerne** raspoređenosti dužnosti uporabe pažnje u primjeni mjera zaštite na radu, pa je prihvatio tvrdnje broдача (potkrijepljene iskazom prvog časnika koji je bio svjedok tužitelja) o snabdjevenosti broда zaštitnim naočalama i zaključio:

O propustu tuženika da tužitelju osigura zaštitne naočale moglo bi se govoriti samo u slučaju da na brodu zaštitnih naočala nije bilo. Čim na brodu zaštitne naočale postoje, svaki član posade dužan ih je "trebovati" i upotrebljavati prilikom obavljanja poslova za koje je propisano to zaštitno sredstvo, pa kada je tužitelj to propustio učiniti, iako je osposobljen iz zaštite na radu, treba zaključiti da je djelomično sam doprinio da šteta nastane.¹³⁶

U citiranom stavku jasno je izražena dužnost profesionalnog pomorca obučenog za rad na siguran način da uporabi dužnu pažnju radi zaštite na radu, u što spada i korištenje zaštitne opreme.

Pismo sudovima

4.55.1 U studenome 2007. Hrvatsko društvo za pomorsko pravo uputilo je pismo Predsjednicima Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, Trgovačkih sudova Rijeke, Splita, Zagreba u kojem je izražena zabrinutost padom kvalitete pomorskopravnog sudovanja u Hrvatskoj.

4.55.2 Pismo se pozvalo na bogatu tradiciju pomorskog prava i sudovanja kroz povijest na području današnje RH, koja je nastavljena i nakon II. Svjetskog rata kada je hrvatska pomorsko-sudska praksa dosegla visoku razinu kvalitete, pouzdanosti i ujednačenosti sa svijetom, kada nismo zaostajali za, primjerice, Velikom Britanijom, vodećom zemljom u pomorskom sudovanju u svijetu. Tome je doprinijela i činjenica da su u nekim razdobljima uz profesionalne suce u sudskim vijećima sjedili profesori pravnih fakulteta – vodeći stručnjaci pomorskog prava koji su pratili svjetsku teoriju, propise i sudsku praksu.

4.55.3 Nadalje je rečeno da je pred Hrvatsku postavljen izazov skorog ulaska u Europsku zajednicu. Da bismo mogli biti dio te Zajednice, jedan od najvažnijih uvjeta je uskladiti naše zakone s europskim i postići kvalitetu sudovanja. Kada je pomorsko sudovanje u pitanju, bitna je ujednačenost s praksom vodećih pomorskih zemalja. Ukazalo se na potrebu specijalizacije i usavršavanja sudaca.

---

¹³⁶ Viši privredni sud Hrvatska, II-PŽ-1960/83-2.

4.55.4 U pismu su navedeni neki primjeri pod-standardnog i uskog pristupa predmetima (bez navođenja izvora), koje prema pismu citiramo:

- rješenje Trgovačkog suda zaključuje da se ne može primijeniti institut pomorskog privilegija na slučaj smrti na brodu, jer se privilegij primjenjuje samo za tražbine koje su nastale zbog smrti koja se dogodila na moru ili na kopnu, a nesretni slučaj (smrt) se dogodio na brodu pa stoga nije tražbina koja je osigurana pomorskim privilegijem.
- presuda Vrhovnog suda u kojoj suci ne znaju da se za odgovornost brodarara za naknadu štete u slučajevima ozljeda na brodu primjenjuje Pomorski zakonik već, kršeći načelo *lex specialis derogat legi generali*, primjenjuje propise Zakona o obveznim odnosima;
- Vrhovni sud zahtijeva od brodarara da podnese dokaze o uzroku smrti pomorca u slučaju kad je obitelj pokojnika zabranila obdukciju u stranoj zemlji, čime je jedini mogući mjerodavan dokaz o uzroku smrti zauvijek izgubljen.
- Vrhovni sud zauzima stajalište da za naknadu štete zbog tjelesne ozljede hrvatskog pomorca na stranom brodu u inozemstvu ne postoji nadležnost hrvatskog suda, prepuštajući pomorce i njihove obitelji da pravnu zaštitu potražuju po inozemnim sudovima. Nažalost u takvom pristupu Vrhovni sud ne ispituje može li oštećeni u *konkretnom* slučaju dobiti primjerenu sudska zaštitu u inozemstvu (u jednom slučaju brod na kojem se nezgoda dogodila je bio upisan u upisnik Mikronezije koja ima samo običajno pravo), što je redovna praksa sudova razvijenih pomorskih zemalja. Naime, uloga suda nije odbiti svoju intervenciju, već osigurati, da u okolnosti slučaja, oštećeni dobije naknadu. Ako je zaštita u inozemstvu dvojbeno onda sud prihvaća svoju nadležnost. Npr. u Americi ako strani pomorac tuži neameričkog brodarara pred američkim sudom, onda tuženi brodar koji osporava nadležnost suda po doktrini *forum non conveniens* mora dokazati da je neki drugi sud primjeren i dostupan tužitelju za zaštitu njegovog prava.

4.55.5 U svibnju 2008. održan je vrlo konstruktivan sastanak na Visokom trgovačkom sudu u Zagrebu između sudaca trgovačkih sudova iz radne skupine za pomorsko pravo i predstavnika Hrvatskog društva za pomorsko pravo, na kojem se raspravljalo o nizu pravnih pitanja, kao i o potrebi podizanja kvalitete sudovanja i harmonizaciji pomorskog prava u smislu približavanja sudske prakse praksi sudova vodećih pomorskopravnih zemalja. Jedan od predstavnika udruženja za pomorsko pravo s praktičnim iskustvom u brodarstvu i radu P&I klubova objasnio je da su hrvatski brodari počeli koristiti prigovor promašene pasivne legitimacije da bi se zaštitili od učestalih presuda koje su favorizirale tužitelje ne uvažavajući tvrdnje obrane, bez prihvatljivog objašnjenja. Po njegovim riječima:

" ... prigovor kojeg brodari koriste je prigovor promašene pasivne legitimacije. Oni ove prigovore koriste najčešće samo ako (... očekuju da bi presuda mogla biti ...) nekvalitetna; međutim, ako (... je standard sudovanja u zemlji visok i ako se očekuje kvalitetna presuda ...) brodari (... će prihvatiti parnicu i platiti po presudi ...). Zato bismo, osim zakonskih rješenja koja su u skladu sa svijetom, trebali nastojati da nam i sudska praksa bude što kvalitetnija u svakom pogledu".¹³⁷

¹³⁷ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske; Zapisnik s prvog sastanka radne skupine za pomorsko pravo s predstavnicima Hrvatskog udruženja za pomorsko pravo održanog dana 20. svibnja 2008.; http://vtsrh.hr/uploads/Dokumenti/Radne%20skupine/Zapisnik_sa_1._sastanka_radne_skupine.

Komentar presuda

4.56.1 U jednom sporu o gubitku radne sposobnosti pomorca prvostupanjski je sud utvrdio da je invalidnost pomorca, zbog koje je izgubio zanimanje, prouzročena 8% smrzavanjem stopala prilikom rada u hladnim uvjetima na brodu, a 92% postojećim bolestima i ranijim povredama koje nisu povezane s radom na brodu. Sud je trebao odgovoriti na pitanje da li tužitelju pripada svota ugovorena odredbom Kolektivnog ugovora koja je glasila:

"Ako Pomorac za vrijeme trajanja Ugovora o radu kod Poslodavca doživi nezgodu od čijih posljedica postane trajni invalid u određenome stupnju, Poslodavac će isplatiti Pomorcu svotu navedenu u Općem dodatku.

Pomorac kome je liječničkim izvoješćem potvrđena trajna nesposobnost za daljnji rad u bilo kojem zvanju na brodu tj. gubitak zanimanja ili struke, ima pravo bez obzira na stupanj invalidnosti, na 100%-tnu svotu... (...od \$60.000...)."

4.56.2 Prvostupanjski i žalbeni sud priznali su tužitelju 8% od ugovorene svote, na što je tužitelj uložio reviziju. Revizijski sud je zaključio:

"... ako je tužitelj, iako djelomično narušena zdravlja (zbog bolesti i drugih ozljeda koje nisu povezane sa radom na brodu kod tuženika) bio u mogućnosti obavljati poslove svoje profesije na brodu, ali je upravo zbog posljedica ozljeda na radu kod tuženika dalje onemogućen u obavljanju tih poslova, postoji odgovarajuća uzročna veza zadobivenih ozljeda radom kod tuženika i gubitka profesije kod tužitelja. U ovim okolnostima bi posljedice ozljeda koje je tužitelj zadobio radom kod tuženika bile pravno relevantan uzrok gubitka njegove profesije i tako osnov za isplatu predviđene naknade po ... (... Kolektivnom ugovoru...) ... po tom osnovu. ... Zbog pogrešnog pravnog pristupa u ocjeni uzročne veze između ozljede koju je tužitelj zadobio radom na brodu ... i trajnog gubitka profesije kod tužitelja, nižestupanjski sudovi nisu utvrdili činjenicu je li tužitelj zbog djelomično narušena zdravlja prije pretrpljene ozljede na radu kod tuženika bio u mogućnosti obavljati poslove svoje profesije na brodu, te tako, je li upravo zbog posljedica ozljede na radu ... dalje onemogućen u obavljanju svoje profesije."¹³⁸

4.56.3 Na ponovnom suđenju, svjestan upute Vrhovnog suda, prvostupanjski je sud zaključio da s obzirom da su smrztine doprinijele invalidnosti, pa i gubitku profesije sa svega 8%, ne može primijeniti odredbu Kolektivnog ugovora citiranu u drugom stavku pod 4.56.1, već onu iz prvog citiranog stavka "kojom je stupanj onesposobljenosti utvrđen pro-rata".¹³⁹ Tužitelj je uložio žalbu koja je u postupku. Ovaj spor je započeo u svibnju 1999.

---

¹³⁸ Vrhovni sud Hrvatske Revt 330/12-2.

¹³⁹ Trgovački sud u Splitu 9.P-350/2014 od 12. rujna 2014.

4.56.4 U ovom sporu ne radi se o utvrđivanju uzročne veze kao pretpostavke za nastanak obveze naknade štete, već o tumačenju odredbe Kolektivnog ugovora koja se treba tumačiti po pravu osiguranja gdje brodar kao osiguratelj odgovara samo za ugovornom odredbom preuzeti rizik. Evo kako je brodar u jednom svom podnesku formulirao pitanje spora:

"Osnovno pravno pitanje u ovom predmetu jest je li tužitelj doživio nezgodu na brodu od čijih je posljedica ... (... postao ...) ... trajni invalid, odnosno izgubio zanimanje pomorca (čl. 23. Kolektivnog ugovora) ili je do tih posljedica došlo uslijed bolesti. Što se tiče bolesti treba napomenuti da pomorac pri zaključenju ugovora o radu predaje potvrdu liječnika medicine rada (kojeg bira i plaća sam pomorac) da je zdravstveno sposoban za rad na brodu. To znači da je sposoban podnijeti uvjete rada na brodu kao svaki prosječan pomorac. Brodar kao poslodavac za plaću koju isplaćuje pomorcima ima pravo na temelju takve potvrde predmijevati da je pomorac zdravstveno sposoban obavljati poslove za koje je plaćen. Prema tome po Kolektivnom ugovoru brodar mora isplatiti ugovorenu svotu za nezgodu, dakle izvanredan događaj koji na prosječnog pomorca djeluje tako da prouzrokuje invaliditet, ali ne odgovara za posljedice prouzročene zbog bolesti. Nije dovoljno da se uzrok invaliditeta odnosno gubitka zanimanja pojavio na brodu, već invaliditet mora biti prouzročen izvanrednim događajem koji ostavlja posljedice na prosječnog pomorca, a ne pomorca kod kojeg posljedice nastanu zbog bolesti."

Drugim riječima, po tvrdnji brodara odredba Kolektivnog ugovora bi se trebala tumačiti na način da će brodar platiti *pro rata* iznosa utvrđenog za invaliditet (ovisno o stupnju invaliditeta) koji je nastao kao posljedica nezgode na brodu, i da će isto tako platiti puni iznos ako invaliditet (bez obzira na stupanj) koji je nastao kao posljedica nezgode na brodu onemogućiti pomorcima rad u zvanju i prouzročiti gubitak zanimanja. U ovom slučaju očito niži sudovi ne žele 8% invaliditeta, s kojim pomorac može ploviti, priznati za potrebe odredbe Kolektivnog ugovora kao uzrok invaliditeta (u konkurenciji sa psihičkim smetnjama, bolesti kralježnice itd.) zbog kojeg je pomorac izgubio zanimanje.

4.57.1 U jednom sporu prvostupanjski sud¹⁴⁰ je odbio zahtjev obitelji pomorca preminulog u hotelu za isplatu svote po Kolektivnom ugovoru plative u slučaju prirodne smrti pomorca, jer se uzrok smrti nije mogao utvrditi obdukcijom iz razloga što je obitelj pokojnika odbila dati suglasnost za provođenje obdukcije, nakon što je na njeno pitanje hoće li svota biti isplaćena ako se utvrdi da je smrt nastupila zbog predoziranja drogom, brodar odgovorio negativno. Sud je zauzeo stajalište da je teret dokaza da se radi o prirodnoj smrti bio na obitelji jer je uskratila suglasnost za obdukciju.

---

¹⁴⁰ Trgovački sud u Splitu VI P-1359/00.

4.57.2 Po reviziji Vrhovni sud Hrvatske je, pozivajući se na Kolektivni ugovor, zaključio:

U konkretnom slučaju presumpcija prirodne smrti postoji sve dok poslodavac ne dokaže da je do smrti došlo krivnjom pomorca. Neprovođenje obdukcije u ... (... inozemstvu ...) prije nego je mrtvo tijelo pokojnog ... vraćeno u Hrvatsku, ne može biti samo po sebi jedini dokaz u pravcu da do smrti nije došlo prirodnim putem. Okolnosti pod kojima je došlo do smrti mogu se dokazivati i drugim sredstvima, kao npr. saslušanjem osoba koje su bile prisutne u trenutku njegove smrti, kao i onih s kojima je pokojnik bio u društvu neposredno pred smrt. Potrebno je zato u ponovnom suđenju o navedenom voditi računa ... a sve u kontekstu tereta dokazivanja koji leži na tuženiku.

4.57.3 U cilju utvrđivanja istine i anuliranja poruke Vrhovnog suda o korisnosti onemogućavanja prikupljanja dokaza u Kolektivni ugovor uvedena je odredba da Poslodavac neće isplatiti naknadu za smrt ako se dokaže da je član obitelji pomorca onemogućio uzimanje dokaza o uzroku smrti.

5. IZRAVNA TUŽBA PROTIV OSIGURATELJA

5.1 Propis o dopuštenosti izravne tužbe oštećenog protiv osiguratelja unesen je u PZ [94] zbog uvođenja *obveznog* osiguranja odgovornosti vlasnika brodice, a obvezno osiguranje bez izravne tužbe gubi smisao.¹⁴¹ Propis je glasio:

... oštećenik može zahtijevati neposredno od osiguratelja naknadu štete koju je pretrpio događajem za koji odgovora osiguranik, **ali najviše do iznosa osigurateljve obveze**.¹⁴²

5.2 Propis ne pravi razliku između obaveznog i neobaveznog osiguranja te ne spominje kakve obrane ima osiguratelj prema oštećeniku, osim što navodi svotu do koje odgovara osiguratelj (što za pokriće brodarka kod P&I klubova u doba donošenja propisa i nije bilo značajno jer je pokriće bilo neograničeno).

5.3 Ovo rješenje nije bilo dobro jer kod *obveznog* osiguranja osiguratelj, u pravilu, ne može prema oštećenom koristiti prigovore koje prema ugovaratelju osiguranja ima iz ugovora o osiguranju, kao što su npr. neplaćanje premije, davanje netočnih obavijesti prilikom zaključivanja osiguranja itd. Kod *dobrovoljnog* osiguranja, treći koji zakonski subrogira u prava ugovaratelja osiguranja prema osiguratelju ne može imati više prava od samog ugovaratelja. Načelo *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet* primjenjuje se jer se radi o dobrovoljnom osiguranju, dakle država nije (*ius imperii*) prisilila ugovaratelja da se osigura, pa bi bio apsurd da trećem dade više prava prema osiguratelju od ugovaratelja osiguranja, ako se ovaj *po svom nahodaenju* ipak osigurao.

5.4 Tada smo se zalagali da se u predstojećim izmjenama PZ-a izmijeni propis o izravnoj tužbi na način da se ona dopusti samo kod *obveznog* osiguranja, a kod

---

¹⁴¹ Više o tome Pavić: Savjetovanje o Pomorskom zakoniku Republike Hrvatske, Rijeka 1994., str. 3.

¹⁴² PZ [94] st. 2., čl. 756.

dobrovoljnog samo za smrt i tjelesne ozljede pomoraca, s time da se jasno propiše da osiguratelj odgovornosti može oštećenome postavljati sve prigovore koje iz ugovora o osiguranju ima prema osiguraniku.

5.5 Što se propisivanja obveznog osiguranja odgovornosti tiče, postojao je prijedlog Konvencije o odgovornosti prema trećima (*Third Party Liability Convention*), koji predviđa i obavezno osiguranje brodarara, ali nije dobio značajniju podršku ni u IMO-u, niti u pomorskim krugovima u svijetu.

5.6.1 U engleskom su pravu slična pitanja vezana uz izravnu tužbu oštećenog temeljem *Third Parties (Rights against Insurers) Act 1930* ("Act 1930") bila razmatrana u slučajevima *Padre Island* i *Fanti*, koji su, prošavši arbitraže i sve instance engleskog sudovanja, na kraju zajedno raspravljani pred *House of Lords* koji je 1990. donio presudu.¹⁴³

5.6.2 U oba su slučaja vlasnici tereta – koji su već ishodili presude protiv brodarara ali ih nisu mogli izvršiti zbog stečaja brodarskih poduzeća – tužili izravno P&I klubove kao osiguratelje brodarareve odgovornosti. Act 1930 donesen je da bi zaštitio žrtve automobilskih nezgoda od bankrota vlasnika automobila, na način da je u takvim prilikama dopustio izravnu tužbu oštećenika protiv osiguratelja automobilske odgovornosti i time onemogućio stečajnog upravitelja da zatraži od osiguratelja uplatu osigurarine u stečajnu masu radi njene raspodjele *svim* vjerovnicima bankrotiranog automobiliste.

5.6.3 *House of Lords* je zaključio da prema tužiteljima (oštećenima) klubovi mogu koristiti sve prigovore koje imanju prema svojim osiguranicima – brodarima. U ovom slučaju klubovi su koristili pravilo "*pay to be paid*" koje traži da brodar isplati štetu oštećenom kao preduvjet za stjecanje prava na isplatu osigurarine. Odbijen je i prigovor oštećenika da je apsurdno u slučaju izravne tužbe tražiti da oštećenik prvo sam sebi isplati štetu kako bi mogao potraživati osigurarinu od osiguratelja. Obrazloženje je bilo da ne postoji pravilo u engleskom pravu po kojem bi činjenica da je jedan uvjet u ugovoru postao neispunljiv, učinila taj uvjet ništavim. Ova presuda omogućava P&I klubovima postaviti oštećenom i druge prigovore koje imaju prema osiguraniku, kao što su neplaćanje premije, suspendirano osiguranje zbog neotklonjena kvara na brodu i sl.

5.6.4 Za našu je temu zanimljivo naglasiti da je sudac *Lord Goff*, u raspravi oko tvrdnje tužitelja da ne bi bilo "*fair*" da vlasnici tereta nisu obeštećeni u slučaju kada je bankrotirani brodar imao osiguranje koje bi moglo naknaditi štetu, upozorio P&I klubove da ne pokušaju koristiti ovu obranu kod zahtjeva za gubitak života i tjelesne ozljede jer bi to moglo izazvati potrebu za legislativnom intervencijom. Klubovi su naknadno mijenjali svoja pravila i odustali od uvjeta "*pay to be paid*" u slučajevima gubitka života ili tjelesne ozljede.

---

¹⁴³ (1990) 2 Lloyd's Rep. 191.

5.6.5 Novi *Third Parties (Rights Against Insurers) Act 2010* ukinuo je načelno "pay to be paid" obranu, s time da se taj propis ne primjenjuje na pomorsko osiguranje, osim u slučaju osiguranja zahtjeva za smrt i tjelesne ozljede.

5.7 U Louisani je u predmetu *Cushing v. Maryland Casualty* (1952) sud zauzeo stajalište da se pomorac može pozvati na *Louisiana Direct Action Statute* i izravno tužiti osiguratelja brodareve odgovornosti, iako taj zakon jasno propisuje da se ne primjenjuje na pomorsko osiguranje ("ocean marine insurance"), jer da zakon treba tumačiti u korist povrijeđenog i uzeti u obzir prirodu pokrivenog rizika (dakle, osiguranje od odgovornosti), bez obzira je li to osiguranje pomorsko ili ne. Međutim, ovakve odluke su izmijenjene odlukama *Louisiana Supreme Court* u više predmeta, među kojima je i *Deshotels v. SHRM Catering Services Inc.* (1989), na koje se pozvao *US District Court, Louisiana* odbivši u predmetu *Blaine Delaune v. St. Marine Transportation Co. & Certain Underwriters at Lloyd's* dopustiti izravnu tužbu pomorca (povrijeđenog na brodu pokrivenom osiguranjem odgovornosti policom Lloyd) protiv Lloydovih osiguratelja.¹⁴⁴

5.8 U Francuskoj se vodi rasprava treba li podržati vrijednost zaštite nedužne žrtve nasuprot temeljnog pravnog načela da treći ne može imati više prava iz ugovora od ugovornih strana. Presuda u slučaju *Heidi*, gdje je Prizivni sud u Rouenu zaključio da klauzula o nadležnosti iz Pravila P&I kluba ne može obvezati trećeg koji izravno tuži klub, jer ona obvezuje samo ugovorne strane iz ugovora o osiguranju, nije dala razloga za optimizam većini pravnih komentatora koji drže da treći ne može prema klubu imati više prava nego njegov član (brodar). Pitanje mjerodavnog prava za ocjenu postojanja i opsega izravne tužbe dodatno komplicira ovo pitanje. Izgleda da će u slučaju *izvanugovornog* zahtjeva biti primijenjeno pravo mjesta gdje je uzrok tužbe nastao, dok bi kod zahtjeva iz *ugovora* trebalo biti primijenjeno mjerodavno pravo za ugovor o osiguranju. Međutim, ako je šteta nastala u Francuskoj – bez obzira temelji li se zahtjev na ugovornoj ili izvanugovornoj odgovornosti – tada je, po stajalištu francuskih sudova, francusko pravo mjerodavno za prosudbu postoji li izravna tužba protiv P&I kluba, čak i u slučajevima kada pravo mjerodavno za ugovor o osiguranju ne poznaje izravnu tužbu protiv osiguratelja odgovornosti (*Hakki Morgul*, Trgovački sud u Rouenu 20.5.1988.). U tom predmetu sud je nadalje držao da se P&I klub ne može pozvati na to da je nakon nezgode povukao svoje pokriće zbog neplaćanja premije (što mu njegova Pravila dopuštaju), jer je u *trenutku nezgode* pokriće bilo na snazi.¹⁴⁵

5.9 PZ [04] izmijenio je raniju odredbu o osiguranju odgovornosti na način da je izravnu tužbu protiv osiguratelja dopustio samo kod obveznog osiguranja i kod zahtjeva za odgovornosti za smrt i tjelesnu ozljedu člana posade broda i narušavanje zdravlja člana posade. Propis je glasio:

¹⁴⁴ Sve prema "Pay to be paid rule in Louisiana", UK P&I, Defence Club, *The Legal Review* 1991–92.

¹⁴⁵ Purcell: Direct Actions Against P&I Clubs: The French Approach, *P&I International Vol. 10, No. 9*, September 1996, str. 170.

5. Osiguranje odgovornosti

Članak 743.

- (1) Pri osiguranju odgovornosti osiguranika za štete nanesene trećim osobama iz osiguranja se nadoknađuju svote koje je osiguranik obvezan platiti tim osobama u vezi sa svojom odgovornošću pokrivenom osiguranjem te troškovi potrebni za utvrđivanje visine njegove obveze.
- (2) U slučaju kada je osiguranje iz stavka 1. ovoga članka obvezno, kao i u slučaju odgovornosti za smrt i tjelesnu ozljedu člana posade broda i narušavanje zdravlja člana posade, oštećenik može zahtijevati neposredno od osiguravatelja naknadu štete koju je pretrpio događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osigurateljve obveze.

5.10 Novela PZ-a [13] je u članku 743. stavku 2. riječi: "U slučaju kada je osiguranje iz stavka 1. ovoga članka obvezno" zamijenila riječima: "Kada je to posebno propisano", pa sada stavak 2. glasi:

5. Osiguranje odgovornosti

Članak 743.

- (2) **Kada je to posebno propisano**, kao i u slučaju odgovornosti za smrt i tjelesnu ozljedu člana posade broda i narušavanje zdravlja člana posade, oštećenik može zahtijevati neposredno od osiguravatelja naknadu štete koju je pretrpio događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osigurateljve obveze.

5.11 Izmjena je bila potrebna zbog inkorporiranja EU direktive o osiguranju brodovlasnika za pomorske zahtjeve¹⁴⁶ u PZ, koja traži da:

"Članak 747.a

- (1) Brod od 300 bruto tona ili više, ..., mora imati potvrdu o osiguranju odgovornosti za pomorske tražbine navedene u Međunarodnoj konvenciji o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine iz 1976., do svota osiguranja navedenih u Protokolu iz 1996. na tu Konvenciju."

5.12 Direktiva samo traži da brod ima potvrdu o osiguranju, ali ne daje nikakva prava oštećenima prema osiguratelju, što znači da će se ona utvrđivati po mjerodavnom pravu. Po hrvatskom pravu takvo će pravo postojati kad je to "posebno propisano".

5.13 Postavlja se pitanje da li se propisi *Zakona o obveznim odnosima* o izravnoj tužbi mogu držati slučajem "kada je posebno propisano". Propis Zakona o obveznim odnosima koji se odnosi na izravnu tužbu glasi:

Vlastito pravo oštećenika i neposredna tužba

Članak 965.

- (1) U slučaju osiguranja od odgovornosti oštećena osoba može zahtijevati neposredno od osiguratelja naknadu štete koju je pretrpjela događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osigurateljve obveze.

---

¹⁴⁶ DIRECTIVE 2009/20/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 23 April 2009 on the insurance of shipowners for maritime claims.

- (2) Oštećena osoba ima, od dana kad se dogodio osigurani slučaj, vlastito pravo na naknadu iz osiguranja te je svaka kasnija promjena u pravima osiguranika prema osiguratelju bez utjecaja na pravo oštećene osobe na naknadu.

5.14 Držimo da je odgovor na gornje pitanje negativan. Propis PZ-a o izravnoj tužbi ne bi bio potreban da se u pomorskom pravu htjelo slijediti opće pravilo iz Zakona o obveznim odnosima. Drugim riječima, uvrštavanje posebnog propisa o izravnoj tužbi u PZ pokazuje namjeru zakonodavca da ne slijedi opće rješenje zakona o obveznim odnosima, tako da situacija treba biti ista kao u engleskom pravu. Radi otklanjanja svake sumnje, možda bi bilo dobro "*Kada je to posebno propisano ...*" iz članka 743. zamijeniti riječima PZ-a "*Kada je to posebno ovim Zakonikom propisano ...*"

6. RJEŠAVANJE SPOROVA MIRENJEM I ARBITRAŽOM

6.1 Držimo da bi bilo korisno u kolektivne ugovore i ugovore o zaposlenju unijeti utanačenje o mirnom rješavanju sporova, te ako mirenje ne poluči rezultate, o iznošenju sporova pred arbitražu.

6.2.1 Ovakvo rješenje bi omogućilo da se spor riješi u relativno kratkom vremenu i na stručan način. Rješavanje sporova putem suda ima niz nepogodnosti.

6.2.2 Sporovi pred sudovima traju dugo¹⁴⁷, kako na prvom stupnju, tako i na drugom, posebice ako žalbeni sud ukine odluku nižeg suda i vrati mu predmet na ponovno suđenje. Tu je i mogućnost revizije s kojom se trajanje spora može protegnuti i do pet, šest pa i deset godina.

6.2.3 Kvaliteta suđenja je promjenjiva. Neki suci su vrlo stručni, dok neki donose podstandardne odluke. Problem je posebno u tome što Vrhovni sud zna iznenaditi nekvalitetnim odlukama, što nije ni čudno kada se zna da se predmeti ne dijele sucima prema njihovim specijalizacijama, već izvlačenjem predmeta kao na lutriji.

6.3 Prilikom pregovora o kolektivnom ugovoru između udruženja hrvatskih brodara i sindikata pomoraca tijekom 2013. bila je predložena niže citirana klauzula. Nažalost, prihvaćen je samo dio o mirenju, ali ne i onaj o arbitraži. Držimo da bi rješavanje sporova arbitražom bio veliki korak u podizanju učinkovitosti suđenja, kako u smislu skraćivanja rokova, tako i kvaliteti odluka.

6.4 Evo teksta predložene klauzule:

Mjerodavno pravo i rješavanje sporova

1. Ugovor podliježe primjeni hrvatskog prava.
2. Odredbe ovog članka odnose se na:
  - Sve sporove koji proizađu iz ovog Ugovora uključujući i sporove koji se odnose na pitanja njegovog valjanog nastanka, povrede, prestanka ili tumačenja pojedinih uglavaka kao i na pravne učinke koji iz toga proistječu.

---

¹⁴⁷ Spor naveden pod 4.57.1–4 već 15 godina.

- Sve sporove proistekle iz **pojedinačnih** ugovora o radu **zaključenih između poslodavca i pomorca**, uključujući i sporove o naknadi štete za smrt, tjelesne ozljede i gubitak zarade pomorca (bilo da je zahtjev podnio pomorac ili članovi njegove **obitelji** ili nasljednici), te sporove zbog ozljede prava osobnosti, kao i izvanugovorne zahtjeve vezane za rad ili plovidbu na brodu.
3. Sporove iz točke 2. ovog članka, ugovorne strane obvezuju se rješavati pregovorima. Pregovori mogu trajati najduže 60 dana počevši od dana početka pregovora. Pregovori počinju idućeg dana od dana kada je jedna strana primila pisani prijedlog za pregovaranje od druge strane, odnosno od prvog idućeg dana od dana suglasnog prijedloga stranaka za pregovaranje.
  4. Sporove iz točke 2. ovog članka, koje ugovorne strane ne uspiju riješiti pregovorima u roku od 60 dana, obvezuju se pokušati riješiti u postupku mirenja i to u daljnjem roku od 60 dana od početka mirenja. Ugovorne strane izrijeckom se obvezuju sudjelovati u postupku mirenja i **izrijeckom se obvezuju da prije njegovog okončanja ne mogu pokrenuti arbitražni ili sudski postupak**. Ugovorne stranke utvrđuju da će se svi postupci mirenja u ovim sporovima voditi pred Centrom za mirenje Hrvatske udruge za mirenje (HUM), Zagreb, Teslina 1. Postupak mirenja započinje s danom kada je Centar za mirenje HUM-a zaprimio suglasni pisani prijedlog stranaka, odnosno danom kada je HUM dostavio pisani prijedlog za mirenje jedne strane drugoj.
  5. Sud, arbitraža ili drugo tijelo kod kojih se pokrene postupak o istom predmetu spora, prije dostave dokaza o zajedničkom pokušaju njegovog rješavanja u postupku mirenja u skladu sa točkom 4. ovog članka, na zahtjev protivne stranke odbacit će akt kojim se postupak pokreće.
  6. Troškove postupka mirenja u cijelosti snose brodari.
  7. Ugovorna stranka koja ne bude poštovala svoju obvezu sudjelovanja u postupku mirenja u skladu s točkom 4. ovog članka, nema pravo na naknadu troškova arbitražnog, sudskog ili drugog postupka, neovisno o njenom uspjehu u sporu.
  8. Ako ugovorna strana protiv koje se može pokrenuti sudski, arbitražni ili drugi postupak, odbije sudjelovati u postupku mirenja, strana koja pokreće postupak može podnijeti akt kojim se postupak pokreće ili nastavlja po isteku roka od 15 dana od dana koji se smatra početkom mirenja sukladno točki 4. ovog članka.
  9. Sporovi iz stavka 2. ovog članka, koje ugovorne strane ne uspiju riješiti ni pregovorima ni mirenjem, predaju se radi konačnog rješenja arbitraži, Stalnom izbranom sudištu pri Hrvatskoj gospodarskoj komori.
  10. **U sporovima iz stavka 2. ovog članka povjerenim arbitraži, stranke će imenovati jednog arbitra iz redova stručnjaka bliskih pomorstvu i plovidbenom pravu, neovisno o tome nalaze li se na listi arbitara Hrvatske gospodarske komore za sporove s domaćim ili inozemnim obilježjem.**
  11. Ako je posebnim zakonom propisan rok za podnošenje tužbe u sporovima iz stavka 2. ovog članka, tužba se može podnijeti u zakonskom roku, a s pokrenutim sudskim ili **arbitražnim** postupkom zastat će se do okončanja obveznog postupka mirenja.

7. ZAKLJUČAK

7.1 Držimo da je cilj razvoja hrvatskog prava općenito, a posebice pomorskog, harmoniziranje pravnih instituta i sudske prakse s rješenjima koja prevladavaju u državama s najrazvijenijim pravnim sustavima i pravnom stečevinom EU-a. Ovo je posebice važno u današnjem globaliziranom svijetu u kojem međunarodna dimenzija brodarstva dolazi sve više do izražaja.

7.2 Hrvatsko pomorsko pravo ima veliku tradiciju i uvijek je pratilo razvoj međunarodnog pomorskog prava kao i razvoj prava u zemljama koje najviše utječu na razvoj pomorskopravnih instituta i rješenja. Potrebno je stalno pratiti promjene koje se događaju i prilagođavati zakonodavstvo, ali i sudsku praksu, za što je pak potrebno obučavati suce kako bi se mogli specijalizirati kroz praćenje teorije i domaće i svjetske prakse pomorskog prava.

7.3 Što se tiče pojedinih pitanja vezanih za odgovornost broдача za smrt i ozljede članova posade mišljenja smo

- (a) da je zakonsko rješenje kroz propisivanje kruga odgovornih osoba dobro i pokriva potrebe suvremenog organiziranja broderske djelatnosti, s time što bi uz *broдача, poslovođu, kompaniju* i *poslodavaca* bilo dobro prilikom izmjene PZ-a u taj krug dodati i brođovlasnika,
- (b) da bi propis o međunarodnoj nadležnosti hrvatskog suda trebalo uskladiti s odgovarajućom Direktivom EU-a, s time da se sudu propisom omogući prihvatiti nadležnost ako dođe do uvjerenja da pred inozemnim sudom tužitelj neće moći dobiti razumnu zaštitu,
- (c) da je pitanje izravne tužbe oštećenog prema osiguratelju odgovornosti dobro riješeno i da ga za sada ne treba mijenjati u smislu proširenja za sve slučajeve za koje EU traži od broдача potvrdu o osiguranju odgovornosti,
- (d) da bi bilo dobro u kolektivne ugovore pomoraca unijeti arbitražnu klauzulu, koja bi omogućila učinkovitije rješavanje sporova koji se ne riješe mirenjem.

Summary:

**LIABILITY FOR DEATH AND PERSONAL INJURY OF A CREWMEMBER –
THE DEVELOPMENT OF CROATIAN LEGAL SOLUTIONS**

The article gives an overview of the development of Croatian maritime law in the areas related to liability for death and personal injury of crew, such as: (i) entities liable on the ship's side (Who is liable?); (ii) jurisdiction (Where to sue?); (iii) basis of liability (On what ground may a crewmember claim?); (iv) direct action (May a crewmember sue the liability insurer?); and (v) mediation and arbitration (How to efficiently resolve disputes?).

The Croatian Maritime Code (CMC) provides that operator (disponent owner), ship's manager, company under ISM Code and employer are jointly and severally liable for the crew claims. The article suggests that the ship owner should be added to the list.

*CMC provides that Croatian courts shall have jurisdiction for crewmember claims if the claimant has domicile in Croatia. The article argues that general principles contained in Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters should be applied combined with a *forum non conveniens* provision for cases where non EU countries are involved.*

CMC provides that the ship operator (and others) are liable for crew claims if they are at fault, or if the death or injury is caused by a hazardous thing or activity, or by a lack of safety measures at work, when they are strictly liable under provisions of the general law on liability for hazardous things or activities. The article suggests that the ship operator (and others) are liable for the fault of their employees as well, and that strict liability is imposed independently of the general law with defence of contributory negligence of the claimant.

Keywords: *crewmember; liability for death, personal injury and health impairment; liable persons; court jurisdiction; basis of liability; direct action; mediation; arbitration.*

